

CARMINUM
PROVERBIALIUM
TOTIUS HUMANÆ

vitz statum breviter deline-
antium, nec non utilem de
moribus doctrinam iocun-
dè proponentium

LOCI COMMUNES IN
Gratiam juventutis selecti.

*Si Christum discis, satis est, si cetera nescis;
Si Christum nescis, nihil est, si cetera discis.*

apud eum exarabatur

LONDINI,

Excudebat R. N. impensis Richardi
Thrale. M. DC. LV.

S. A. I. AD EMPTOREM

Non dubito multos lectores hic fore stultos,
 Quos sint dicunt, liber hic quod delectatur,
 Quando in eo versus non ullus hic bene testatur,
 Ac opus ineptum totum sit proflus ineptum.
 Sunt tamen ipsi illi, qui amant discere Grælli
 Et qui Smolmannum cupiunt audire per annum,
 Turpia dicentem, vel Spatium longa loquentem:
 Quique legunt Pfaffi Calebergi facta, vel alia
 His plaet infans Neidhart, Larin quoque nanus,
 Corneus Seuftridus bonus est nonas per & idus, 808.8
 Marcolf laudatur, Eulenspiegelus amatur, 9212
 Et quis non legit, quæ frater Rauschius egit,
 Tale quid insulsum, saturo de pectore nullum, 1654
 Semper sic laudant, ut ad omnia pessima plaudant,
 Cum tamen auctores soleant corrumpere mores.
 Tales, ac dignè possint comburieri igne,
 Ob res obscenas, ut dent propter mala poenas.
 Hic liber haud vanas doctrinas, sed benè sanas
 Proponit: lustra, non perdes tempora frustra.
 Quamvis ad mores meliori carmine flores
 Passim venduntur, multumque & ubique leguntur,
 Est tamen his chartis jucunda nonnulla, ~~nonnulla~~
 Quæ poterit verè ridendo multa docere.
 Proque venenatis salibus damnoque paratis
 Ridiculis, horis tradit præcepta decoris.
 Nec facile hæc cedent animo si qui modo credent,
 Est brevisitas verbis, nec virtus major in herbis,
 Quæ tantum vellunt, & morbos in cute pellunt,
 Non virium mentis purgant pravum facientis.
 Ergo ne calca mox librum stulte Menalca:
 Sed mage protector fias illi bone lector.
 Haud istuc tendit, qui carmina talia vendit,
 Ut nunquam possas meliora, sed hæc modo noscas.
 Verum si fari tentabunt, atque jocari,
 Hæc potius belli capiant discenda puelli,
 Quam Veneris spinas tristes, Bacchique ruias.

42206

LOCO-

LOCORUM HUIUS OPUSCULI INDEX.

A		C	
A Bfurda	1	C Ecitas	23
Adiaphora	2	Calumnia	ibid.
Adulario	ibid.	Campana	24
Amulario	103	Captivitas	ibid.
Enigmata	2	Caritas	ibid.
Equivocatio	4	Castitas	25
Affinitio	ibid.	Caufidici.	109
Aliena	5	Chriftus	45
Ambitio	ibid.	Cibi	25
Amicitia	ibid.	Coactus	140
Amor	7	Concordia	32
Animalia	9	Confeflio	ibid.
Arcanum	10	Conjectura	ibid.
Arrogantia	11	Conjugium	129
Ars	13	Confcientia	34
Affiducitas	16	Consensus	ibid.
Afta	17	Confilium	35
Aftuta	18	Confortium	ibid.
Avaritia	ibid.	Confuetudo	36
Audacia	20	Contemptus	38
Aula	21	Convivium	39
		Cura	41
		Curiofitas	45
		Curfus	ibid.
		Custodia	ibid.
		Dam-	
B			
B Aptiffimus	21		
Bella	ibid.		
Beneficentia.	22		

INDEX.

D		Futura		G	
D	Annatio aterna 107			G	
	Dammum 41			G	Arralitor 87
	Debitum 42				Gaudium 88
	Deformitas 81				Gloria 89
	Deus 42				Gratia 101
	Diabolus 42				Gratitudo 101
	Diffidentia 79				
	Differentia 48			H	
	Discordia 60			H	Hereticus 89
	Disimulatio 183				Herba 101
	Diuersa studiis 62				Nemo 91
	Diuitia 63				Homicidium 96
	Doctrina 13				Honor 101
	Dominium 66				Hospes 101
					Humanitas 101
					Humilitas 97
	E				
	Ebrietas 68			I	
	Ecclesia 72			I	Assantia 11
	Ecclesiastici 101				Ieiunium 97
	Epicedia 76				Ignavia 101
	Error 101				Ignis 99
	Excellentia 101				Ignorantia 101
	Exempla 101				Imperitia 101
	Experientia 77				Impossibilia 100
					Impostura 101
	F				Incerta 101
	Fama 77				Inconstantia 101
	Fames 78				Indecora 101
	Festinatio 79				Industria 111
	Festi dies 101				Infamia 23
	Fides 101				Ingratitudo 101
	Finis 80				Inimicitia 102
	Forma 81				Injuria 101
	Fortuna 82				Iniustitia 101
	Frugalitas 86				Infidie 103
	Fuga 101				Inuidia 101
	Furtum 101				

INDEX

Benignitas	104	Mors	124
Ira	ibid.	Mores	129
Judicium extremum	106	Mulier	ibid.
Juramentum	108	Multitudo	133
Jes	ibid.	Mundus	ibid.
Jurista	109	Munera	138
Justitia	ibid.	Musica	ibid.
Juventus	ibid.	Mutuum	139
Oculus	109	Natura	139
Labor	110	Neceffitas	140
Locus	113	Nibil	141
Mors	114	Nimium	141
Libertas	ibid.	Nobilitas	141
Luxum	115	Novitas	ibid.
Ludus	ibid.	Nox	ibid.
Lux	116	Nuntius	142
M		O	
Alia	130	Bedientia	142
Malum	116	Obscuritas	141
Maria	ibid.	Occasio	142
Martyria	117	Ocium	98
Medicina	ibid.	Officium	143
Medicamenta	118	Opera	ibid.
Medi	ibid.	Origo	ibid.
Memoria	119	Ornatus	188
Mendacium	ibid.	P	
Mendicitas	146	Ædagogia	144
Mencatio	119	Parentes	145
Meretrice	ibid.	Patientia	ibid.
Meteora	120	Palria	146
Mimi	121	Paupertas	ibid.
Mine	ibid.	Pax	150
Misericordia	ibid.	Peccata	ibid.
Modus	ibid.	Pecunia	63
Morbi	123	Peregrinus	155
		Pere.	

INDEX

Peregrinatio	ib.	Seruitus	178
Periculum	ib.	Similitudo	179
Persuerantia	156	Simplicitas	181
Philantia	ib.	Simulatio	183
Pictura	ib.	Solertia	185
Pietas	ib.	Solutio	180
Pœna malefacti	154	Somnium	ib.
Pœnitentia	159	Somnus	ib.
Possibilia	160	Spes	ib.
Potentia	66	Spiritus S.	47
Potiones	25	Stultitia	181
Præpostera	1		
Præsentia	166		
Præcatio	ib.		
Principium	161		
Proceres	162		
Procrastinatio	ib.		
Profusio	ib.		
Promissio	163		
Proprium	ib.		
Prudentia	165		
Pudor	167		
Pueritia	ib.		

R

R Aritas
Requies
Risus
Rustici

S

S Anitas
Sapores
Societas
Scriptura sacra
Securitas
Senectus
Sermo

167

ib.

ib.

168

168

173

ib.

174

175

ib.

176

V

V Alendo
Venatio

Venus

Veritas

Vestitus

Vexatio

Vicinitas

Vilitas

Vinum

Violentia

Virginitas

191

ib.

ib.

ib.

188

189

ib.

38

68

102

25

Virtus

INDEX

<i>Virtus</i>	189	<i>Voluntas</i>	189
<i>Vita</i>	192	<i>Voluptas</i>	192
<i>Vita aeterna</i>	198	<i>Volunt</i>	198
<i>Vitia</i>	193	<i>Ufus</i>	193
<i>Vnus</i>	194	<i>Vulgus</i>	194

CAR.

C A R M I N U M
P R O V E R B I A L I U M
L O C I C O M M U N E S.

A B S U R D A, I N D E C O R A,
P R Æ P O S T E R A.

Agninis lactibus alligare canem.

I canis ex hilla religatur, mordet in illa.

Aliorum medicus, ipse ulceribus scates.

Conditor es juris, qui spernere jura videris :

Crimina condemnas, qui crimine primus habetis.

Item :

Dogma tuum sordet, cum te tua culpa remordet,
Multi corripiunt crimen, quod linquere nolunt.

Annulus aureus in naribus Suis.

Est in persona pudor insipiente corona.

Item :

Nullus inungatur nebulo, plebs undique fatetur.

Cyrtus bovem trahit.

Heu servi regnant, domini famulantur : aselli

Ornantur phaleris, dephalerantur equi.

Encomia canere ante victoriam.

Quando potis subjici, non debes dicere, Vici.

Sydera cœlo addere.

Ad mare declivus omnis currit citò rivus.

Item :

Cui sunt multa bona, huic dantur plurima dona.

B

Item

CARMINVM PROVERBIAL.

Item :

Hic mos est genti, panis præbetur habenti.

Item :

Pernas laudare nullum decet, hoc scio clarè.

Item :

Queis satis est, his plura fiunt, his undique fertur,
His datur, his emitur, pauper ubique jacet.

Item :

Tu teneas panem, tibi protinus ova dabuntur.

Item :

Undique per montes currunt in flumina fontes.

ADIAPHORA.

Quod nihil & nulli nocet, utique non nocet ulli.

ADULATIO. Vide

Impositura

Adulari questus nunc est multò uberrimus.

Nil dant mensipetæ, nil portant præter avete.

Item :

Si vis laudari, si vis charûsque vocari.

Discas adulari : nam tales sunt modò chari.

ÆNIGMATA.

Annus, Pannus.

Est quiddam sine P. cui servit noxque diesque :
Cui P. si dederis, facies tunicam tibi ritè.

Avè.

Mitto tibi navem, prora puppique carentem.

Baculus.

Sum decor in manibus, sustento senem, rogo gressus,
Sum terror canibus, habeat me pro duce sessus.

Castanea.

Arbor inest sylvis, quæ scribitur octo figuris :
Fine tribus demptis, vix unam in mille videbis.

E. O. Q. C. S. T. S.

Sunt oculos clari qui cernis sydera tanquam :
Dico Grammaticum, versum qui construit istum.

LOCI COMMUNES.

Cor.

Dimidium sphaerae, sphaeram cum principe Romae,
Exigit à nobis totius Conditor orbis.

Item.

Redde Deo mediam lunam, solem, canis iram.

Corvus.

Res volat in sylvis, nigro vestita colore :

Si cor abstuleris, pes tibi Tento manet.

Gallus Gallinaceus.

Os aperire veta, quaestorum namque moneta,
Ipsius est meta, lupus actu, voce propheta.

Glacies.

Mater me genuit, eadem mox gignitur ex me.

Item.

Mater me peperit : pario mox filia matrem.

Item.

Quam mater genuit, generavit filia matrem.

Homo.

Est animal quoddam, quod cunctis est bene notum,
De mane quadrupes, medio bipes, serò tripes.

Miles obliviscitur.

Stultus les sua mi calcaria viscitur obli.

Muscatum.

Si caput est, currit : ventrem conjunge, volabit :

Adde pedem, comedes, & sine ventre bibes.

Pavo.

Angelus in penna, pede latro, voce gehenna.

Pediculos querere.

In densis sylvis venor bis quinque carellis.

Quod capio, perdo : quod non capio, mihi servo.

Salutem

Mitto tibi Metulas, caneros imitare legendo.

Ter tria dant septem, scilicet literas.

Ter tria dant septem, septem sex, sex quoque tres sunt :

Octo dant quatuor, quatuor faciunt tibi septem.

Hac bene si numeres, facient tibi millia quinque.

4 CARMINVM PROVERBIAL.

Urina.

Dic mihi, quod flumen soleat conscendere montes?
Hoc mihi si solvas, Oedipus alter eris.

ÆQUIVOCATIO. Vide

Differentiales.

Erroris mater fuit, æquivocatio semper.

AFFLICTIO.

Afflictis Deus adest.

Auxilium Christi venit ad nos tempore tristi.

Item :

Quando timor major, tunc Deus est propior.

Item :

Vidi salvatos, prius anxietate gravatos.

Item :

Ungere vult hominem, quem percussit Deus, omnem.

Deus quos amat, arguit & castigat.

Hic Homo torquetur, ut sic patiendo probetur.

Ut mens purgatur, ut præmia plura lucretur,

Ne sublimetur, ut Christo gloria detur,

Et preservetur, ne perpetuò crucietur.

Item :

Nunquam bella bonis, nunquam discrimina desunt :

Et cum quo certet, mens pia semper habet.

Item :

Qui modò torquetur, nescit quàm magna lucretur :

Cùm furit atque ferit Deus, olim parcere quærit.

Item :

Visitat hos homines Christus, quos diligit, omnes.

Tribulatio homines ad Deum convertit.

Christo quando datur res, spes bona tunc tribulatur.

Item :

Pressa malis anima, dum supplicio tribulatur,

Sæpe recordatur quæ fecerit, & meditatur,

Et dolor & mœror magis inde sibi cumulatur :

Nam per carnales affectus mœstia vagatur.

ALIENA.

LOCI COMMUNES.

ALIENA.

De alieno corio ludere.

Læditur Urbanus, non claudicat inde Romanus.

Item :

Scindo corrigias ex pelle tua mihi latas.

Item :

Si calcar proprium sit, equus tuus, ambulo multum.

AMBITIO.

Gloria Crocodylus.

Non honor est, sed onus, species læsura ferentem :

Et plus ardescit ambitio quando senescit.

Item :

Sponsa volens nosci, defœcavit sacra templi.

AMICITIA.

Ama tanquam osurus, oderis tanquam amaturus.

Tu caveas dici nimium laudator amici :

Tempore monstrabit, quantum te semper amavit.

Amicus certus in re incerta cernitur.

Dum tribulor gravius, tunc nosco quis sit amicus.

Item :

Hunc fidum dico, benè qui succurrit amico.

Item :

In paupertate, quis amicus, noscitur à te.

Item :

Tempore scælici non cognoscuntur amici :

Sorte patet misera, quæ sit dilectio vera.

Item :

Verus amicus erit, qui plus me quam mea querit.

Item :

Verus amor miserum nunquam contemnit amicum.

Amici cum fortuna mutantur.

Tempore scælici, multi numerantur amici :

Cùm fortuna perit, nullus amicus erit.

Amici multi felicitum.

Qui benè succedit, is amicos sæpe videbit.

6 CARMINUM PROVERBIAL.

Amici peccantes reprehendendi potius, quàm imitandi.
Dilige sic homines, ut eorum crimina vites.

Amicos novos parans, ne obliviscaris veterum.
Antiquus gladius, vetus atque fidelis amicus,
Credite, temporibus hæc valuere suis.

Item.

Calles antiquos serves, veteres & amicos.

Item.

Non est antiquus per te damnandus amicus.

*Denudare amici mysteria, desperatio est
animæ infælicis.*

X Prudens celabis, quòd amicis turpe putabis :
Ne culpent plures, quod solus pandere cures.

Modus retinendorum amicorum.

Plurima des, perpauca petas, nil accipe : si nil
Accipias, & pauca petas, & plurima dones,
Gratùs eris populo, te mille sequentur amici.
Si nihilum trades, citò eris privatus amico :
Plurima si quæres, multam patièrè repulsam :
Si multa accipias, populus te dicet avarum.
Nil cape, pauca petas, des plurima, habebis amicos.

Item.

Temporibus nostris quicumque placere laborat,
Det, capiat, quærat, plurima, pauca, nihil.

Ne cuius dextram injeceris.

Qui consanguineus, mihi firmior extat amicus,
Stultus cunctorum fit, quivis amicus eorum.

Necessarius est necessarius.

Audiui dici, quòd erunt duo semper amici.

Item.

Nemo sibi satis est, eget omnis amicus amico.

Item.

Non ullus medicus melior quàm fidus amicus.

Item.

X Plus valet infido bene fidus amicus amico,
Quàm nummis plena de quolibet ære crumena.

Item.

LOCI COMMUNES.

Item.

Rex est mendiculus, cui non est ullus amicus.

Item.

Tunc mors optatur, cum nullus amicus habetur.

Item.

Vera tibi dico, quod amicus debet amico.

Item.

Usus amicorum bonus hic & ubique locorum.

Tuta frequensque via est, per amici fallere nomen.

Non est veridicus subridens omnis amicus.

Idem.

Plus nocet, ut nostis, ad cuncta domesticus hostis.

Item.

Rebus in humanis tria sunt pejora venenis :

Perversus socius, mala scemina, falsus amicus.

Vulgus amicitias utilitate probat.

Qui mea plus querit, falsus amicus erit.

AMOR.

Absentia debilitatur amor.

Qui procul ex oculis, procul est à lumine cordis.

Amata relinquere durum est.

Est amor ingratus, cum non sit amator amatus.

Item.

Est oculo gratum, speculari semper amatum.

Item.

Heu dolor est, gratis abscedere rebus amatis.

Item.

Illi poena datur, qui semper amat, nec amatur.

Amor fugiendo vincitur, contra verò augetur.

Cede, Venus cedit : si stas, Venus improba lædit :

Si fugias Veneris prælia, tutus eris.

Item.

Ipse bene poteris luxus frænare furorem;

Si fugias : potior potio nulla datur.

Item.

Qua specie Martis venit victoria Parthis,

CARMINUM PROVERBIAL.

Hac Venerem fugiro, qua fuga sola fugit.

Item :

Ufu crescit amor omnis, decrescit abusu.

Ex aspectu nascitur amor.

Non affectatur, oculis quod non speculatur.

Item :

Virginis aspectus penetrat sine vulnere pectus.

Miser est qui amat.

Dulce malum, mala dulcedo, dulcor & amarus,

Cujus odor sapidus, insipidusque sapor.

Item :

Nescio quid sit amor, nec amo, nec amor, nec amavia

Sed scio, si quis amat, uritur igne gravi.

Item :

Non amor, ut perhibent, Deus est: sed amaror & error:

Numen, amor nullus: numen inane, Venus.

Item :

O Deus, in quantis animus versatur amantis!

Item :

Omnis amans, amens: amor est insania: sano

Insanit certo pectore, quisquis amat.

Item :

Pallet amans omnis: namque hic color aptus amanti.

Item :

Pallida furivum facies monstrabit amorem.

Item :

Quot campo flores, tot sunt in amore dolores.

Nec modus & requies, nisi mors, reperitur amoris.

Cedit amor verus; ab amantis pectore serus.

Item :

Unam semper amo, cujus non solvor ab hamo.

Scilicet insano nemo in amore videt.

Cæcat amor mentes, ac interdum sapientes.

Item :

Quamvis fœdatur, cuius placet id quod amatur.

Item :

Quatuor

LOCI COMMUNES.

Quatuor ista timorque, odium, dilectio, census
Sape solent boni rectos pervertere sensus.

Item :

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam :
Quisquis amat cervam, cervam putat esse Minervam :
Quisquis amat luscum, luscum putat esse venustam.

Item :

Uxix armor cæcus, non est amor arbiter æquus :
Nam deforme pecus, iudicat esse decus.

ANIMALIA.

Animalia quædam hominem suis superant proprietatibus.

Nos aper auditu præcellit, aranea tactu,
Vultur odoratu, lynx visu, simia gustu.

Animalia sine cibis viventia.

Quatuor ex puris vitam ducunt elementis :
Chameleon, talpa, maris halec, & Salamandra.
Halec unda fovet, ignis pascit Salamandram,
Talpam terra nutrit, aer quoque Chameleontem.

Animalium quorundam ætates.

Sepes de virgis per tres annos benè durat,
Et per tres sepes fit tibi vita canis,
Et per tres canes fit tibi vita caballi,
Et per tres caballos vivere possit homo,
Et per tres homines asinus bene vivere possit,
Et per tres asinos aucam tu vivere dicas,
Et per tres aucas cornicis vita probatur,
Per tres cornices vivere corvus habet,
Et per tres corvos vivere quercus habet,
Et per tres quercus elephantem vivere dicas.

Auca.

Floribus arboreis fulva creatur avis.
Arbor obumbrat aquas, flos concipit & gravidatur,
Conceptum rejicit, in aquam cadit, auca creatur,
Fit cibus egregius, nobilibusque detur.
Hæc avis à coitu stat libera, virgo putatur,
Non nidos, non ova parit, nulli sociatur :

Sicut

10 CARMINUM PROVERBIAL.

Sicut enim peperit flos, ita sola fuit.

Canis.

De cane laudando quatuor benè disce probando :
Est lingua medicus, dominóque fidelis amicus,
Ædes custodit, fures latrandóque prodir.

Castor.

Quæstio solvatur, Cum castor ab hoste fugatur,
Cur ablativos dentes gerit in genitivos ?
Illos dente ferit, quia sic evadere quærit.

Glis.

Ah homo, si scires, quanta faciunt mala glires,
Utique vitares, & pelles non adamares.

Insectorum quorundam ortus.

Bos dat apes, dat bruchos equus, fucos quoque mulus,
Dat vespas asinus, sic ait Isidorus.

Monachus piscis.

Piscis ubi monachus, seu forma monastica crescit,
Fértque cucullatum per maris alta caput,
Calceus est illi conformis & ampla cuculla,
Tam bene disposita, qua non foret aptior ulla,
Et quasi vox hominis garrula lingua satis.
Frons, manus & vultus hominum, moderamine sulcus
Dum facit insultus, reboátque movétque tumultus,
Mergere naviculas sæpius arte parat.

Sus.

Os veteris durum porci, sed non benè purum.
Sus malè pinguescit cum fursure, sed citò crescit.

Turtur.

Turtur perpetuò primum sibi servit amorem,
Amisssóque pari, nescit habere parem.

ARCANUM.

Arcana celanda.

Clarius hoc egomet scio, qua me calceus urget.

Item.

Res occultandæ taci tis sunt participandæ.

Occulta musices nullus est respectus.

Condita

LOCI COMMUNES.

II

Condita decrefcit, vulgata fcientia crefcit.

Item.

Infœlix qui multa fapit, nœfcitque docere :

Infœlix qui pauca fapit, fpernitque doceri :

Infœlix cujus prodeft fapientia nulli.

Tempus omnia revelat.

Nil ad eò fubtile, dies quin detegat ultrò :

Nil igitur facias, cur puduiffè queas.

Item.

Non manet occultum, quod latro facit, nec inultum.

Item.

Quicquid nix celat, folis calor omne revelat.

A R R O G A N T I A,

Jaftantiaque.

Deus fuperbus refiftit.

Disce fupercilium deponere, difce timere.

Ante pedes foveam, quifquis fublimè minaris.

Item.

Eft verum verbum, Frangit Deus omne fuperbum.

Item.

Stultus in hoc verbo, loquitur ex ore fuperbo :

Vah Babylon, Babylon, proprio te robore fervo,

Omnia regna rego, fum Deus orbis ego.

Cumque loquendo fedet Deus altiùs intonat æde

Prorfus ab hac fede, tibi dico fuperbe, recede,

Ut pecus incede, grammina pronus ede :

Brutus es, in terris fœno vœfceris & herbis,

Efto timor populis & pœna futura fuperbis,

Exemplâ que regum, qui malè regna regunt.

Item.

Vindicat elatos iufta ruina gradus.

Extra periculum ferox.

Non omnis pugnat, minitans qui fortia clamat.

Item.

Nufquam jaftares grandes procul ipfe molares.

Item.

Sæpe

12 GARMINUM PROVERBIAL.

Sæpe minus faciunt homines qui magna minantur.

Fœlix se erigendo fœlicitatem amittit.

Dum petit elatis nimium sublimia pennis

Icarus, Icarias nomine fecit aquas.

Item :

Icare nate bibis ? jam jam sine patre peribis ?

Jam tibi dixi bis : Medio tutissimus ibis.

Icarii fati memores estote beati.

Item :

Si tibi gratia, si sapientia, formaque detur,

Sola superbia destruit omnia, si comitetur.

Laus propria sordet.

Nè jactes, quia laus proprio sordescit in ore.

Item :

✕ Qui sese laudat, laudis se munere fraudat.

Item :

Quilibet ignotis de se bona prædicat : & qui

Non habet, usurpat nomina magna sibi.

Item :

Sese vicinos jactans habet undique pravos.

Item :

Vincat opus verbum, minuit jactantia famam :

Nec sine re cupias tu nomen habere magistri.

*Qui se putat aliquid scire, nondum scit quomodo
oporteat scire.*

Doctus ait se scire nihil, se plurima narrat

Scire sed indoctus : scit prior, iste putat.

Item :

Futilis omnis homo est, persuasa turgidus arx :

Scit sapiens doctus plurima, scitque nihil.

Item :

Omnis homo nihil est, aliquid qui se putat esse.

Est aliquid, quisquis se putat esse nihil.

Quid superbis terra & cinis ?

— Cum fax, cum limus, cum res vilissima sumus,

Unde superbimus ? nescimus quando perimus.

Item :

Item :

Quid miser elato turgescis homuncule vultu?
Cras eris in vili putre cadaver humo.

Item :

Unde superbit homo, cujus conceptio culpa?

Nasci, pœna : labor, vita : necesse, mori.

Superbia vitium est rebus solenne secundis.

Cum benè pugnabis, cum cuncta subacta putabis,

Quæ magis infestat, vincenda superbia restat.

Item :

Luxus opum, proles generosa, scientia, forma,
Bis duo sunt, quibus extollit quis se sine norma.

Item :

Tu nimis extolli per prælia prospera noli :

Regi namque proli sunt omnia subdita soli.

Vino vendibili suspensa hedera nihil est opus.

Non figat signa, qui laude facit benè digna.

Item :

Rumiferet de te tua non, sed vox aliena.

Item :

Verbis non jacta te, sed facias bona facta.

ARS ET DOCTRINA.

Ars natura defectum in multis supplet.

Ars compensabit, quod vis tibi parva negabit.

Artium liber alium proprietates.

Gram. loquitur, Dia. vera docet, Rhet. verba colorat,

Mus. canit, Ar. numerat, Geo. ponderat, Ast. colit astra.

Aurora amica Musis.

Surgere non cesses, cum Phœbus surgit ab ortu :

Mane bonis studiis quilibet aptus erit.

Cur nescire prudens pravè, quàm discere, malo?

Non pudor est quari, quæ nescis, siue doceri :

Qui scit, laudatur : qui nescit, vituperatur.

Doctrina à juventute amplectenda.

Artem scruteris, quamvis opulentus haberis,

Item :

Audi

14 CARMINUM PROVERBIAL.

Audi doctrinam, si vis vitare ruinam.

Item.

De studio, socie, redeuntem video cum te,
Ecce, quid edisti, non quæram, quidvè bibisti,
Aut quid fecisti? sed quæram, Quid didicisti?

Item.

Disce bonas artes, cum tempora dantur & anni,
Quisquis amas Musas literulasque puer.
Tempus adhuc veniet post paucos forsitan annos,
Quo luisse minus, plus didicisse velis.

Item.

X Discere ne cesses, si doctor maximus esses :
Nam per doctrinam poteris vitare ruinam.

Item.

Discere non pudeat, vultum doctoris honora :
Ne malè tempus eat, vigilans attentè labora.

Item.

Doctrinæ cultus spernit nemo nisi stultus.

Item.

Exceptis Græcis, exceptis atque Latinis,
Jure potest dici barbarus omnis homo.

Item.

In studio tria damna luo, si non benè dico :
Nummos consumo, modicum scio, tempora perdo.

Item.

Mens sine doctrina manet in te certa ruina :

Item.

Quid sine doctrina vita est, nisi fœda latrina :

Item.

Scribere, cantare discas, Latinaque fari :
Si pauper fueris, postcà dives eris.

Item.

X Si puer hoc sciret, quantum doctrina valeret,
Rarò dormiret, sed nocte dieque studeret.

Item.

X Ut ver dat florem, flos fructum, fructus odorem :

Sic

Sic studium morem, mos sensum, sensus honorem.

X

Ingenium vires superat.

Ars animos frangit, & firmas destruit urbes,

Arte cadunt turre, arte levatur onus :

Nam solet ars dominum sæpe juvare suum.

Item.

Scit manus attrahere, quod nescit homo remove.

Ingenio, non libris innitendum.

Cordi, non chartæ, tradas, quæ noveris arte :

Nam si charta cadit, mox tota scientia vadit.

Item.

Mille tenere libros, raroque studere, parumque

Scire, nihil laudis, plus levitatis habet.

Item.

Qui multos densat libros, nec proficit arte,

Tantalus in mediis stat sitibundus aquis.

Item.

Qui nihil ingenio, sed libris omnia mandat,

Nil tenet amissis forsitan ille libris

Non omnibus datur adire Corinthum.

Ingenium nisi fir, studium flos est sine fructu :

Hæc dua conjuncta fructificare solent.

Omnis terra alit artem.

Disce bonas artes : alit omnis terra peritos :

Unquam nec fiet, qui benè discit, inops.

Item.

Hic duo, hic bis ter factores, nemo magister.

Item.

Musas disce bonas : doctos fovet undique tellus :

Nec, bene qui didicit, Codrus egenus erit.

Qui alios docet, seipsum docet.

Conditæ decrescit, vulgata scientia crescit.

Item.

Discere si quæris, doceas, sic ipse doceris :

Et studio tali tibi proderis, atque sodali.

Sapiens sua bona secum fert.

X

16 CARMINUM PROVERBIAL.

Ars manet, ars durat, fortuna recedere curat.

Item :

Ars si portatur, tunc portans non oneratur.

Item :

Artem qui sequitur, raro pauper reperitur.

Item :

Plus probo thesaurum docti, quam divitis aurum.

Item :

Portatur leviter ars, ergo disce libenter.

Item :

✕ Res valet, ars præstat : si res perit, ars mihi restat.

Sapientia se offert querentibus eam.

Vide Assiduitas.

Discat qui nescit : nam sic sapientia crescit,

Crescit & augetur, si temporis usus habetur :

Nam datur immensus in longo tempore sensus.

Unus dies non sat est ad parandam eruditionem.

Nemo fit natus mox Rabbi jure vocatus.

Item :

Quis puer auditus, vel visus, in arte peritus ?

ASSIDUITAS.

Affidua stilla saxum excavat.

Ars certos, usus promptos, imitatio reddit

Artifices aptos, tria concurrentia summos.

Item :

Affiduum studiis se præbeat ille, Dearum

Aurea qui sperat tecta subire novem.

Item.

Discere, querere, sapè resolvere sit tibi cura,

Hæc tria sunt via qua sapientia fit valitura.

Item :

Frangitur ad latices nux, iterando vices.

Item :

✕ Gutta cavat lapidem, non vi sed sapè cadendo.

Sic homo fit doctus, non vi, sed sapè legendo.

Item :

Lesio

Leſtio leſta ſemel, decies repetita placebit.
Sin decies repetas, decies repetita patebit.

Item :

Multa rogare, rogata tenere, retenta docere,
Hæc tria diſcipulum faciunt ſuperare magiſtrum.

Item :

Quære, recordare, retine, lege, ſæpè relecta,
Sic omnes claves tibi dat ſapientia recta.

Item :

Surge puer, vigila, canta, lege, diſce vel ora,
Sic fac ut nulla ſine fruſtu tranſeat hora :

Sic ſit hora brevis, & labor ipſe levis.

Semper tibi pendeat hamus.

Sæpè dat una dies, quod totus denegat annus:

Succeſſivè ſit motus.

Arbor per primum quævis non corruiſt iſtum.

Item :

Eſt arbor dura decies ferienda caſura.

Item :

Gutta pluit, ſic unda fluit, ſic flumina creſcunt.

Pauca ſciſ, ſi diſcere viſ, ſic multa pateſcunt.

Item :

Post hunc nunc ruit hic pilus, & calvus ſit homo ſic.

Item :

Qui neſcit partes, in vanum tendit ad artes.

Item :

Singula captentur, ſic omnia ferre tenentur.

A S T R A.

Aſtronomia non ſpernenda.

Aſtra cave ſpernas, vitam qui ducis ab aſtris.

Aſtra regunt homines, ſed regit aſtra Deus.

Item :

Stellis ac herbis viſ eſt, ſed maxima verbis.

Duodecim ſigna cœleſtia.

Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libra, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Piſces,

G

AſTUTIA.

18 CARMINUM PROVERBIAL.

ASTUTIA.

Astu vincit homo cuncta creata solo.

AVARITIA.

Atticus moriens porrigit manum.

Clericus annosus, licet annus sit furiosus,
Non curat brumam, dum drachmam suscipit unam.

Item.

Quamvis algescit, & presbyter ipse senescit,
Frigora non curat, donec oblatio durat.

Item.

Quando senex fueris, tibi plus amor imminet æris.

Avari odiosi sunt omnibus.

Erras, si speres quòd plus te diligit hæres ;
Sub terra positum, quàm tu te diligis ipsum.

Item.

Luxuriam fugito, simul & vitare memento
Crimen avaritiæ : nam sunt contraria famæ.

Item.

Nunquam stat clarus, nec tutus dives avarus.

Avari timent assidue.

Ad cistam domina vadit sæpissimè parca.

Cupidus magis damno afficitur.

Nil habeat verè, qui vult bona solus habere.

Item.

Qui bonus una lepores sectabitur hora,
Uno quandoque, quandoque carebit utroque :

Item.

Qui lucra lenta fugit, damna repentè subit.

Dives aut iniquus, aut iniqui hæres.

Cùm moritur dives, concurrunt tres ibi lites :
Dæmon vult animam, consanguineus quoque gazam,
Vermes in terra faciunt cum corpore guerra.

Item.

Quisquis ditatur, rapidos milvos imitatur.

Lari sacrificant avari.

Sic dat dona sua, sicut dat mella genista.

Nullus

Nullus emptor difficilis bonum edit obsonium.

Cafeus est carus, sic dixit præsul avarus,
Non inscindatur, sed pro festo teneatur.

Item.

Non obolus solus pingue parabit olus.

Semper avarus eget.

Æstimat esse parum sibi, quicquid habet cor avarum.

Item.

Dives es ut Cræsus, sed vivis pauper ut Irus.

Item.

Dives marcescit, quanto plus copia crescit.

Item.

Dives semper hiat, pars major ut sibi fiat.

Item.

Non est in mundo dives, qui dicit, Abundo.

Item.

Nulla ditari ratione potestis avari :

Vos faciunt inopes, quas cumulatis opes.

Item.

Omnes thesauri nunquam satiant cor avari.

Item.

Omnia des cupido, sua non perit inde cupido.

Item.

Orco sive mari mens æquiparatur avari.

Item.

Perpetuò lignis crescit crescentibus ignis.

Item.

Quæ magis optantur, cùm pleniùs accumulantiur,

Non satiant mentem semper majora petentem,

Item.

Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur, aquæ.

Item.

Tantalus in Strygiis nec aqua fruitur, neque poma :

Sic in divitiis aret avarus homo.

Item.

Vult oculus nequam prius impleri stomachus quàm.

G 2

Tenax

20 **CARMINUM PROVERBIAL.**

Tenax requirit prodigum.

Aurum quod servas, & quicquid avarus acervas,
Quod parvus quæres, effundet prodigus hæres.

Item.

Injicies fisco, quicquid non vis dare Christo.

Item.

Non sibi, sed aliis, aries sua vellera portat :

Sic aliis cumulat dives avarus opes.

Item.

X Prodigus est natus, de parco patre creatus.

Virtus post nummos.

Ad lucrum mores multi sunt, non ad honores.

Item.

Qui studet nummis, hic præfert infima summis,
Condita factori præponit & ejus amori.

AUDACIA.

Audentes fortuna juvat.

Qui plus exponit, plus lucri sæpe reponit.

Nihil supra vires audendum.

Displicet ille labor, sub cujus pondere labor.

Item.

Est durum clarè contra flumen natitare.

Item.

Exiguas in se vires alietus habendo,

Exiguas volucres depascit diripiendo.

Item.

Hoc attentabis, fieri quod posse putabis.

Item.

Non canit in templo, nisi quod scit presbyter, amplo.

Item.

Non tibi sume jugum, quod vis tua ferre recusat :

Pondere sub modico rutius ire potes.

Item.

Quod potes, id tecum tentes, & viribus æquam.

Item.

Si nescis jacere lapidem, demitte jacere.

Item:

Item.

Tu vires metire tuas : si fortis es, aude
Grandia : si fragilis, humeris impone minora.

Item.

Ultra posse viri non vult Deus ulla requiri.

A U L A.

Aula summoperè vitanda.

Retrò sedet januam, non invitatus ad aulam.

Item.

Stabit post valvam, non invitatus ad aulam.

Commoda si quæris, ne principibus socieris.

Item.

Fœtor olet caulæ melius quàm mobilis aulæ.

Item.

Regum sollicita quicumque senescit in aula,

Aut fuit, aut semper postulat esse miser.

Exeat aula qui volet esse probus.

Non mihi fit servus, medicus, propheta, sacerdos.

Item :

Parens virtuti nescit modò regibus uti.

Item :

Vita palatina dura est, animæque ruina.

B A P T I S M U S.

Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.

Induimur Christo, qui baptizamur in ipso.

Item.

Insens esse volens, isto mundare lavacro,

Seu proprio premeris crimine, seu patrio.

B E L L A.

Incerti fallax fiducia Martis.

Est nulli certum, cui pugna velit dare ferrum.

Item.

Sæpe chalybs chalybem domitat, pugnare volentem.

Nulla fides pietasque viris qui bella sequuntur.

Non amat hic Jesum, qui fert ad prælia gesum.

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Quid mihi cum bellis? servit mea cura puellis.

BENEFICENTIA.

Animum dantis oportet aspicere.

Dat pyra, dat poma, qui non habet aurea dona.

Benefacite & mutuum date, nihil inde sperantes.

Da citò, da gratis, da munera congrua cuique:

Cùm dare non poteris munera, verba dabis.

Item:

Dans ut reddatur sibi, justè decipiatur.

Item:

Gratia nulla datur, si munere munus ematur.

Item:

Qui mihi vult dare, non debet dicere quare.

Bis dat, qui citò dat.

Bis non spondebis, quod mox præstare valebis.

Item:

Dat tua, dum tua sunt: post mortem tunc tua non sunt.

Item:

Dandi tolle moras, dando citò munus honoras:

Munus dedecoras, inveniendò moras.

Item:

Denigrat meritum dantis mora: sed data raptim,

Munera plus laudis, plùsque favoris habent.

Item:

Gratia debetur pro munere, si citò detur:

Sed si tardetur, ingratum munus habetur.

Item:

Plus valet hoc tribuo, quàm tribuenda duo.

Item:

Qui citò dat, bis dat: qui tardat munera, nil dat:

Par erit mutuo, qui dabit absque citò.

Item:

Quod datur in manibus, hoc arridet mihi munus.

Gratia gratiam parit.

Alternando boni nos dona manemus amici.

Item:

Da quandoque tua, si vis habere mea.

Item :

Debes parva dare, si vis majora rogare.

Item.

Fac benè, servitium quia non perit undique gratum.

Item :

Officiis gratus sis, ut fias adamatus.

Item :

Sæpe solet dici, fient per munus amici.

Hilarem datorem diligit Dominus.

Dat benè, dat multum, qui dat cum munere vultum.

Item :

Da facie lata : sine lætitia faciei

Quod dederis perdes, rema meritumque rei.

Item :

Qui dare vult aliis, non debet dicere, Vultis?

Item :

Si des plorando, perdes tua munera dando.

Homo homini Deus.

Dum benè vult, facilè qui homo succurrere cuique.

Item :

Ladere qui potuit, prodesse aliquando valebit.

CÆCITAS.

Cæci vita miserrima.

Cæcus inops dictus, quamvis variis sit amictus.

Item :

Cæcos cum claudis in fine venire videbis.

*Neque cæcum ducem, neque amentem
consultorem adhibeas.*

Cæcus agens cæcum, facit ipsum sternere secum,

Item :

Si cæcus cæcum conatur ducere secum,

In foveam ductor cadit, atque deinde secutor.

CALUMNIA ET INFAMIA.

*A vicinis ac municipibus vicinorum ac municipum
scelera prodi solent.*

24 CARMINVM PROVERBIAL.

Est patriota meus, mea scandala discere promptus.

Item.

Fit mea culpa nota, narrante meo patriota.

Item.

Qui se non noscat, vicini iurgia poscat.

Falsum probum non perveniat ultra aures.

Si decus est morum, ne cures verba malorum.

Item.

Si non morderis, cane quid latrante vereris?

Non est remedium adversus sycophantæ morsum.

Affligit tortor, gravis affligitque loquutor.

Item.

Cunctorum multis eget, implens ora farinis.

Item.

Discitur absente me, quod non me præsidente.

Item.

Lingua citò lædit, sed læsio rarò recedit.

Item.

Os hostis rarò loquitur bona non sibi charo.

Item.

Qui mea post terga dicit mendacia verba,

Velle ut linguam perderet ipse suam.

Item.

Scindit ventosa gladio plus lingua dolosa.

CAMPANA.

En ego campana nunquam denuncio vana,

Laudo Deum verum, plebem voco, congrego clerum.

Item.

Funera plango, fulgura frango, sabbatha pango,

Excito lentos, dissipo ventos, paco cruentos.

CAPTIVITAS.

Nil refert, uno constringi, vel pede bino.

CARITAS.

Quisque vili emere studet.

Taxatur carè quod vendetur preciosè.

Qua cara sunt, meliora censentur.

Salmo

Salmo vilefcit, nummo dum gobio crefcit.

Carè taxata, non eft res vendita grata.

CASTITAS ET VIRGINITAS.

Cafta placent fuperis.

Despice foetorem Veneris, feftare pudorem.

Item.

Dilige munditiam fuper omnia munera primam :

Si mundus fueris, Chriftrum fuper aftra videbis.

Nubere melius eft quàm uri.

Virgo matura, nifi nubat, erit ruitura.

Nulla reparabilis arte, lafa pudicitia eft.

Bis duo notavi, quæ non poffunt revocari :

Virginitas, tempus, dictum verbumque, juvenus.

Item.

Clericus ad bella pronus, lafciva puella,

Martius in flore caret horum finis honore.

Item.

Per Veneris morem virgo citò perdit honorem.

Virginem vitare fas non eft.

Eft magnum crimen corrumpere virginis hymen.

CIBI ET POTIONES.

Non benè prandebit, potu quicunque carebit.

Non omne eft falvum, temerè quod mittis in alvum.

Quod tibi fit fanum videas, non quotidianum.

Acetum, vide infra Cereviffia. Anguilla, vide infra

Cafeus. Animalium viscera.

Egeritur tardè cor, concoquitur quoque durè :

Sic quoque ventriculus, tamen exteriora probantur :

Reddit lingua bonum nutrimentum medicinæ :

Concoctu facilis pulmo eft, citò labitur ipfe :

Eft melius cerebrum gallinæ quàm reliquorum.

Item.

Ilia porcorum bona funt, mala fint reliquorum.

Anifum.

Copia dulcoris, anifi fit melioris :

Emendat vifum, ftomachum confortat anifum.

Aqua.

Interdum tuis interdum quibusdam cum alijs
 animum melius fufcipere conantur

um.

mo

26 CARMINUM PROVERBIAL.

Aqua.

Potus aquæ sumptus comedenti incommoda præstat,
Hinc friget stomachus, crudus & inde cibus.

Aves.

Nans avis est lentè, verrens torrenda repentè.

Item :

Sunt bona gallina & capo, turtur, sturna, columba,
Quiscalus, phasiades, merula, simul ortygometra,
Perdix, frigellusque, oris, tremulusque amarellus.

Butyrum.

Lenit & humectat, solvit sine febre butyrum.

Item :

Mitem, nec mirum, dat sensum dulce butyrum.

Carnes.

Dulcior est caro, quæ magis ossibus hæret ubique.

Porcina.

Carnes porcine cum cepis sunt medicinæ.

Item :

Est caro porcina sine vino pejor ovina :
Si tribuis vina, tunc est cibus & medicina.

Vitulina.

Pro cibo dimidio carnes vituli reputato.

Item :

Sunt nutritivæ multum carnes vitulinæ.

Caseus.

Caseus allatus convivis est malè gratus,
Nam sua natura non signat fercula plura.

Item :

Caseus, angustia mortis cibus ille vel illa,
Ni bibas & rebibas, rebibendo bibas.

Item :

Caseus est gelidus, stipans, crassus, quoque durus.

Item :

Caseus est nequam, quia digerit omnia, se quàm.

Item :

Caseus & cepæ veniunt ad prandia sapè.

Item.

Item :

Caseus & panis sunt optima fercula sanis :
Si non sunt sani, tunc hunc non jungito pani.

Item.

Ignari Medici me dicunt esse nocivum :

Et tamen ignorant, cur nocumenta feram.
Expertis reor esse ratum, quia commoditate
Languenti stomacho caseus addit opem.

Caseus ante cibum confert, si desinat alvus :
Si constipetur, terminet ille dapes.

Item.

Non Argus, Largus, non Matthusalem, Madalene,
Non Job, non Lazarus, caseus ille bonus.

Cepa.

Contritis cepis loca denudata capillis
Sape fricans, capitis poteris reparare decorem.

Item.

De cepis Medici non consentire videntur.
Fellitis non esse bonas, ait ipse Galenus :
Phlegmaticis verò multum putat esse salubreis.
Non modicum sanas Asclepius adserit illas,
Præsertim stomacho, pulchrumque creare colorem.

Cerasa.

Si cerasum comedas, tibi confert grandia dona,
Expurgat stomachum, nucleus lapidem tibi tollit,
Hinc melior toto corpore sanguis inest.

Cerevisia.

Crassos humores nutrit cervisia, vires
Præstat, & augmentat carnem, generatque cruorem,
Provocat urinam, ventrem quoque mollit & inflat,
Frigidat & modicum. Sed plus desiccatur acetum,
Frigidat, emaceratque, melanch. dat, sperma minorat,
Siccos infestat nervos, & pingua siccatur.

Item.

Non acidum sapiat cervisia, sit benè clara,
Ex granis sit cocta bonis satis, ac veterata :

De

28. CARMINUM PROVERBIAL.

De qua potetur, stomachus non inde gravetur.

Cibi benè nutriendes.

Nutrit triticum & impinguat, lac, caseus, infans,
Testiculi, porcina caro, cerebella, medullæ,
Dulcia vina, cibus gustu jucundior, ova
Sorbilia, & ficus maturæ, uvæque recentes.

Item.

Ova recentia, vina rubentia, pingua jura,
Cum similia pura, naturæ sunt valitura.

Cibi infirmis noxii.

Perfica, poma, pyra, & lac, caseus, & caro falsa,
Et caro cervina, & leporina, bovina, caprina,
Atta hac bile nocent, suntque infirmis inimica.

Condimentum.

Salvia, sal, vinum, piper, allia, petroselinum,
Ex his fac salsam, ne sit commixtio falsa.

Crocus.

Confortare crocum dixerunt exhilarando,
Artus defectos reficitque hepar raparatque.

Item.

Crocus assumptus pulchrum dat tibi colorem,
Et mollit pectus, prævum purgâtque cruorem.

Fœniculum.

Semen fœniculi pellit spiracula culi.

Fungi.

Ufu fungorum caveas ne decipiaris :
Nam sunt mortiferi, vitiorum suntque dativi.

Halec.

Halec assatum Thuringis est benè gratum,
De solo capite faciunt sibi fercula quinque.

Lac.

Lac *phthiscois* sanum caprinum, postque cameli,
Ac nutritivum plus omnibus est asininum,
Plus nutritivum vaccinum sit, quoque ovinum,
Adit si scilicet, caput & doleat, fugiendum est.

Marathrum.

Bis

Bis duo dat marathrum : febres fugat atq; venenum,
Et purgat stomachum, lumen quoq; reddit acutum.

Mespila.

Multiplicant mictum, ventrem dant mespila strictum:
Mespila dura placent, sed mollia sunt meliora.

Muscatum.

Humorem pellit muscatum sæpe comestum,
Allevat pectus, cor, & præcordia pellit.

Mustum.

Impedit urinam mustum, solvit citò ventrem :
Hepatis *emphraxin*, plenis generat lapidémque.

Item.

Provocat urinam mustum, citò solvit, & inflat.

Nuces.

Post pisces nux fit, post carnes caseus adfit.

Item.

Unica nux prodest, nocet altera, tertia mors est.

Ova.

Post ovum molle, bonum haustum tibi tolle :
Post durum bibe bis, sic longo tempore vivis.

Item.

Regula presbyteri jubet hoc pro lege teneri,
Quòd bona sint ova, candida, longa, nova.

Item.

Singula post ova pocula sume nova.

Item.

Si sumas ovum, molle fit atque novum.

Panis.

Panis non calidus, nec fit nimis inveteratus,
Sed fermentatusque, oculatus, & bene coctus,
Et falsus modicè, & granis validis electus,
Non comedas crustam, choleram quia gignit adustam.

Item.

Quando deest panis, tunc est cibus omnis inanis.

Persica.

Persica cum musto vobis datur ordine iusto

Sumere,

30 CARMINUM PROVERBIAL.

Sumere, sic est mos nucibus sociando racemos.

Piper.

Quod piper est nigrum, non est dissolvere pigrum,
Phlegmata purgabit, concoctricemque juvabit :
Leucopiper stomacho prodest, tussique dolorique
Utile ; præveniet motum febrisque rigorem.

Pisa.

Pisum landandum nunc sumpsimus ac reprobandum:
Est inflativum cum pellibus atque nocivum :

Pellibus ablatis, est bona pisa satis.

Pisces.

Sint cocti vino pisces cum petroselino,
Si pisces molles sunt, magno corpore tolles :
Si pisces duri, parvi sunt plus valituri.

Potum.

Reddit fecundas mansum per sæpe puellas,
Manantemque potes naris retinere cruorem,
Ungas si nares intus medicamine tali.

Pruna.

Frigida sunt, laxant, multum profunt tibi pruna.

Plumentum.

Esse plumentum, quia non est lasio dentum:

Pyra.

Adde pyro potum, nux est medicina veneno.

Item.

Ægrotare potes, nisi vinum post pyra potes.

Item.

Cruda gravant stomachum, relevant pyra cocta gra-
vatum.

Item.

Cum coquis, antidotum pyra sunt: sed cruda venenum.

Item.

Dum pyra manducas, pro consuetudine ducas,
Ut citius potes quicquid habere potes.

Item.

Fert pyra nostra pyrus, sine vino sunt pyra virus :

Si

Si pyra sunt virus, sit maledicta pyrus:

Item.

Post pyrum da porum, post pomum vade cacatum.

Rape.

Rapa javat stomachum, novit producere ventum,

Provocat urinam, præstâtque in dente ruinam:

Si malè cocta datur, tibi torsio sic generatur.

Sal.

Deficcat humidum sal, non sapidumque saporat,

Subtilat grossum, foetorem pellit odorum.

Item.

Vas condimenti præponi debet edenti:

Sal virus refugit, rectè insipidumque saporat,

Non sapit esca probè, quæ datur absque sale.

Item.

Urunt res falsæ visum, seménque minorant,

Et generant scabiem, pruritum, five vigorem.

Serum

Inciditque, lavat, penetrat, mundat, quoque serum.

Sinapi.

Est modicum granum, siccum calidumque sinapi,

Dat lachrymas, purgatque caput, tollitque venenum.

Vinum.

Corpora plus augent tibi dulcia, candida vina.

Item.

Dat purum vinum tibi commoda plurima primum,

Confortat cerebrum, stomachum reddit tibi latum,

Fumos evacuat, & viscera plena relaxat,

Acuit ingenium, visum nutrit, levat aures,

Corpus pinguisficat, vitam facit atque robustam.

Item.

Dum saltant atomi, patet excellentia vini.

Item

Gignit & humores melius vinum meliores,

Si fuerit nigrum, corpus reddit tibi pigrum.

Item.

Si

32 CARMINUM PROVERBIAL.

Si bona vina cupis, quinque hæc laudantur in illis :
Fortia, formosa, & fragrantia, frigida, frigida.

Item.

Si vinum rubrum nimium quandoque bibatur,
Venter stipatur, vox limpida turbificatur.

Item.

Vinum lymphatum dulcescit, lādere nescit.

Item :

Vinum Rhenense decus est & gloria mensæ :

Item :

Vinum sit clarumque, vetus, subtile, maturum,
Ac benè dilutum, saliens, moderamine sumptum.

Item :

Vina probantur odore, sapore, liquore, colore.

Vippa.

Bis duo vippa facit, mundat dentes, dat acutum
Visum : quod minus est impler, minuit quod abundat.

Uva. vide supra Persica.

Uva passa.

Passula non spleni, tussi valet. est bona reni.

CONCORDIA.

Concordia, amicitia vinculum.

Lis odium gignit, charos concordia stringit.

Mutua defensio tutissima.

Palmarum quando lavant mutuò, se mutuò mundant.

Item :

Utraque mundatur, dum palma palma lavatur.

Parvis dives concordia rebus.

Si concordemus, satis omnibus est quod habemus.

CONFESSIO.

Semper celanda confessio, nec referenda.

Qui peccatum fatetur, est innocens.

Crimina ne celes, magna est medicina fateri.

CONJECTURA.

Nidus testatur, ibi qualis avis dominatur.

De fructu arbor cognoscitur.

Affectus

Affectus mentis, operum patet experimentis.

Item :

Arbor ut ex fructu, sic nequam noscitur actu.

Item :

Qualis erit mulier, tale coquebit olus.

E cantu dignoscitur avis.

Nequam per verba, per odorem noscitur herba.

Protinus apparet, quæ planta frugifera futura.

Curvum se præbet, quod aduncum crescere debet.

Item.

Urit maturè quæ vult urtica manere.

Vultus proditor animi.

Calvo virtutes variæ sunt atque salutes :

Est sapiens, hilaris, plus verax & liberalis.

Item :

Cautus homo cavit, quotquot natura notavit.

Item :

Cernitur in caliga, cruris quo fractio facta.

Item :

Cernitur in facie omnis secreta voluntas.

Item :

Distortum vultum sequitur distortio morum.

Item :

Est facies testis, quales intrinsecus estis.

Item :

Hirsutus fallax, irascens, prodigus, audax.

Item :

In rufa pelle, vix est animus sine felle.

Item :

Inconstans animus, oculus vagus, instabilis pes.

Sunt tria vitanda, de quo mihi nulla boni spes.

Item :

Intima per mores cognoscimus exteriores.

Item :

Noscitur ad nasum mulier quæ vendit omasum.

D

Item.

34 CARMINUM PROVERBIAL.

Item.

Per rubram barbam, debes cognoscere nequam.
Multi non rubram, sed habent cun crimine nigram.

Item.

Rarò breves humiles vidi, longos sapientes,
Albos audaces, rufoque colore fideles.

Item.

Si non vis falli, fugias consortia calvi.

Item.

Si quæras socium, nunquam jungas tibi luscum :
Rarò namque vident lumina lusca fidem,

Item.

Vultu sæpe tacens signa loquentis habet.

Item.

Vultu talis eris, qualia mente geris.

CONSCIENTIA.

Conscientia mille testes.

Scandala me verè calidum rubrumque dedere.

Item :

Te prodit facies, tu mala cùm facies.

Murus aeneus esto, nil conscire sibi.

Qui sibi nil conscit, secura mente quiescit.

Nihil est miserius, quàm animus hominis conscius.

Conscius ipse sibi, de se putat omnia dici.

Item :

Degeneres trepidant animi, pejorâque versant.

Item :

Heu miserum, quid agam? porto sub pectore plagam,
Tanquam si portem sub eodem pectore mortem.

CONSENSUS.

Faciens & consentiens eidem pœnæ obnoxii.

Pœnam consimilem clavus fert atque foramen.

Item :

Si quis delinquit, ut Paulus Apostolus inquit,
Qui consentit ei, sit reus ipse rei.

CONSILIUM.

Consilium post facta inutile.

Non ad præteritum consul valet, imò futurum.

Consilium senile juvenili præstat.

Uttere consilio, vir amice, senum, tibi mando.

Gladiator in arena consilium capit.

Si breve consilium, dicitur esse bonum.

Multi pacifici sint tibi; & consiliarius unus de mille.

Auxilio multi sint, consilio tibi pauci.

Res sacra consultor.

Consilio factum, non poenitet esse peractum.

Item :

Uttere consiliis, ut sapius inde juveris.

CONSORTIUM.

Claudi vicinus subclaudicare disces.

Ad mala facta malus socius socium trahit, & sic

Fit malus & nequam, qui fuit antè bonus.

Item :

Dum spectant oculi læsos, læduntur & ipsi.

Item :

Elige sanctorum consortia, non reproborum :

Qui conversatur cum sanctis, sanctificatur.

Item :

Fili tali eris, qualem socium tibi quæris.

Item :

Illos devita, quos infamat mala vita.

Item :

Per prævum socium, vir venit in vitium.

Item :

Qui juxta claudos habitat, subclaudicat idem :

Admixtusque malis, dicitur esse malus.

Item :

Rebus in humanis tria sunt pejora venenis :

Perversus socius, mala scœmina, falsus amicus.

Item :

Si sanctos sequeris, sanctus sic efficieris :

36 CARMINUM PROVERBIAL.

Sed perverteris, si perversis socieris.

Item :

Sordibus implicitos pravosque cavebis amicos :
Elige consortem, qui sanctam det tibi sortem.

Item :

Surgit origo mali, de turpi sæpe sodali.

Paulum fermenti totam fermentat massam.

Hoc scio pro certo, quando cum stercore certo,
Vinco seu vincor, semper ego maculor.

Item :

Læditur & stimulo, quicumque fricatur ab illo.

Item :

Omnia contacta denigrat pix calefacta.

Item :

Pix dum palpatur, palpando manus maculatur.

Item :

Pomum corruptum citò corrumpit sibi junctum.

Item :

Unica prava pecus, inficit omne pecus.

Simile simili gaudet.

Cognitus in parte, fit per socium vir apertè.

Item :

Noscitur ex comite, qui non cognoscitur ex se.

Societas leonina. Vide Dominum.

Ludi stultorum, dominorum, sive luporum,
Non bene luduntur : quia seria sæpe sequuntur.

Item :

Non bonus est socius, qui comedit omnia solus.

CONSUETUDO.

Ab assuetis non fit passio.

Læditur in clune vir rarò solens equitare.

Item :

Natis scintilla fabrorum non nocet ulla.

Difficile est assueta derelinquere.

Cattus de casco tardè depellitur esu.

Item .

Consuetudo potens natura fortior ipsa est.

Item :

Fallere qui didicit, fallere semper amar.

Item.

Ire catenatus nescit canis inveteratus.

Item.

Qui pedit, dum vult, pedit, dum pedere nonvult.

Item.

Quod nova testa capit, inveterata sapit.

Item.

Quod puer assuescit, leviter demittere nescit.

Lex est, & regio.

Fœmina casta, securis acuta, cliensque fidelis,

Hæc tria Parrhisius nunquam vel rarò videbis.

Item.

Garrulus est Suevus, malus Hæreticusque Hispanus,

Bavarus incæstat, Francus per numina jurat,

Omnis hypocrisat Misnensis ; Saxoque potat,

Britannus dominum prodit, rapit atque Polonus.

Item.

Germani possunt cunctos tolerare labores :

O utinam possent sic tolerare fitim.

Item.

Hæc assarum Thuringis est benè gratum,

De solo capite faciunt sibi fercula quinque.

Item.

In curta tunica Saxo saltat quasi pica.

Item.

Parrhisius locus egregius, mala gens, bona villa,

Nam duo pastilla pro nummo dantur in illa.

Item.

Quod terræ mos est, hoc terræ semper honos est.

Item.

Si fueris Romæ, Romano vivito more :

Si fueris alibi, vivito sicut ibi.

Item.

38 CARMINVM PROVERBIAL.

Sunt loca, sunt gentes, quibus & mactare parentes,
Est fas & pietas dum longa supervenit ætas.

Item.

Terra ad quam pergis, cape mores, quos ibi cernis.

Item.

Te servare decet mores, illámque loquelam,
Ejus telluris, incola cujus eris.

Item.

Vita, genus, linguæ variæ, variant regiones :
Una nequit cunctos regula distinguere mores.

Item.

Westphalicus vir catholicus, nullius amicus,
Dum tibi dicit Ave, sicut ab hoste cave.

CONTEMPTUS ET VILITAS.

Etiâ capillus unus.

Nullus tam pravus saccus, quin sit prece dignus.

Item.

Quamvis sint modica, profunt tamen omnia lucra.

Ex granis acervus.

Multa juvant collecta simul : nam plurimus amnem
Rivulus existens gignit, scintillâque flammam.

Item.

Multa simul modica, magnum faciunt cumulata.

Frustrâ nihil.

Nil est tam pravum, quod ad ullum non valet usum.

Item.

Tam malè nil cusum, quod nullum prodest ad usum.

Melius il quam nil.

Gobio dum capitur, tunc piscis captus habetur.

Item.

Non panis nullus, sed dimidius valet ullus.

Item.

Plus valet il quàm nil : sit procul ergo nihil.

Item.

Sicut ego novi, plus testa pars valet ovi.

Merx ultro nia putet.

Dicitur

Dicitur oblatum fore servitium malè gratum.

Neminem præ te contempnas.

Prava necat morſu ſpatioſum vipera taurum,

A cane non magno ſæpe tenetur aper.

Item.

Tu qui ſumma potes, ne deſpice parva potentem :

Nam prodeſſe poteſt, ſi quis obeſſe nequit.

Non curat teſtudo muſcas.

Si non morderis, cane quid latrante vereris ?

Item.

Si te contemnunt homines, & frivola dicunt,

Nil contra riſus debes, quàm dicere, Miſus.

Qui parvum contemnit, indignus eſt magno.

Carnibus eſt dignus, qui bene mandit olus.

Item.

Dignus erit magno, qui parva capit iubilando.

Item.

Parvum ſervabis, donec majora parabis.

Ruſticum oratorem ne contempſeris.

Non contemnatur, quiſquis benè conſiliatur.

Item.

Non ſit neglecta ſervi ſententia recta.

Item.

Sæpe etiam ſtultus fuit opportuna locutus :

Et celat nucleum arida teſta bonum.

CONVIVIUM.

Conſecratio menſæ.

In menſa reſidens, & panem non benedicens,

Ille ſedet quaſi ſus, & ſurgit ſicut aſellus.

Alma Dei dextra benedicat prandia noſtra.

Item.

Eſcas præſentes benedic Deus & comedentes,

Potum ſervorum benedic Deus alme tuorum,

Et reliquum munus benedicat trinus & unus.

Item.

Hic cibus & potus à Chriſto ſit benediſtus.

D 4

Item.

Item.

Nos convivantes benedic Deus & epulantes,
Lit laudem referant, & semper te benedicant.

Item.

Per te rex Christe benedictus fit cibus iste.

Gratiarum actio.

Gratia, laus, & honor, tibi fit rex Christe creator,
Qui nos pavisti potu, dapibus satiasti.

Mores mensæ.

Absint à mensa, detractio, murmur & ira :
Sed cum lætitia sumatur potus & esca.

Item.

Absint offensæ, cum fit celebratio mensæ.

Item.

Baltea laxabis, ad mensam quando meabis,
Ne sedeas mœstè nec dissolvas inhonestè.

Item.

Dum cibus extat in ore tuo, potare caveto.

Item :

In vasis offere decet, non ore repleto,
Nec mappa dentes tergas, oculosque fluentes.

Item :

Dum convivaris, caveas ne multa loquaris.

Item.

Pocula dum sumis, immerge labra modestè :
Qui propè fert nasum, potum non sumit honestè.

Item.

Quæ prandes hora, cultrum malè mittis in ora.

Item.

Quisquis amat dictis absentum rodere famam,
Hanc mensam veritam noverit esse sibi.

Item.

Sal primò poni debet, primòque reponi :
Non benè mensa tibi ponitur absque sale.

CURA.

Cor ne edito.

A nimiis animum curis procul exime nutu :
Fiunt & veniunt omnia nānique Dei.

Item.

Cura facit canos, quamvis homo non habet annos.

Item.

Mox erit antiquus curarum semper amicus.

Item.

Triste cor, ira frequens, mens ratò gaudia volvens,
Hæc tria consumunt corpora fine brevi.

CURIOSITAS.

Multa non possunt simul fieri.

Egregios cumulare libros, præclara supellex :
Unum sed melius volvere sæpe librum.

Item.

Pluribus intentus, minor est ad singula sensus.

Item.

Qui binos una lepores sectabitur hora,
Uno quandoque, quandoque carebit utroque.

Nihil inanius quàm multa scire.

Hic digitos maculat, qui cuncta foramina tentat.

Nodum in scirpo quærere.

Si cœlum caderet, stans sedes nulla maneret.

Quæ supra nos, nihil ad nos.

Ad secreta poli, curas extendere noli.

Item.

Scire rudes quærunt, quod docti non docuerunt.

CURSUS.

Currens lassatur, quò præcurrens agitur.

CUSTODIA.

Pax ibi servatur, custodia quo dominatur.

DAMNUM.

Vexatio dat intellectum.

Nescit homo verè quod habet, nisi cesset habere.

Item.

Quæ

42 CARMINUM PROVERBIAL.

Quæ pro parte nocent, plurima sæpe docent.

DEBITUM.

Reddite omnibus quod debetur.

Creditor huic præstat, qui solvere debita curat.

Item.

Debita solve citò, ne damnum detur amico :

Si citò non solvis, te sponte crimine volvis :

Solvere si tardas, fieri tibi grata retardas.

Item.

Expectans longè, non vult dimittere quæque.

Item

Mutua quæ debes, ridendo solvere debes.

DEUS.

Creator per creaturas cognoscendus.

Emicat ex ipsis divina potentia rebus .

Et levis est cæspes, qui probet esse Deum.

Item.

Floribus è mediis spirat divina potestas :

Qua pascente, levis pabula passer habet.

Item.

Omnis in orbe locus fert Deitatis opus.

Item.

Vel mihi planta suis Numen demonstrat ab herbis,

Præsentemque refert una vel herba Deum.

*Deus non in manufactis templis habitat, nec
manibus humanis colitur.*

Si Deus est, si cuncta tenet, si cuncta creavit,

Nec domibus claudi voluit, neque munus amavit:

Quærit adorari, non sibi dona dari.

Deus ubique est.

Enter, præsentem Deus est, & ubique potenter.

Item.

Omnem habitum mundi totus Deus implet, & ambit,

Quem templo cordis mens pia semper habet.

Item.

Stans Deus hic & ibi, regnat utrinque sibi.

Dei

Dei prædestinatio.

Simpliciter Dominus electos semper amavit,
Odivit reprobos, nisi quantum sunt opus ejus.

Dei providentia.

Nulla creatura fuerat, sed cuncta futura :

Omnia mente Dei poterant priùs illa teneri,
Ejus & obsequiis quasi facta potenter haberi :

Quippe Deo præsens, tunc erat id quod erit.
Non mutatur enim Deitas, nec habet variari,
Crescere vel minui, majóve minóve putari,

Nec magis est locuples, plúsvē minúsvē potens.
Sed Deus antè fuit, quàm res quæ tempora præstant,
Nunc igitur restat, quia tempotibus prior extat,
Principium sine fine Deus, lux prima deorum,
Ejus ad imperium sæcula sunt & erunt.

Deo nihil occultum.

Quàm vetus est Luna, scit cuncta creans Deus una.

Dominus dedit, Dominus abstulit.

Dat Deus, & recipit sæpè, quod ipse dedit.

Item.

Destruit & rodit fors omnia, quæ Deus odit.

Ex Deo omnia, & per illum, & in illum.

Auro Quid melius? Jaspis : quid Jaspide? virtus :

Quid virtute? Deus : quid Deitate? Nihil.

Item.

Cuncta potest facere Deus omnipotens, scio verè.

Item.

Est super omne Deus, Rex Dominúsque meus.

Item.

Factum factori summo præponere noli.

Item.

Sicut arena maris numero caret atque carebit,
Utque carent numeris fulgentia sydera cœli,

Sic nec habent numeros inelyta signa Dei.

Multa noris oportet, quibus Deum fallas.

Fallere mortalem, res est tenuissima, visum :

Lumina

44 CARMINUM PROVERBIAL.

Lumina quis faller semper aperta Dei ?

Item.

→ Omnia qui cernit, frangit Deus omne superbum :
Ah miser, hunc qui se fallere posse purat.
Serò Jupiter dipteram inspexit. Vide Peccatum.
Scit connivere Deus, ergo Deum reverere.

Si Deus noiscum, quis contra nos ?

In Domino dirum mortificabo virum.

Item.

Non mendax Deus est, promissa fideliter implet :
Credite, desertos non sinit esse suos.

Sine ope divina nihil valemus.

Absque Deo facta sua qui disponere curat,
Hujus amor verè non multa tempore durat.

Item.

Doctores opifex Deus efficit & sapientes.

Item.

Ex ope cœlesti fit, siquid habetur honesti :
Et venit à superis, ut agas benè vel mediteris.

Item.

Frustrà conatur, cui non Deus auxiliatur.

Item.

Providet & tribuit Deus & labor omnia nobis,
Proficit absque Deo nullus in orbe labor.

Item.

Virutum munus præstare potest Deus unus.

Timor Dei initium sapientia.

Cum quis turpe facit, & me spectante rubescit,
Cur spectante Deo non magis ille rubet ?

Item.

In studiis toto Dominum cole pectore Christum,
Is parvi merces magna laboris erit.

Item.

Omnibus infactis, peragendis sive peractis,
Debet proponi, Deus humanæ rationi.

Item.

Quic-

Quicquid agis, Domini laudem fratrisque salutem
Respice : de fructu viderit ipse Deus.

Utrò Deus suppeditat bona.

Ex panibus quinis, ex pisciculis quoque binis;
Manus divina satiavit millia quina.

Item.

Nullus censetur pauper nec egenus habetur.
Quin citò ditetur, Deus huic si propitiatur.

CHRISTUS.

E templo gentes Christus percussit ementes.
Morbus, signa, cibus, blasphemia, dogma, fuere.

Causæ cur Dominum turba secuta fuit.

Prima domus Christi, fuit alvus virginis almæ :
Altera præsepe, crux tertia, quarta sepulchrum.

Christus est via, veritas & vita.

Est Christus lignum vitæ de virgine nascens,
Nos verbis, nos exemplis, nos nectare pascens.

Item.

Filius ipse Dei spes nostræ progeniei,
Auctor honestatis, fons perpetuæ bonitatis.

Item.

Qui moritur Christo, vivit : qui vivus in illo est,
Non moritur ; non est mors ubi Christus adest.

Item.

Tu via, vita, salus, Jesu : credamus (Jesu)
Fac, quòd tu nobis sis via, vita, salus.

Item.

Vita labor nostra est : relevas tu Christe laborem :
In te fit noster, vita beata, labor.

Christus excitatus est propter justificationem nostram.

Nobis surrexit, qui nobis tartara fregit.

Item.

Ortus Christe tuus, tua mors, sunt omnia nostræ :
Et nostrum est, cœli templa quòd alta subis.

Christus mortuus morte sua mortem abolevit.

Aspice

46 CARMINUM PROVERBIAL.

Aspice serve Dei, sic me posuere Judai :
 Aspice devote, quoniam sic pendeo pro te :
 Ut vivas, morior : non est dilectio major :
 Mortem morte demo, ne moriaris homo.

Item.

Est pugil fortis, qui frangit vincula mortis.

Item.

Frende Saran, freme munde, caro fure, mors fera savi:
 Christus enim victor sceptrum paterna tenet.

Item.

Mors tua, Christe, mihi vita est, victoria, regnum :
 Labe mea morior, sanguine vivo tuo.

Item.

Nil Isaac patitur, aries fit victima Christo,
 Nec Deitas patitur, cum moriarur homo.

Item.

Vulnera, flagra, crucem pro nobis Christe tulisti,
 Tu mihi fidenti tempore mortis ades.

Gratia Christi salvamur, non operibus.

Christus, confessum, licet omni crimine pressum,
 In quavis hora suscipit absque mora.

Item :

Nemo petit cœlum, nisi per te Christe redemptus :
 A te vera salus, non aliunde venit.

Item :

Nudus ut in mundum veni, sic nudus abibo,
 Vulneribus Christus fit medicina meis.

Item :

Sola divina salvandus sum medicina.

Item :

Summa Dei pietas veniam non dimidiabit,
 Aut nihil, aut totum propitiando dabit.

Item :

Virtus sola Dei nos crimine purgat ab omni.

In Christo omnes thesauri sapientia reconditi.

Nec est nescire, sine Christo plurima scire.

Item

Item :

Quæ pietate caret, non est doctrina putanda :

Et Christum ignorans bellua totus homo est.

Magi ab oriente obtulerunt illi munera.

Caspar fert myrrham, thus Melchior, Balthasar aurum.

Qui recipit vos, me recipit.

Charus legatus Christi, si Christus amatus.

Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & per

Christum omnes vivificabuntur.

Adam primus homo damnavit sæcula pomo :

Abstulit at damnum Filius ipse Dei.

Item :

Arbore sub qua-

Quod primus A-

Sed postremus A-

Damna prioris A-

Si non prius A-

Non postremus A-

dictavit clericus A-
peccavit in arbore qua-
natus de virgine qua-
reparavit in arbore qua-
peccasset in arbore qua-
moreretur in arbore qua-

dam.

Verbum caro factum est.

Christus homo, Deus est, idem Deus, est homo Christus.

Si Deus est & homo, vult atque potest misereri.

Quod velit, hoc homini confero : posse, Deo.

Item :

Christus verus homo, verus Deus est crucifixus :

Sed caro non Deitas, hostia mortis erat.

Item :

Non pater, aut flatus, sed filius est homo factus :

Nam per quem fecit Deus omnia, jurè refecit.

Item :

Sum quod erā, nec erā quod sum, nunc dicor utrunq;

SPIRITUS SANCTUS.

Corpus vestrum templum est habitantis in

vobis Spiritus Sancti.

Quam felix anima est, in qua sibi ponere sedem

Dignatur summi Spiritus ipse Dei !

Item :

Qui necit fraudes, æstuque libidinis ardet,

Ille

48 CARMINUM PROVERBIAL.

Ille nequit templum Flaminis esse sacri.

TRINITAS.

*Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, unus
Deus in tribus Personis.*

Est Pater, est natus Deus, est & Spiritus almus,
Sol tibi splendorem semper parit atque calorem.

Sol, calor, & splendor sed simul esse solent :
Tres quoque personæ sic sunt Deitate sub una.

Item.

Nix, glacies, & aqua, tria nomina, res tamen una :
Sic in personis trinus, Deus est tamen unus.

Item.

Omnia qui verbo motum spirante creavit,
Omnia nunc patrio servat amore Deus.

DIABOLUS.

Diabolus contrarius Deo.

Dæmon ipse crucem fugit, ut malus undique lucem.

Item.

Dæmon lucratur à quo Deus expoliatur.

Item.

Lucifer ipse Deo similis fieri meditatus,
Mox quasi peccator pro crimine præcipitatus :

Quippe Deo similis non erat esse datus.

Satanas transfiguratur in angelum lucis.

Angelico lucet sæpe colore Satan.

Item.

Cum Dæmon aliquem confundere vult maledictum;
Nititur ut longum sibi circumponat amictum.

Item.

Dæmon quò poterat nulla ratione venire,
Illuc legatos destinat ire suos.

Item.

Præco venit Satanæ, quò non valet ipse venire.

DIFFERENTIALES.

Accuso, incuso.

Incuso dominos, accuso sæpe minores.

Acie

Acies, acumen.

Est acies belli, sed acumen tibi cultri.

Item.

Est acies oculi, ferri, bellique caterva.

Acor, mucor, rancor.

Carnis rancor, acor vini, mucor quoque panis.

Acus us : Acus etis.

Puncta pungit acus, gallinis spargitur acus.

Adeps, arvina, pinguedo.

Intrus adeps, arvina foris, pinguedoque quævis.

Æger, agrotus.

Ingemit ægrotus, quia languet corpore totus;

Æger languescit, mentis vitium quia crescit.

Æquor, fretum, mare, pontus.

Cum fremit, esse fretum mare dicas, cum sit amarum;

Pontus, ponte caret : sed ab æquo, dicitur æquor.

Æquus, equus.

Miles pungit equum, sed iudex judicat æquum.

Item :

Non est dignus equo, cui charior est equus æquo.

Affinis, confinis.

Affinis genere, confinis proximitate.

Alba

Dicitur urbs Alba, vestitur presbyter alba.

Ales, volucris.

Si volet volucris : ales, si gesserit alas.

Altercari, linigare.

Litem dant homines, altercanturque sophistæ.

Alumnus.

Est & qui nutrit, & qui nutritur, alumnus.

Alvus, venter, uterus.

Venter consumit, uterus parit, egerit alvus.

Amita, avunculus, matertera, patruus.

Sunt patruus, patris fratres : amitaque sorores :

Frater, avunculus est : soror est matertera matris.

Amurca, fax.

E

Fax

50 CARMINUM PROVERBIAL.

Fax vini tibi sit, olei dicatur amurca.

Anceps, auceps.

Est dubius anceps, volucrem sed decipit auceps.

Anus, us : anus, i.

Forma senilis anus, pars quædam corporis anus.

Apocope, paragoge : Epenthesi, syncope.

Syncope de medio tollit, quod epenthesi auget :

Aufert apocope finem, quem dat paragoge.

Aquila, aquilo

Dic aquilam, volucrem, ventum dicas aquilonem.

Ara, hara.

Est hara porcorum, sed dicitur ara deorum.

Arcus, ars, arx.

Ars docet, arx munit, arcus tegit, & ferit idem.

Ardeo.

Ardet mens, ardet clypeus, focus ardet, & ædes :

Hæc amat, hic splendet, hic urit, & uritur illa.

Arundo, hirundo, hirudo.

Ales hirundo volat, nat hirudo, agitur arundo.

Item :

Cantat hirundo, floret arundo, natat hirudo.

Item :

Cantat hirundo, fugit hirudo, crescit arundo.

As.

As obolus, pondus, as est possessio tota.

Afilus, asylum.

Turbat aphilus apes, miseris succurrit asylum.

Assensus, consensus.

Assensum verbis, consensum dic fore factis.

Avarus, parcus : largus, prodigus.

Prodigus est, animi vitio retinenda profundens,

Largus, qui sumptus facit ex ratione libenter.

Parcus qui retinet quicquid non postulat usus,

Nam retinet cupidè, quod res deposcit, avarus.

Aura.

→ Aëra, splendorem, ventum simul atque favorem,

Quaror

Quatuor hæc aura significare solet.

Basium, osculum, suavium.

Basia conjugibus, sed oscula dantur amicis,
Suavia lascivis miscentur grata puellis.

Bellum, duellum, pugna, prælium.

Militis est bellum, fortis pugilisque duellum,
Pugnæque virorum, sed prælia dic mulierum.

Cælo, celo.

Qui sculpit, cœlat : servans abscondita, celat.

Cæsaries, coma, crinis, juba.

Est coma quadrupedis, colubri juba sive leonis,
Cæsaries hominis, crinis propriè mulieris.

Calx.

Pars pedis est hic calx, combustus calculus hæc calx.

Camera, thalamus.

Sit thalamus sponsi, cameram dic esse scholaris.

Candeo.

Candida res candet, & ferri lamina candet.

Canis.

Latrat in æde canis, nat in æquore, fulget in astris.

Capistrum, frænum.

De ferro frænum, constat de fune capistrum.

Carbo, pruna.

Dum calet, est pruna : carbo, dum deficit ignis.

Cassis, is : cassis, idis.

Fallit aves cassis, munit caput anea cassis.

Item.

Hæc cassis, galea : hic cassis, rete vocatur :

Caulis, caula.

Dic caules olera, dicunturo vilia caulæ.

Cerno, confidero.

Corporeis oculis cerno, confidero mente.

Cetus, cœtus.

Est piscis cetus, populi collectio cœtus :

Cetus, ti, piscis : cœtus, tus, concio plebis.

Cingula, cingulum.

52 CARMINUM PROVERBIAL.

Cingula sunt hominum, cingula stringit equum.

Claritas, claritudo.

Claritas splendoris, claritudo nobilitatis.

Clava, clavis, clavus.

Clava ferit, clavis aperit, clavus duo jungit,
Induo te clavo, rege clavi, percutite clava.

Cochlea.

Dic cochleam, turris scalam, testamque limacis.

Cæno, jento.

Jentamus manè, cœnamus vespere facto.

Cœpi, memini, novi, odi.

Bis duo sunt, odi, novi, cœpi, meminique,
Quæ retinet sensum præsentis præteritique.

Collega, comes, consors, sodalis, socius.

Consortes conjungit amor, socios labor unus.

Missio collegas ad eundem copulat actum,
Ast eadem comites unit via, mensa sodales.

Colo.

Agros, rus, formam, superos colit atque parentes.

Colus, colum.

Fert ancilla colum, penetrat res humida colum.

Cominus, eminus.

Eminus ad longè, sed cominus ad propè spectat.

Concipio.

Concipit hic mente, mulier sed concipit alvo.

Conduco, loco.

Conducit, dantis precium : locat accipientis.

Confiteor, fateor.

Confiteor spontè, fateor mea facta coactè.

Consulo.

Consulo te, quærens : tibi consulo, consilium dans.

Consultor, consultus.

Consultor polcit, quod consultus benè noscit.

Consummo ; consumo.

Consummare volo mea, sed consumere nolo.

Conventus, conventiculum.

Est monachorum conventus, vel monacharum,
Sed conventiculum dicas pietate carentum.

Corona, diadema, laurea, sertum.

Virginis est sertum, clerique corona, poëtae
Laurea, rex gestat diadema vel induperator.

Corusco, mico, radio.

Sol radiat, mucróque micat, fulgórque coruscat.

Creo, screo.

Jactans sputa screat, res Deus ipse creat.

Cruor, sanguis.

Sanguis alit corpus, cruor est à corpore fusus.

Crux.

Crux est tormentum, crux est mirabile signum.

Cubo cum compositis.

Accumbens dormit, discumbens fercula sumit,
Concumbens violat, procumbens numen adorat,
Occumbens moritur, victus succumbere fertur,
Qui cubat, ille jacet, vigil excubat, incubat ales.

Cubitus, cubatum.

Sanus eo cubitus, malè sanus eo cubatum.

Cuculus, cucullus.

In sylvis cuculum, in claustris quære cucullum.

Decedo, discedo.

Decedit moriens, discedit ab urbe recedens.

Décoro, decóro.

Quem veneror, decoro: quem pulchrū reddo, decóro.

Decorus, pulcher.

Te vestis pulchrum, reddit natura decorum.

Delictum, peccatum.

Sit tibi delictum, si non facies facienda.

Sit tibi peccatum, facies si non facienda.

Dii, di.

Scribe dii, lege di, si vis urbanus haberi.

Dives, felix.

Vir dives propriè, cui res succedit abundè:

Fœlix possessa tenet cum prosperitate.

Donum, munus.

Dat meritum, munus : sed confert gratia donum.

Duco, nubo.

Vir sponsam ducit, sed viro scemina nubit.

Edico, indico.

Edicunt reges, indicit festa sacerdos.

Edo, sum.

Quod lupus est agnum, non est mirabile magnum.

Eruca, tineæ.

Eruca caules, erodit tineæ vestes.

Facetus, lepidus.

Est verbis lepidus aliquis, factisque facetus.

Facies, vultus.

Consistit facies, sed vultus sæpe mutatur.

Facultas.

Artes, divitias, designat posse facultas.

Falx.

Falce puto vineam, meto sata, rondeo prata.

Falx, fax, faux.

Falx metit & scindit, fax urit, faux quoque mandit.

Falx, fas, fax, faux,

Faux est, fasque licet, refecat falx, fax quoque lucet.

Fascis, fascēs.

Pondera sunt fascis, fascēs dicuntur honores.

Fistula.

Fistula dulce canit, est morbus fistula durus.

Flagro, fragro.

Fla facit ardorem, sed fra largitur odorem.

Flamen.

Hoc flamen flatus, hic flamen presbyteratus.

Fœdus, i : fœdus, eris.

Sordidus est fœdus, pro pacto dicitur fœdus.

Forceps, forfex, forpex.

Fex est filorum, ceps ferri, pexque pilorum.

Item :

Forfice fila, pilum cape forpice, forcipe ferrum.

From.

Frons, dis : frons, ris,

Frons frondis folium, frons frontis pars capitis sit.

Item :

Frons frontis caput est, frons frondis in arbore crescit.

Fruor, fungor, potior, vescor utor.

Divinis fruimur, mundanis vescimur escis,

Vescimur & potu fungimur officio,

Utimur utilibus, exoptatisque potimur.

Fugio, fugo.

Audacem fugio, sed timidumque fugo.

Fulgere, lucere, nitere.

Gemma nitet, sydus fulget, candelaeque lucet.

Fundus, funda.

Fundus fundit opes, diffundit funda lapillos.

Fur, fursur.

Fur simplex latro est, geminatum sit cibus apro.

Fur, latro.

Fur latet in furno, latro se fert obvius ultrò.

Item :

Fur non est latro, quia tempore fur rapit atro,

Tempore non atro, rapit omnes res tibi latro.

Galea, galea.

Miles habet galeam, sed habet pirata galæam.

Galerus, mitra, pileus, tiara.

Pileus est juvenum, peregrinantumque galerus,

Præsulum est mitra, sit nobiliumque tiara.

Gallus.

Gallus avis, populus, fluvius, Bacchique sacerdos.

Genero, gigno, vario.

Fœmina sola parit, generat vir, gignit uterque.

Gestio, gesto.

Gestio, dum cupio : gesto, dum pondera porto.

Glans.

Funda jacit glandes, nascuntur in arbore glandes,†

Glis, ris : glis, ssis : glis, tis.

Glis animal, glis terra tenax, glis lappa vocatur.

Grates, gratia.

Gratia sit Christo, grates referamus amico.

Hospes.

Est qui suscipitur, & qui me suscipit hospes.

Hostia, victima.

Victimam pro victis, datur hostia pro superandis.

Humus, solum, tellus, terra.

Humor humum reddit, terram terit usus aratri,

Estque solum solidum, tellus se tollit in altum.

Jactio.

Qui jacet, hic jactat : qui laudat se, quoque jactat.

Jam.

Jam præsens, jam præteritum, dic jamque futurum.

Imber, nimbus, pluvia.

Dum pluit, est pluvia : nimbus dum nubibus hæret:

Dum tactu terram imbuat, imber erit.

Intrico.

Impedit intricat, nec non involvere signat.

Judex, sequester.

Dicitur in causis judex, in lite sequester.

Labium, labrum.

Sunt labra virorum, sed labia sunt mulierum.

Lacteo, lacto.

Lacteo lac sugo : lacto, lac præbeo nato.

Lar.

Lar casa, lar domus, lar ignis, larque foramen :

Lar proprium nomen, genitivus sit tibi Lartis.

Lego.

Fur aurum, virgo flores, mare nauta, librisque

Clericus, æquivocè singula quisque legit.

Lens, dis : lens, tis.

Lens animal, lendis : lens pro legumine lentis.

Item :

Lens lendis capiti, lens lentis convenit ori.

Item :

Lens mordit per d, mordetur si capeat t.

Lepus,

Lepus, lepor.

In sylvis leporem, in verbis quære leporem :
Nam lepus est animal, lepor est facundia fandi.

Libens, libo, libum.

Liba libens libo, libando libentiùs ibo.

Liber, beri, liber, bri.

Liber est Bacchus, vel vir sine compede natus :
Ac liber est codex, vel raptus ab arbore cortex.

Lira, lyra.

Pollice tango lyram, facio cum vomere liram.

Littus, margo, ripa.

Margo tenet fontes, mare littus, ripa fluentes.

Lotium, urina

Urinas hominum, sed lotia dic asinorum.

Luo.

Ære luo pignus, cruce pœnas, luce tenebras.

Lustrum.

Lustra cubile feræ, quinquennia lustra fuere,
Lustrum circuitus spacium, purgatio, sylva.

Luteus.

Vas luteum fragile, toga lutea tegmen herile.

Magister, minister.

A majore statu nomen traxere magistri :
A minore statu nomen traxere ministri.

Malus.

In rate triste malum, cum frangit navita malum.

Mamilla, mamma, uber.

Mamillas vir habet, pecus ubera, scœmina mammas.

Manfer, nothus, spurius.

Natus adulterio nothus, manfer meretrice,
De concubina spurius esse solet.

Mentiri, nugari.

Tunc homo nugatur, cum falsa loquens fabulatur :
Sed tunc mentitur, sibi discors cum reperitur.

Merces, merc.

Venduntur merces, operantibus est data merces.

Mala,

38 CARMINUM PROVERBIAL.

Mola, moles.

Non levitate mola, sed aquæ currit rota mole.

Musso.

Mussat qui dubitat, mussat qui murmurat idem.

Mutuo, mutuor.

Mutuo tradendo, sed mutuor accipiendo.

Nervus.

Nervo torqueris, in cippo quando teneris :
Membræque firmantur nervis, quibus ossa ligantur.

Noxa, noxia.

Noxia delictum, delinquens noxa vocatur.

Nunquam, nusquam.

Ad tempus nunquam, sed pertinet ad loca nusquam.

Oblitus, oblitus.

Immemor oblitum notat, oblitus est maculatus.

Opis, opes.

Quærit pauper opem, quærit avarus opes.

Ora, hora.

Oras mundus habet, nox horas, & chlamys oras.

Orphanus, pupillus.

Pupillus matre caret, orphanus est sine patre.

Os, ris : os, ssis.

Devorat os oris, quicquid lucratur os ossis.

Pabulum, pascuum.

Pabula sunt hominibus, sed pascua dic animalis.

Palma.

Palma manus, palma est arbor, victoria palma.

Palma, victoria.

Palma notat laudem belli, victoria finem.

Palpo.

Palpo manu trahens, & palpo vocatur adulans.

Pango.

Panxi, cantavi, pepigi, dum scædus inivi :
Dum quid conjunxi, possum benè dicere pegi.

Parens.

Non sum prole parens, non sum nisi parco parens.

Parco,

Pareo, pario, paro.

Pareo præceptis, paro mentam, pario prolem.

Patens, patulus.

Aures dic patulas, oculos dic esse patentes.

Pater.

Est pater hic cura, pater est alius genitura,

Hic pater ætate, pater ille vocatur honor.

Pax, requies.

Pax adsit vivis, requies æterna sepultis.

Pecus.

(portat.

Est pecus hoc quod arat, pecus hæc quæ non juga

Pendeo, pendo.

Pendeo suspensus, pendo dum sublevo pondus.

Item :

Pendere vult justus : non vult pendere malignus.

Pignus.

Pignus in o natum, sed pignus in e radiatum.

Plaga.

Vulnera sunt plagæ, regio plaga, fit plaga rete.

Populus.

Populus est arbor, populus collectio plebis.

Posse, potestas.

Da potestatem Domino, sed posse cuivis.

Proceres, procerus.

Est procerum verè, procerum corpus habere.

Puella, virgo.

Virgo pudicitiam notat, ætatemque puella.

Quia, si, ut.

Scito quòd, Ut modus est, Si conditio, Quia causa.

Radius.

Dicas textoris radium, radium quoque solis.

Regia, regio.

Est regio, terra : sed regia, mansio regum.

Regulus.

Regulus est serpens, avis, & rex parvulus omnis.

Robur.

Nemo

60 CARMINUM PROVERBIAL.

Nemo potest longè robur sine robore ferre.

Rusticus, villicus.

Rusticus à rure, quoniam rus est sibi curæ :

Villicus à villa, quia res disponit in illa.

Sal.

Sal doctum reddit, sal condit, sal reprehendit.

Satio, saturo.

Uno me satio, saturant me fercula multa.

Securis, securus.

Non sunt securi, qui dant sua colla securi.

Sepio, vasso.

Vallamus propriè castrum, sepimus ovile.

Sera, secus.

Fur obstante sera, non furta facit nisi sera.

Serenus, tranquillus.

Dic mare tranquillum, cœlum dic esse serenum.

Socer, socrus.

Est focer uxoris genitor, focrusque genitrix.

Tela, telum.

Est panni tela, dicuntur spicula tela.

Tollo.

Tollit, alit, removet, gerit, erigit, accipit, aufert.

Tondeo, tundo.

Tondemus barbas vel oves, sed tundimus herbas.

Vas, dis : vas, sis.

Vas vadis est obfes, vas vasis fit tibi capsa.

Veneo, venio.

Veneo pro nummis, ad te venio sine nummis.

Virtus, vis.

Corpus habet vires, animis est insita virtus :

Vis in utroque viget, vis ratione caret.

Visito, viso.

Visitat infirmum, sed amicus visit amicum.

DISCORDIA.

Odium, & rixa.

Est longum bellum nonnon, est estque, duellum.

Aman.

Amantium ira, amoris redintegratio est.

Chari rixantur, per se quoque pacificantur.

Item :

Ira perit subito, quam movit amicus amico.

Contentiones fugienda.

Certamen, lites, rixas & jurgia vites.

Item.

Laudo quod vites, fili charissime, lites.

Item.

Lis odium gignit, charos concordia stringit.

Item.

Lites præteritæ facillè fiunt renovatæ.

Item.

Verba parant litem, lis prælia, prælia mortem.

Cum amico non certandum emulatione.

Inter germanos major substantia lites.

Sapè movet, remanent tamen sine turbine mites.

Item.

Semper divites cum charo quærere lites.

De asini umbra rixari.

Pro modico, chari nolite cani similari.

Item :

Quisquis rixatur modico, vilis reputatur.

Discordia dilabuntur res maximæ.

Gaudent prædones, dum discordant regiones.

Item :

Vertitur in nihilum ignis, dum spargimus ipsum.

Qui odit fratrum suum, homicida est.

Laudantur vetera plus debita, quàm vetus ira.

Item :

Nil odio pejus, fugit omne bonum locus ejus.

Item :

Quatuor ista, timorque, odium, dilectio, census,

Sapè solent boni rectos pervertere sensus.

Item :

Qui fratres odit, est homicida, suos.

DIVERSA

62 CARMINUM PROVERBIAL.

DIVERSA STUDIA.

Ne Jupiter quidem omnibus placet.

Cunctis qui placeat, non credo quòd modò vivat.

Item :

Multum deliro, si cuique placere requiro :

Cuncta qui potuit, hac sine dote fuit.

Non omnia possumus omnes.

Apretur reliquo, qui non est aptus in uno.

Item.

→ Consilio poller, cui vim natura negavit :

Ingenio redimì corpora parva solent.

Item.

Diversis diversa valent medicamina morbis.

Item.

Ingenio plenus vir, viribus extat egenus.

Item.

Prævalet in lingua, qui non est fortis in armis.

Item.

Qui servit rastro, servire nequit benè castro.

Item.

Vix erit immensus in magno corpore sensus.

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Æger & athleta sunt dispare sæpè dicta.

Item.

De morbo gaudet medicus, de morte sacerdos,

Miles equis, & piscator aquis, & clericus hymnis,

Naura fretis, pugiles marce, poëta metris.

Item.

Linque coax ranis, cras corvis, vanæque vanis.

Item.

Miles amat bellum, Venus ocia, cultor agellum.

Item.

Mille docent hominem, prope callè qui struit ædem.

Item :

Non uno doctrina modo se mentibus infert ;

* His timor, his monitus, his adhibetur amor.

Item.

Item.

Quolibet in capite viger ingenium specia'e.

Item :

Vulpes vult fraudem, lupus agnum, foemina laudem.

Bos ad præsepe conatur currere sapè.

DIVITIÆ ET PECUNIA.

Antiqua aris possessio nobilitat. Vide Nobilitas.

Beatus dives qui non speravit in pecunia.

Est dives verè, qui non ea gliscit habere.

Item.

O dives, dives, non omni tempore vives :

Fac benè dum vîvis, post mortem vivere si vis.

Item.

Quis verè locuples ? cui famulantur opes.

Divitiæ auctoritatem conciliant.

Dum dives loquitur, verbum Solomonis habetur :

Dum pauper loquitur, tunc barbarus esse videtur.

Item.

Qui dives est nummis, incedit ille cum summis,

Quos nisi haberet, tunc omni honore careret.

Non potestis Deo servire & mammonæ.

Divitis est rarò sanctificata caro.

Item.

Divitijs uti, res est adversa saluti.

Item.

Tempus adhuc veniet, quod dives qui modò gaudet,

Affiduè flebit, dum pauper in corde ridebit.

Nulla cælum reparabile gaza.

Quid tunc thesauri, quid acervus proderit auri,

Cum peccatores mittuntur ad inferiores ?

Opulentia tollit & excacat animos.

Bacchus & argentum mutant mores sapientum.

Item.

Bursula calcatur, dum grandis bursa paratur.

Item :

Divitiæ mores mutant non in meliores.

Item.

64 CARMINUM PROVERBIAL.

Item.

Dum quis ditatur, animosior esse probatur.

Item.

Excæcat sensus, diversi copia census.

Item.

Fermentat celebres numerosa pecunia mores.

Item.

Mutantur mores, cum comitantur opes.

Item.

Quatuor ista, timorque, odium, dilectio, census,
Sæpè solent rectos hominis pervertere sensus.

Item.

Sæpè solent census hominis pervertere sensus.

Pecunia obediunt omnia.

Bursa referta, reos solvit, peccata relaxat :

Quæ non peccatis, evacuata ligat.

Item :

Copia nummorum trahit ad se corda virorum.

Item :

Cum moritur dives, concurrunt undique cives,
Æs sonat, urbs plorat, vir humatur, presbyter orat.

Item :

Dum mea bursa sonat, hospes mihi fercula donat :
Dum mea bursa vacat, hospes tunc ostia monstrat.

Item :

Est nihil & nihilum, nisi certa pecunia totum.

Item :

In terra summus rex est hoc tempore nummus.

Item.

Laudatur nummus, quasi rex super omnia summus.

Item :

Lenonem lena non diligit absque crumena:

Item.

Nihil bene pauper egit : sed pro ratione tenetur

Quicquid agat dives, seu benè, sive malè.

Item.

Non

LOGI COMMUNES.

Non qualis sis tu, sed quantus, quæritur, es tu?

Item :

Nummus honoratur, sine nummo nullus amatur.

Item :

Nummus in exilio comes optimus est peregrino.

Item :

Reddit mercatum mox prompta pecunia gratum.

Item :

Virtus, iustitia, clerus, mammon, Simonia,

Cessat, calcatur, errat, regnat, dominatur.

Item :

Vos qui nulla datis, & sumitis omnia gratis,
Vobis salvere duplicatur atque valete.

Plus est sollicitus; magis beatus.

Divitiæ trepidant, libertas libera res est.

Item :

Dormit nocte parum, possessor divitiarum.

Item :

Hunc timor exagitat, quem gaza superflua ditat.

Item :

O quantas curas, ô quanta pericula dives
Sustinet, & falsi portat honoris onus.

Item.

Quid facies dives? nusquam tutus benè vives :

Quò te convertes, quò cursum, perditte, vertes?

Quò vertes cursum? non tutus es hic neque sursum.

Si miser ascendis cœlos, vel ad infima tendis,

Nusquam tutus eris, sed ubique repertus haberis.

Item :

Reddit sollicitum te copia denariorum.

Item :

Se malè custodit, quem dives copia prodit.

Quid nil cupit dives est.

Cui satis est quod habet, satis illum constat habere :

Cui nihil est quod habet, satis illum constat egere :

Ergo facit virtus, non copia, sufficientem :

F

Et

66 CARMINUM PROVERBIAL.

Et non paupertas, sed mentis hiatus, eger entem.

Item.

Non rerum cumulus, sed sufficientia mentis

Dita t : sufficiant paucula, dives eris.

Item.

Qui non curaret plus quàm natura rogaret,

Dives sic esset, quia res sibi nulla deesset.

Item.

Semper egenus eris, si semper plus tibi quæris :

Cum contentus eris, tunc dives efficieris.

Item

Summa quies, nil velle supra quàm postulet usus.

DOMINIUM ET POTENTIA.

Expectans longè. dominus fit solus in orbe.

Fecundum est imperare.

O quàm dulce foret, hic in mundo dominari,

Si mors non posset dominantibus insidiari.

Item.

Servus testatur, quod scilicet qui dominatur.

Ius est in armis.

Scitis, quòd gravius præponderat undique pondus.

Magistratus bonus, Dei donum est.

Gaudeat illa domus, quando bonus est sibi promus.

Item.

Impietas, sed non pietas, reges dat egere :

Et pietas, non impietas, dat regna manere.

Majorem vitato virum, vide Aula.

Brumales tenebræ, favor aulæ cum muliere,

Sicut vertebræ sunt in vertigine crebræ.

Item.

Gratia magnatum nescit habere statum.

Item.

Gratia multorum non constans est dominorum.

Item.

Gratia regalis non est res perpetualis.

Item.

Nescit

LOCI COMMUNES.

67

Nescis durare favor herilis, scio clarè.

Item.

Ridenti domino, nec cœlo crede sereno :

Ex facili causa dominus mutatur & aura.

Persona publica privatam deponere.

Dum tibi cuncta licent, non quæras cuncta licere :

Nam quæ sæpè licent, poterunt tentata nocere.

Potentum preces mandata.

Est orare ducum, species violenta iubendi :

Et quasi nudato supplicat ense potens.

Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari :

quæ Dei sunt, Deo.

Astra Deo nil majus habent, nil Cæsare terræ;

Sic Cæsar terras, ut Deus astra regit.

Item.

Cæsar in hoc mundo, cælo Deus æthere regnat :

Cæsaribus fas est ferre Deoque sua.

Item.

Cum Deus in cœlis, Cæsar regat omnia terris,

Censum Cæsaribus, solvite, vota Deo.

Item.

Dignus amore Deus, dignus quoq, Cæsar honore est :

Alter enim terras, alter at astra regit.

Item.

Inferiora regit Cæsar, Deus alta gubernat,

Cæsar honore suo dignus, amore Deus.

Item.

Principibus pare, viram sine crimine dege,

Et famulus tristem ser patienter herum.

Item.

Regna gubernat humi Cæsar, Deus ardua cœli

Sydera : laus istis justa duobus eat.

Item.

Vota Deo, census debetur Cæsari aulæ :

Præsudet hic terræ, præsidet ille polo.

Item.

F 2

Vota,

scit

68 CARMINUM PROVERBIAL.

Vota, preces, laudem : censum, vectigal. honorem :
Mitis redde Deo, principibusque tuis.

Reges decet clementia.

Ad pœnam tardus sit rex, ad præmia velox,
Et doleat quoties cogitur esse ferox.

Item.

Cum magis es dignus, debes magis esse benignus.

Item.

Instable est regnum, quod non clementia firmat.

Item.

Parcere subjectis scit nobilis ira leonis.

Scilicet in vulgus manant exempla regentum.

vide exempla

Corrige te citius, si corripis acta tuorum :
Sic potes imperium, sic retinere thronum.

Item.

Quanto major eris, moderatior esse teneris.

Societas leonina

Carnes pullorum comedunt dentes dominorum,
Ossaque dant servis, sine carnibus, & sine nervis.

Item.

Cum domino cerasum, res est mala, mandere servum,
Tollit matura, tibi projicit omnia dura :
Consumptis illis, cupiet jactare lapillis.

EBRIETAS ET VINUM.

Si nocturna tibi noceat potatio vini,
Hoc tu manè bibas iterum, & fuerit medicina.

Crapula sanitati plurimum obest.

Damna quod hinc sentis, quot nascuntur mala mentis?
Fit gressus nutans, & visio lumine mutans.

Item.

De plenis cyathis multos periisse sciatis.

Item.

Nullus homo credit, quod tantum pectora lædit :
Inmodicè potum, sapiet citò toxica totum.

Item :

Sicut

Sicut sobrietas facit ut sit longior ætas,
Sic facit ebrietas vitæ brevare diætas.

Item :

Strangulat in mensis plures gula, quàm necat ensis.

Item :

Vivere vis lætus, vel sana mente quietus ?
Dæmonis ut limum, sic mordax effuge vinum.

Ebrietas, opes & honorem minuit.

Alea, Bacchus, amor mulierum, reddit egenum :
Nunquam qui sequitur hæc tria, dives erit.

Item :

Dives eram dudum, me fecerunt tria nudum,
Alea, vina, Venus : tribus his sum factus egenus.

Item :

O fili sperne delectamenta tabernæ :
Tali dulcore multi privantur honore.

Item :

Pisces, perdices, vinum, nec non meretrices,
Curruunt cistam, vel quicquid ponis in istam.

Fluit melius post pocula sermo.

Post sumptum vinum loquitur mea lingua Latinum :
Et bibo cum bis ter, sum qualibet arte magister.

Item :

Post vinum verba, post imbrem nascitur herba :
Post studia scire, post otia sæpe perire.
Post florem fructus sequitur, post gaudia luctus.

Item :

Qui bona vina bibunt, vates bona carmina scribunt.

Quanto plus biberint, tanto plus sitient Parthi.

Omnibus est notum, quòd valdè diligo potum :
Si possem, vellem pro potu ponere pellem.

Item :

Primò quando bibo, cupio plus gutturis imò :
In cordis fundo júbilo, dum bibo secundò :
Per ternum potum jam vinum fit mihi notum,
Me potus lætum quartus facit atque facetum,

Et potus quintus lætam mentem facit intus,
 Et bibo cum bis ter, sum qualibet arte magister,
 Potu septeno velut equus sum sine fræno,
 Potus bis quartus sensus mihi tollit & artus,
 In potu nono vini vix sentio quòd no,
 In potu deno demens sum gutture pleno.

Quod in corde sobrii, id in lingua ebrii.

Ebrietas prodit quod amat cor, five quod odit.

Item.

Si secretarum seriem vis noscere rerum,
 Ebrius, insipiens, pueri dicunt tibi verum.

Sapientia vino obumbratur.

Bacchus & argentum mutant mores sapientum.

Item.

Ebrietas frangit, quicquid sapientia tangit.

Item.

Ebrius & satur nunquam benè philosophatur.

Item.

Ebrie, quid facis? vivis, vel morte gravaris?
 Quid facias, nescis: truncus sine mente quiescis,

Item.

Fœcundi calices rarò faciunt sapientes.

Item.

Fœmina dum plorat, dum rusticus ebrius orat,
 Dum lusor jurat, nihil hic devotio durat.

Item.

Haud differt multum te inter, fœroque sepultum:
 Flat tibi adhuc parcè de cordis spiritus arce.

Item.

Potatum vinum jacere facit resupinum:
 Et vomere ut porcum, qui saginatur ad orcum.

Item.

Quando venit potus, cessat sermo quasi totus.

Item.

Reddunt delirum fœmina, vina, virum.

Item.

Si per vina labes, non vini, sed tua labes.

Item.

Vino mutatur sensus, mens infatuatur.

Vinum lætificat cor hominis.

Mortales lætos vinum facit atque facetos.

Item.

Vinum dat festum, frigus convertit in æstum :

Lætificat mœstum, miserum quoque reddit honestum.

Item.

Vinum subtile facit in sene cor juvenile :

Sed vinum vile reddit juvenile senile.

Item.

Vivat in æternum, qui dat mihi dulce falernum :

Qui mihi dat villum, mala passio torqueat illum.

Vinum variè afficit homines.

Ebrius atque satur his modis ecce vagatur.

Hic canit, hic plorat, hic est blasphemus, hic orat,

Hic est pacificus, hic est nullius anicus,

Hic saltat lætus, hic est sermone facetus,

Hic loqui nescit, hic cæspitat, ille pigrescit,

Hic est clamorosus, hic est verbis vitiosus,

Disputat hic, ille currit per compita villæ,

Nunc servit Veneri, somno vult ipse teneri,

Nunc vomit, nunc vorat : sic Bacchi turba laborat.

Item.

Bis sex, credatis, species sunt ebrietatis :

Est vilis primus, sapiens est alter opimus,

Ternus grande vorat, quartus sua crimina plorat,

Quintus luxuriat, sextus per omnia jurat,

Septimus attendit, octavus singula vendit,

Nonus nil celat, quod habet sub corde revelat,

Somnia denu amat, undenus turpia clamat,

Et cum sit plenus, vomitum facit duodenus.

Vina parant animos veneri.

Impletus venter vult luxuriare libenter.

*q
null
hic
illis
de
an
coll*

ECCLESIA.

Domus mea, domus orationis vocabitur.

Cum citò templa subis, recoles cur sis homo natus,
Aut lege, vel canta, vel Christo funde precatus.

Item:

Templo sacrato si quis sedet atque moratur,
Nil legat, aut cantet, aut audiat, egrediatur.

In ecclesia Dei omnia sancta.

Filia pulchra Sion sine ruga, labe carentem
Exprimit Ecclesiam, fidei candore nitentem :
Quam turbant hæreses & earum turba rebellis,
Quæ subjecta jacet mundanis sæpe procellis.

Primum querite regnum Dei.

Non unctiona rotam, nec tardat missa diætam.

Sacra celerius absolvenda.

Missæ brevis, longa sarcimina, pinguis & ossa,
Hæc valent hyeme, veluti vult usus habere.

Item.

Missam curtatam, longum sarcimen & ossam,
In carnisprivo concupit omnis homo.

ECCLESIASTICI.

Dum cantat flamen, respondet clericus Amen.

Dum mare siccatur, dum dæmon ad astra levatur,

Tunc primò laicus clero sit fidus amicus.

Imber descendit, monachus dum pergere tendit.

Ludere cum talis, non est res spiritualis :

Non canit in templo, nisi quod scit presbyter, amplo.

Non decet ut monachus vadat sine compare solus.

Ut valeas esse monachus, tibi crede necesse,

Rostrum porcinum, dorsumque geras asininum,

Osq̃ue columbinum, cor ovinum, crûsq̃ue bovinum.

Taxatio morum Ecclesia.

Angarians clerum jacet in sinibus mulierum,

Hic fuit electus, non propterea quia rectus.

Ex meritis morum sit : sed quia canonicorum

Donis nummorum subvertit corda suorum :

Nec

Nec solet absque dare, clerem vel templa sacrare,
Et neque baptisma gratis confert, neque chrisma:
Sed per numisma fidei parat undique schisma,
Devorat & portat, natam cum conjugē dotat,
Pro grege non orat, pro vana laude laborat,
Missam non cantat, castrensia mœnia plantat,
Militis arma gerit: quæ sunt sua, non tua, quarit:
Armiger in castris, non curat quid sit in astris:
Non niulcet flentem, non consolatur egentem,
Non vestit nudum: sed amat cum tessera ludum:
Quæ per eum detur, elemosyna nulla videtur:
Attendensque parum, minuit decus Ecclesiarum.

Item:

Vita peiores sunt, qui Papæ propiores.

Arrogantia.

Quicquid agit mundus, monachus vult esse secundus.

Item.

Quis Satanæ similis? presbyter haud humilis.

Avaritia.

Cedit papa papæ, non cedunt munera papæ.

Item.

Clericus annosus, licet annus sit furiosus,
Non curat brumam, dum drachmam suscipit unam.

Item:

Quamvis algescit, & presbyter ipse senescit,
Frigora non curat, donec oblatio durat.

Item.

Clericus applaudit, cum causam funeris audit.

Item:

Clericus in messe, semper vult rusticus esse.

Item:

Curia Romana non querit ovem sine lana,
Dantes exaudit, non dantibus ostia claudit.

Item:

Roma manus rodit; quod tollere non valet, odit.

Item:

Si

74 CARMINUM PROVERBIAL.

Si caput à Capio, vel dixeris à Capiendo :

Tunc est Roma caput, omnia namque capit.

Audacia.

Non audet Stygias Pluto tentare, quod audet,

Ætæanis monachus, plenâque fraudis anus.

Bellandi studium.

Clericus ad bella pronus, lasciva puella,

Martius in flore, caret horum finis honore.

Item.

Roma quid insanis toties? quid sanguine gaudes?

Quid geris imbelli spicula tanta manu?

Si foris arma jacent, tu bella domestica tentas,

Nec feritas requiem ferre superba potest :

Tu fratres in bella vocas, in pignora patres,

Et scelus omne audes, & paris omne nefas :

Fas & iura negas, homines & numina fallis,

Nec Jovis imperium, nec Phlegetonta times.

Singula texentem convicia deserit ætas,

Tantum ac tale tuæ est improbitatis onus.

Vivere qui sanctè cupitis, discedite : Romæ

Omnia cum liceant, non licet esse bonum.

Crapula.

Cum satur est venter monachorum sufficienter,

Tunc surgunt lentè, Miserere canunt sine men e.

Item.

Est monachus fabas, cum pisces comedit abbas :

Verè prodesset, abbas si nullus adesset.

Item.

Hunc monachi morem servant violando decorem,

Quàm Christum passum, piscem quærunt magis assum.

Item.

O Monachi, vestri stomachi sunt amphora Bacchi :

Vos estis, Deus est testis, turpissima pestis.

Fornicatio.

Clericus in sella gaudet veniente puella,

Item.

Clericus

LOCI COMMUNES.

Clericus uxorem qui ducit, perdit honorem,
Amittit florem propter mulieris amorem.

Item.

Cum destis rerum privaret semine clerum,
Ad Satanæ votum successit turba nepotum.

Item.

Dum faber cudit, monachus cum scemina ludit.

Item.

O bone Calixte, totus mundus perodit te :
Quondam presbyteri poterant uxoribus uti,
Hoc destruxilli, postquam tu Papa fuisti.

Item.

Offa, sacerdotum mulier communia totum.

Imperitia.

Clericus edoctus, semper non est sale coctus.

Item.

Mors est prælatis, dare præbendas benè natis..
Aut benè nummatis aut eorum sanguine natis,

Levitas.

Clericus & asinus, nux, hæc tria continuata,
Non faciunt fructum, nisi sint benè combaculata.

Item.

Curfus asellorum celer, atque fides monachorum,
Lex baptismalis meretricis, amor monialis,
Desistunt esse tunc, quando sit esse necesse.

Item.

Quando languebat, monachus bonus esse volebat :
Sed cùm convaluit, mansit ut antè fuit.

Simoniam.

Crimen avaritiæ, dirùmque nefas Simoniam,
Regnat in Ecclesia liberiore via.

Item.

Curia vult marcas, bursas exhaurit & arcas ;
Si bursæ parcas, fuge Papas & Patriarchas.
Si dederis marcas, & eis impleveris arcas,
Culpa solveris, quacunque ligatus eris.

Item :

76 CARMINUM PROVERBIAL.

Item :

Proh dolor, Ecclesiæ nummis venduntur & aræ.

Item.

Res nimis injusta, nummis fit præful & abba.

Item :

Virtus, justitia, clerus, mammon, Simonia,

Cessat, calcatur, errat, regnat, dominatur.

EPICEDIA.

Da requiem cunctis Deus hic & ubique sepultis,

Ut sint in requie propter tua vulnera quinque.

Aliud

Hic jacet in tumba Rosa mundi, non Rosa munda :

Non redolet, sed olet, quæ redolere solet.

Aliud.

Quod sumus, iste fuit : erimus quandoq; quod hic est.

Aliud

Si probitas, sensus, virtutum gratia, census,

Si decus & horti possent resistere morti,

Non foret extinctus Fridericus, qui jacet intus.

Aliud.

Vivens pollebam, faciens quæcunque volebam :

En nihilor sub humo, sic erit omnis homo.

ERROR.

Satius est recurrere, quàm malè currere.

Non erat totum, faciens in calle regressum.

Item.

Si quis calle malo fuerit, festinat ab illo.

EXCELLENTIA.

Majori cedendum.

Cedere majori, non est pudor inferiori.

Item.

Ejicitur magno parvus veniente magistro.

EXEMPLA.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Alterius pœnis fit castigatio lenis.

Item.

Casus

Casus dementis correctio fit sapientis.

Item.

Rumor de veteri faciet ventura caveri.

Ne imiteris malum, sed bonum.

Si Vis salvari, semper studeas imitari

Vitam iustorum, fugias exempla malorum.

Scilicet in vulgus manant exempla regentum.

Ludendum licitè, talos abbate ferente.

Item :

Presbyter insipiens populum parit insipientem,

Ipsèque lege careus populum dat lege carentem.

Item :

Qui pascis plebes, prudenter vivere debes.

EXPERIENTIA.

Damno accepto stultus sapit.

Passus damna semel, cautior esse solet.

Item.

Quis credat sanctis, nisi signa videntur in illis?

Item.

Sci vir consilia centum post facta dolenda.

Experientia ad scientiam acquirendam

maximè confert.

Consilium verum docet experientia rerum.

Item.

Est vulgi fama, docet experientia cuncta.

FAMA.

Fama velox est, crescitque eundo : igitur fallax.

Est medium nugæ, quod ab auditu loquor ipse.

Item.

Ex minimo crescit, sed non citò fama quiescit.

Item.

Fama repleta malis, velocibus evolat alis :

Fama boni lentè volat, invidia retinente.

Item.

Fama volat, transítque modum, quocunque feratur.

Item.

Quòd

78 CARMINUM PROVERBIAL.

Quòd malè mentitur, audita loquens reperitur.

Non omnino temerè, quod vulgè dissimulant.

Sic dicunt gentes, sequitur mala fama nocentes.

Item.

Signa prius vera, non sunt mendacia mera.

Item.

Tantum clamatur, quod Pascha venit quod amatur.

FAMES.

Fames optimum condimentum.

Dulcem rem fabas facit esuries tibi crudas.

Item.

Esuriens stomachus fertur cocus optimus esse :

Nam facit insipidos persapuisse cibos.

Item.

Nescit homo quid dulcis habet dulcedinis esca :

Qui nunquam didicit, quid foret ipsa fames.

Item :

Ori dulcescit faba frigida, quando famescit.

Molestus interpellator venter.

Est sitis atque fames moderata bonum medicamen :

Cùmque superfluitant, important sapè gravamen.

Item :

Esuriens venter, non vult studere libenter.

Item.

Lendes & pulices plus mordent esurientes.

Item.

Mentiri ventri nullus valet esurienti.

Item.

Multum mordentes muscæ sunt esurientes.

Item.

Pœnalis gladius est magna fames & acutus.

Item.

(dens.

Quòd lupo est fugiens nemus, hoc facit esuriens

Item :

Sunt tria mala domus, imber, mala scœmina, fumus,

Quartum, cum manè surgunt pueri sine pane.

Sine

LOCI COMMUNES.

79

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Luxuriat rarò non bene pasta caro.

FESTINATIO.

Festinans nimium vir non ascendat asellum.

Festina lentè.

Differ, habent parvæ comoda magna moræ.

Nimium properans, seriùs absolvit.

Qui nimis accelerant, obstacula talibus obstant.

Quod citò fit, citò perit.

Quæ subitò veniunt, subitò quandoque recedunt.

Item :

Quod citò lucratur, citò perditur & nihilatur.

FESTI DIES.

Servant sacratæ semel anno festa capellæ.

Ignavis semper feriæ.

Qui vult servare sanctorum singula festa,

Non poterit clarè cum Codice scire Digesta.

Memento ut diem Sabbati sanctifices.

Quod festo netur, nihilari sæpe videtur.

FIDES ET DIFFIDENTIA.

Fallentem fallere licet

In quo nulla fides, in eo tu quomodo fides ?

Item :

Qui violare fidem solet, & violetur eidem.

Nemini fid es, nisi cum quo modium salis absumpseris.

Ni sit nota fides, ignoto non benè fides.

Item :

Qui leviter credit, deceptus sævè recedit.

Nusquam tuta fides.

Heu quàm parva fides reperitur nunc apud cives !

Jam frater fratrem, jam linquit filia matrem.

Item :

Quisnam pro socio qui velit solvere ? nemo.

Oculis magis habenda fides, quàm auribus.

Visu terrificat me plus, quàm quod Plato narrat.

Omne quod non est ex fide, peccatum est.

Non

80 CARMINUM PROVERBIAL.

Non holocausta Deus, sed corda fidelia quærit :
Hæc qui dona gerit, lege beatus erit.

Item.

Præcipuum donum est, salvanti fidere Christo :
Quem penes hoc unum est, omnia solus habet.

Item.

Sola fides salvat, sola impetrat omnia rectè
Publica cum propriis exequiturq; fides.

Probate spiritus, an ex Deo sint.

Omni spiritui tu semper credere noli.

Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam.

Ad majora subit, qui gessit ritè minora :

Grandia nec, parvum qui malè gessit, habet.

Item.

In minimis rebus qui deficit, ille putatur,
In magis nullam velle tenere fidem.

Item.

Præficitur magnis, minimis qui præfuit antè,
Solerti studio legitimæque fide.

FINIS.

Non tam profunda, quin fundum continet unda.

Exitus ælla probat.

A causa describe diem, non solis ab ortu.

Item.

Contentum scitur, saccus dum pòst aperitur.

Item.

Exitus ostendit, quo mundi gloria tendit.

Item.

Finis portabit onus, & factum reserabit.

Item.

Lans in fine sonat, virtus in fine coronat.

Item.

Non datur extemplò bona post primordia merces :

Congrua sed rectus præmia finis habet.

Item.

Non laudo factum, nisi sit citò vel benè factum.

Item:

Item.

Praemia victorum pendent à fine laborum.
Ut scriptura sonat, finis, non pugna, coronat.

Item.

Principium lauda, quod consequitur bona cauda.

Item.

Quando tumet venter, produntur facta latenter.

Item.

Qua suffocatur quisquam, mala mica putatur.

Item.

Si bonus est finis, bona cuncta fuisse feruntur :

In rebus finis sit bonus ; ergo stude.

Item.

Si finis bonus est, totum laudabile tunc est.

Item :

Sub nive quod tegitur, dum nix perit, omne videtur.

Item.

Te modicum iacta, quoniam probat exitus acta.

Item.

Totum laudatur, si finis laude beatur.

FORMA ET DEFOR-

MITAS.

Esca fit insipida, quam coxit foemina pulchra.

Lis est cum forma, magna pudicitia.

Esse solet raro pulchra pudica caro.

Item.

Vix poteris aliquam pulchram reperire pudicam.

Non forma, sed mens aspicienda.

Dat probitas speciem, sed non species probitatem :

Qui probitate caret, nil sua forma valet.

Item.

Nitere, formose, formosa mente nitere.

Item.

Si bene barbatum faceret sua barba beatum,

Nullus in hoc circo queat esse beator hirco.

Item :

G

Si

82 CARMINUM PROVERBIAL.

Si facere doctos mortales barba, quid obstat
Barbatus posset quin caper esse Plato?

PORTUNA BONA
ET MALA.

Alia vita, alia diata.

Quilibet excessus mutant hominis citò gressus.

Amici multi fœlicium.

Qui remigat prosper, socius sit postulo, noster.

Arbore dejecta, qui vis colligit ligna.

Dum currus fiat aqua, resonant tunc plurima verba.

Asperius nihil est misero; cum surgit in altum.

Corde stat inflato pauper, honore dato.

Item :

Dum surgunt miseri, nolunt miseris misereri.

Item :

Fiunt Nerones miseri facti locupletes.

Item :

Non vult scire socrus, quòd fuit ipsa nurus.

Bona nemini hora est, quin alicui sit mala.

Huic puero panis datur, alter transit inanis.

Item :

Non est aqualis fors omnibus & generalis.

Item.

O bona Fortuna, cur non es omnibus una ?

Dixit Fortuna : Si starem rota sub una,

Et non mutarer, tunc non fortuna vocarer.

Fœlix se erigendo fœlicitatem amittit.

Luxurians asinus saltando comminuit crus.

Fœlicitas, est voluptas, quam pœnitudo nulla sequitur.

Cui fors arridet bona, gaudens pectore ridet.

Item.

Omnes latantur, dum prosperitate beantur.

Fortuna fovet ignavos.

Optima peiori datur ascia nunc operanti.

Item.

Quò nequam peior, tantò fors est sibi major.

Item.

Item.

Fortuna quem nimium fovet, stultum facit.

Forma, favor populi, fervor juvenilis, opesque,
Subripuere tibi noscere, quid sit homo.

Item.

Prosperitas gentes cecat plus insipientes.

Item

Si benè nunc renigas, tunc pergis cum reliquis cras.

Fortuna vitrea est : cum splendet, frangitur.

Rebus tranquillis, metuas adversa sub illis.

Fortunam sibi quisque parat

Dicitur à multis, fors est contraria stultis.

Item.

Noli fortunam semper reprehendere cæcam.

In proclivi mala.

Aures non claudit mala fors, velociter audit.

Nihil agere, infelici semper est optimum.

Pejor equus glaciem primus frangit pede mollem.

Ni lex omni parte beatum.

Est homo vix natus ex omni parte beatus :

Non ergo sine vâ, nunc vivit filius Evæ.

Omnium rerum vicissitudo est, vide Gaudium.

Alterat humanos fors malefida status.

Item.

En, modò vadit eques, qui solet ire pedes.

Item.

Forma perit rerum, datur altera quaque dierum.

Item.

Gaudia dat luctus, est bonus post tristia fructus.

Item.

Glorior elatus, descendo mortificatus,

Infimus axe tetor, rursus ad astra feror.

Item.

Hoc est consuetum, comitandus tristitia lætum.

Item :

Insidias ponit semper fors aspera blandè,

G 2

Anticipatque

84 CARMINUM PROVERBIAL.

Anticipatque fugam melior fortuna repente.

Item.

Largitur quodcumque libet fortuna rapitque :

Est gracilis subito, qui modo crassus erat.

Item.

Non sibi concordem spondent exordia finem.

Item.

Si bene successit, ne prima sed ultima spectes :

A casu describe diem, non solis ab ortu.

Item.

Speret qui servit, desperat qui dominatur :

Nam fortuna levat infima, summa premit.

Item :

Sub meliore statu semper pejora cave tu.

Item :

Tempora passiva fugiunt, redeuntque dativa.

Item.

Ut sol effectus proprios alternat in aura,

Sic fortuna suas solet variare vices : nam

Hos premit, hos elevat, hos dejicit, erigit illos,

Cogit & in varios hominem descendere casus :

Regna dat & tollit, levat, opprimit atque resolvit.

Quos vocat, ejicit, erigit, obruit, omnia volvit.

Ergo time quisquis celsos ascendis honores,

Atque ruinoso stare memento loco.

Item :

Vultus fortunæ variatur imagine lunæ,

Crescit, decrescit, in eodem sistere nescit.

Plus est sollicitus, magis beatus. Vide Divitiæ.

Commoda qui sentis, jungas onus emolumentis.

Item :

Ima petit levius quod surgit in ardua pondus.

Item :

Nil foelicis habet, qui foelix esse putatur :

Prosperitas igitur est prosperitate carere.

Nam venit ex sola prosperitate dolor.

Sic

LOCI COMMUNES.

Sic qui summa petit, cadit asperiore ruina,
Qui jacet inferius, non habet unde cadat.

Item :

Sæpè natatores submerguntur meliores :
Sic & scanfores collum frangunt meliores.

Item :

Sæpius ima petunt, melius qui scandere norunt.

Item :

Semper habet fortis morbos, quasi jurgia mortis.

Item :

Si gradus est altus, gravior fiet tibi saltus.

Item :

Si mons sublimis, profundior est tibi vallis.

Item :

Tutior in terris locus est, quàm sedibus altis.

Presentem fortunam boni consule.

Hoc sis contentus, sicut fert omnia tempus.

Item :

Non quò propositum, sed quò fors ducit, eundum.

Item :

Si qua sede sedes, & congrua sit tibi sedes,

Ista sede sede, nec ab ista sede recede.

Item :

Ut stratum lectum, super hunc sic vade cubatum.

Semper feliciter cadunt Jovis taxilli.

Fœlicis sponsæ gremium profunditur imbre.

Semper Illo mala.

Naves peiores nant, portu stant meliores.

Item :

Pauper peiorem restis tenet undique partem.

Solacium est miseris, socios habere poenarum.

Mitior est pœna, quanto communior ipsa.

Item.

Ut mala prudenter tua portes & sapenter,

Inspice majores aliorum sæpè dolores.

Sors omnia versat.

84 CARMINVM PROVERBIAL.

Quos vult, fors dicit : quos non vult, sub pede tritat :
Incertâque via volvitur ipsa rota.

Item.

Vulgo narrante, bona fors est post velur antè.

Ubi non sis qui fueris, non est cur velis vivere.

Dulcius est miseris, alienis vivere terris:

FRUGALITAS.

Sapientis est, conservare rem familiarem.

Prudentium more, teneas quasita labore.

Item.

Si servas quod habes, commendant te sapientes.

Tecum habita, & noris quàm sit tibi curta supellex.

Parca manus, labor affluens, designat habere :

Larga manus, labor insolitus, desistit habere.

Item.

Ultrà quàm vestes non extendas tua crura,

Ne nimis expendas, si vivere vis sine cura.

FUGA.

Cùm licet fugere, ne quære litem.

Nil poterit iusta tutius esse fuga.

Item.

Tutius est verè, morsum fugiendo cavere,

Quàm propè serpentem procumbere virus habentium.

FURTUM.

Aquæ furtivæ dulces.

Furtivus potus plenus dulcedine totus.

Fures amant tenebras.

Fur, non est latro : quia tempore fur rapit atro ;

Tempore non atro rapit omnes res tibi latro.

Item.

Fur odit lucem, fugis diabole crucem.

Fures veste puniendi.

Audax furando furcam timet haud aliquando.

Item.

Fur fûratur equum, suspenditur, & manet æquum.

Item.

Histrion

LOCI COMMUNES.

Histrion post victum nummos quærens & amictum,
Non est delictum, si quis sibi porrigat ictum.

Item.

Nulla valet diplois contra suspendia furis.

Item.

Fervus pendetur, fur magnus abire videtur.

Item.

Tunc fiunt paces, cum pendent fune rapaces.

Non curat numerum lupo.

Quod lupo est gratus, narratur, oves numeratas.

Occasio facit furem.

Fur malè furatur, si fur domui dominatur.

Item.

Hora, locus faciunt, quod fures non sua tollunt.

Item.

Si fur cessaret, nunquam canis ulla latraret.

Item.

Si videor, ludo : si non, tunc furta recludo.

FUTURA.

Futura incerta.

Cursum fatorum nescit pars ulla virorum,

Solius est proprium scire futura Dei.

Item.

Præterit ista dies, nescitur origo secundi,

Sit labor, an requies : sic transit gloria mundi.

GARRULITAS.

Infræni oris finis aut vespigal, calamitas.

Ex lingua stulta veniunt incommoda multa.

Item.

Fac mala, dic multum, si te vis reddere stultum.

Item.

Non domus est pacis, ubi regnat lingua loquacis.

Item.

Os qui non claudit, quod non vult sæpius audit,

Item.

Sæpè sibi atque aliis garrula lingua nocet.

G 4

Item.

Item:

Si cupias pacem, linguam compeſce loquacem.

Item:

Si quis amat pacem, ſocium fugit ille loquacem.

Item.

Verboſi lites, fili chariſſimè, vites.

Non eſt ejuſdem, & multa & opportuna dicere.

Debet pauca loqui, qui vult urbanus haberi.

Item.

Dico prudentes, homines non multa loquentes.

Item:

Qui nimium ſatur, ſtultiſſimus eſſe probatur.

Item.

Qui ſapit, ille parum garrulitatis habet.

Item:

Rarò credatur homini, qui plurima ſatur.

Item:

Reſpice, multiloquax quòd ſit ſæpiſſimè mendax.

Item:

Sæpè loquens multa, loquitur mendacia multa.

Tacenda loqui laudabile non eſt.

Eſt puer ingratus, mala qui ſamare paratus.

Item:

Futile vas illud, quod nulla receptio claudit:

Sic homo inutilis eſt divulgans omne quod audit.

Item.

Pondus valde grave, verboſum vas ſine clave.

Item:

Rarò charus erit, divulgans omnia quæ ſcit.

GAUDIUM.

Gaudii mœror eſt comes.

Exundans pluvia ſequitur poſt gaudia ficca.

Item:

Fel latet in melle, nec mel bibitur ſine felle.

Item:

Frigora poſt ſoles, poſt gaudia ſæpe dolores.

Item:

Gaudia

Gaudia terrena non esse queunt sine poena :
Gaudia divina semper sunt absque ruina.

Item :

Hoc est consuetum, comitantur tristitia lætium.

Item.

Nulla fides rerum, sequitur post mella venenum :
Et claudit nox atra diem, nubilaque serenum.

Item.

Postquam gaudebis, rursus post gaudia flebis.

Item.

Risus habet fletum, nectârque molestat acetum.

Jucunditas cordis, est vita hominis.

Spiritus exultans facit ut tua floreât ætas :

Est cum lætitia pulchrior omnis homo.

GLORIA.

Gloria Crocodilus.

Cura plenus eris, si vis ut glorificeris.

GRATIA.

Gratia sit pluris quàm tota scientia Juris.

GRATITUDO.

Beneficii accepti memor esto.

Arbor honoretur cujus nos umbra tuetur.

Item.

Palma quando datur, quid palmæ restituatur ?

Item.

Pondus curarum facit, qui dat mhi charum.

Item.

Sit cordis festum, panem miminisse comestum.

HÆRETICI.

Sæclorum authorem hominem fuge.

Hostes Ecclesiæ sunt hi qui schismata fingunt,
Christicolâsque novos fraudis nigredine tingunt,
Qui cor simplicium sermonis acuminè tanguant,
Ac in eis veræ fidei munimina frangunt.

HERBÆ.

Christus vim verbis, vim gemmis, vim dedit herbis :

Verbis

90 CARMINUM PROVERBIAL.

Verbis majorem gemmis, herbisq̃ue minorem.

Item.

Stellis ac herbis vis est, sed maxima verbis.

Brassica.

Jus caulis solvit, cujus substantia stringit :
Utrâque quando datur, venter laxare paratur.

Chærefolium

Appositum cancris tritum cum melle medetur :
Cum vino potum, lateris sedare dolorem
Sæpè solet : tritam si nectis desuper herbam,
Sæpè solet vomitum ventremque tenere solutum.

Chelidonia.

Cæcatis pullis hac lumina mater hirundo,
(Plinius ut scripsit) Quamvis sint eruta, reddit.

Enula campana.

Enula campana reddit præcordia sana :
Cum succo rutæ succus si sumitur ejus,
Affirmant ruptis quòd prosit potio talis.

Hyssopus.

Hyssopus purgans herba est è pectore phlegma,
Ad pulmonis opus cum melle coquenda jugata.
Vultibus eximium fertur præstare decorum.

Malva.

Dixerunt malvam veteres, quòd molliat alvum :
Hujus radices rasæ solvunt tibi fæces,
Vulvam moverunt, & fluxum sæpè dederunt.

Mentha.

Mentitur mentha, si sit depellere lenta
Ventris lumbricos, stomachi vermésque nocivos.

Nasturtium.

Illius succus crines retinere fluentes
Illitus adseritur, dentisq̃ue levare dolorem :
Lichenas succus purgat cum melle perunctus.

Pulegium.

Cum vino nigram choleram potata repellit,
Appositam veterem dicunt sedare podagram.

Ruta.

Ruta.

Nobilitas tutæ hæc, quòd lumina reddit acuta,
Auxilio rutæ vir quippè videbis acurè.
Cruda comesta recens oculos caligine purgat.
Ruta viris minuit Venerem, mulieribus addit.
Rura facit castum, dat lumen, & ingerit astum,
Cocta & ruta facit de pulcibus loca tuta.

Salix.

Auribus infusus vermes succus necat ejus :
Cortex verrucas in aceto cocta resolvit.
Hujus flos sumptus in aqua, frigescere cogit
Instinctus veneris cunctos acres stimulantés,
Et sic deficcet ut nulla creatio fiat.

Salvia.

Cur moriatur homo, cui salvia crescit in horto ?
Contra vim mortis non est medicamen in hortis.
Salvia confortat nervos, manuumque tremorem
Tollit, & ejus ope febris acuta fugit.
Salvia, castoriúmque, lavendula, primula veris,
Nasturt. Athanas : hæc sanant paralytica membra.
Salvia salvatrix, naturæ consiliatrix.

Viola purpurea.

Crapula discuntur, capitis dolor, atque grævedo,
Purpuream violam dicunt curare caducos.

Urtica.

Ægris dat somnum, vomitum quoque tollit, & usum.
Illius semen colicis cum melle medetur,
Et tussim veterem curat, si sæpè bibatur :
Frigus pulmonis pellit ventrisque tumorem,
Omnibus & morbis ea subvenit articulorum.

HOMO.

Homo ex anima & corpore compositus est.
Mentem de cælo, corpus trahit ex elementis,
Ut terras habitet corpore, mente polum,
Mens, corpus, diversa licet, junguntur ad unum,
Ut sacra complacitum nexio reddat opus.

Divus

92 CARMINUM PROVERBIAL.

Divus erit, terrenus erit, curabit utrunque :

Confiliis mundum, religione Deum.

Naturis poterit sic respondere duabus,

Et sic principiis congrus esse suis.

Cum superis commune bonum rationis habebit,

Distrahet à superis linea parva hominem.

Cuncta suos ortos repetunt matrémque requirunt,

Et reddit in nihilum quod fuit antè nihil.

Hominis formatio.

Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine trini,

Bis seni carnem, ter seni membra figurant.

Item :

Susceptum semen sex primis credo diebus

Est quasi lac, reliquisque novem fit sanguis, ab inde

Consolidat duodena dies, bis nona deinceps

Efficiat totum, tempúsque sequens oriundum.

Hominis partes.

Cor sapit, ac pulmo loquitur, fel commovet iram,

Splen ridere facit, cogit amare jecur.

Item.

Dat cerebrum sensum, cor vitam, hepar nutrimentum.

Item.

Gustus & olfactus, auditus, visio, tactus,

Sunt sensus quinque quorum peccata relinque.

Item.

Nasus foetores, nasus discernit odores.

Item :

Offibus ex denis bis centenisque novenis

Constat homo, denis bis dentibus & duo denis,

Ex ter centenis decies sex quinquéque venis.

Hominis vita, militia.

Est homo spiritibus commissus quisque duobus :

Unus custodit, alter pervertere quatit.

Hominum complexionés.

Quatuor humores in humano corpore constant :

Sanguis cum cholera, phlegma, melancholia.

Terra

Terra melancholicis, aqua confertur pituitæ,

Aër sanguineis, ignea vis cholerae.

Hi sunt humores, qui præstant cuique colores :
 Omnibus in rebus ex phlegmate fit color albus :
 Sanguine fit rubeus, cholera rubra quoque rufus :
 Phlegma quoque dormit, complexio terrea dormit,
 Cholera rixatur, sanguis potu dominatur.

Sanguinea.

Natura pinguis isti sunt atque jocantes,
 Rumorésque novos cupiunt audire frequenter :
 Hos Venus & Bacchus delectant, fercula, risus,
 Et facit hos hilares, & dulcia verba loquentes :
 Omnibus in studiis habiles sunt, & magis apti :
 Qualibet ex causa non hos facile excitat ira :
 Largus, amans, hilaris, ridens, rubeique coloris,
 Cantans, carnosus, satis audax atque benignus.

Item :

Si peccet sanguis, facies rubet, extrat ocellus,
 Infantur genæ, corpus nimiumque gravatur,
 Est pulsusque frequens, plenus, mollis, dolor ingens.
 Imprimis frontis, fit constipatio ventris,
 Siccæque lingua, sitis, sunt somnia plena rubore,
 Dulcor adest sputi, sunt acria dulcia quæque.

Cholerica.

Est humor cholerae, qui competit impetuosus,
 Hoc genus est hominum cupiens præcellere cunctis,
 Hi leviter discunt, multum comedunt, citò crescunt,
 Inde & magnanimi sunt, largi, summa petentes :
 Hirsutus, fallax, irascens, prodigus, audax,
 Astutus, gracilis, ficcus, croceique coloris.

Item :

Accusat cholerae dextrae dolor, aspera lingua.
 Tinnitus, vomitusque frequens, vigilantia multa,
 Multa sitis, pinguisque egestio, tormina ventris :
 Nausea fit, morsus cordis, languescit orexis :
 Pulsus adest gracilis, durus, veloxque, calescens.

Aret

Utile huc scribere

im.

erra

Aret amarescitque, incendia somnia fingit.

Phlegmatica.

Phlegma dabit vires modicas, latósque brevésque
Phlegma facit pingues, sanguis reddit mediocres,
Ocia non studio tradunt, sed corpora somno.
Sensus hebes, tardus motus, pigrítia, somnus;
Hic somnolentus, piger, & sputamine plenus:
Est huic sensus hebes, pinguis, facie color albus.

Item:

Phlegma supergrediens proprias in corpore leges,
Os facit insipidum, fastidia crebra salivas,
Costarum, stomachi, simul occipitísque dolores.
Pulsus adest rarus, tardus, mollis, quoque inanis,
Præcedit fallax phantasmata somnus aquosa.

Melancholica.

Restat adhuc, tristis cholerae substantia nigræ,
Quæ reddit parvos, pertristes, pauca loquentes:
Hi vigilant studiis, nec mens est dedita somno,
Servant propositum, sibi nil reputant fore tutum:
Invidus & tristis, cupidus, dextraque minacis,
Non expers fraudis, timidus, luteique coloris.

Item:

Humorum plene dum sæx in corpore regnat,
Nigra cutis, durus pulsus, tenuisque urina,
Sollicitudo, timor, tristitia, somnia tetra,
Coacescunt ructus, sapor & sputaminis ambo,
Lavæque præcipuè tinnit vel sibilat auris.

Hominum ingenia diversa. Vide Diversa studia.

Omnianimali facilis est imperare, quàm homini.

Sus se sorde levat, saltem dum colligit escas,
Cur nunquam surgit sorde volutus homo?
Omnia quippe suæ naturæ debita solvunt,
Præter eum qui plus his rationis habet.

Pulvis & umbra sumus. Vide Vita.

Carnis vita, labor: carnis conceptio, tabes

Menstrua

LOCI COMMUNES.

Menstrua : putredo, finis : origio, lutum.

Item :

Cum sax, cum limus, cum res vilissima sumus,
Unde superbimus? ad terram terra redimus.

Item.

Cur caro lætatur, quæ vermibus esca paratur :

Item.

Cur non prava finis? pulvis es atque cinis.

Item.

Est caro nostra cinis : modò principium, modò finis.

Item.

Est caro vas lutem, vas lamentabile, scœnum,
Aridulum, fragilis glebula, faccus olens.

Item.

Est homo fragilis, & durans tempore parvo :

Est igitur similis flori, qui crescit in arvo.

Item.

Est hominum status, per florem significatus :

Ut flos citò perit, sic homo pulvis erit.

Item :

Factus, non natus, stat Adam tellure creatus :

Nos quoque terra sumus, nam caro fiet humus.

Item :

O homo, si scires, quidnam esses, unde venires ;

Nunquam gauderes : sed in omni tempore fleres.

Item :

Omnes terra sumus : hæc vita fugit quasi fumus.

Item :

Pulvis & umbra sumus, pulvis nihil est nisi fumus :

Sed nihil est fumus : nos nihil ergo sumus.

Item :

Quid caro? vilis humus : quid carnis gloria? fumus.

Item.

Quid sis, quid fueris, quid eris, semper mediteris :

Sic minus atque minus peccatis subjecieris.

Item.

Sperma

96 CARMINUM PROVERBIAL.

Sperma prius, modò sacculus olens, post vermibus esca.

Item :

Terra caro facta, quinis sit sensibus apta :
Ordine compacta tendit rationis ad acta.

HOMICIDIUM.

Qui odit fratrem suum, homicida est.

Exemplum, mens, lingua, manus, subtractio, victus
Corporis ac animæ, dici faciunt homicidam.

HONOR.

Honores mutant mores.

Corde fiat inflato pauper, honore dato.

Item :

Immutant mores homines, cum dantur honores.

Item :

Sæpè suos mores homo mutat propter honores.

Honores, onera.

Res honor est dulcis, sed magnum pondus honoris,

Opinio bona tutior est pecuniâ.

Semper ametur honor, sit denariis quoque major.

HOSPES.

Affideat valvæ, non invitatus honestè,

Regula bursalis sit omni tempore talis :

Fercula fer tecum, si vis comedere mecum.

Hospitales estote invicem sine inurmuratione.

Hospes honoretur, & honor semper sibi detur.

Item :

Hospite ne careas, hoste carere volens.

Item :

Hospitii rector semper sit lætus ut Hector,

Ut Job sit patiens, utque Sibylla sciens.

Piscis nequam nisi recens.

Post tres sæpè dies piscis vilescit & hospes.

Ni sale conditus sit, aut specialis amicus.

HUMANITAS.

Gratia gratiam parit.

Dulcia pro dulci, pro turpi turpia reddi

Verba

LOCI COMMUNES.

97

Verba solent, odium lingua fidemque parit.

Item.

Frangitur ira gravis, cum fit responsio suavis :
Et lis accrescit, ubi stultus credere nescit.

Item.

Gratum qui dat àve, responsum ferto suave.

Item.

Iras sustollis, si fit responsio mollis.

Item.

Mollificat diram responsum molliet iram :

Item.

Si vis esse comes mihi, mores accipe comes.

HUMILITAS.

Bene qui latuit, bene vixit.

Fœlix qui potuit tranquillam ducere vitam;
Et lætos stabili claudere sine dies.

Item.

Si sapias, ergo late : bona rest est, vivere pace.

Calcat jacentem vulgus.

Sepes calcatur, qua prœnior esse putatur.

Item.

Sis humilis mediante modo, nimium fugiatur :

Qui nimis est humilis, hic pro stulto reputatur.

Humilibus dat Deus gratiam.

Cum fueris major, cunctis te crede minorem.

Item :

Spernere mundum, spernere nullum, spernere sese;

Spernere se sperni, quatuor ista beant.

JEJUNIUM.

Hic bene jejunat, qui se de crimine nudat.

IGNAVIA ET OCIMUM. Vide Labor.

Fortuna fovet ignavos.

Passere sub recto remanente, vagatur hirundo.

Ignavis semper feria.

Besidia pressus, erit in studio citò cessus.

Ignavos premit fortuna.

H

Dusi

98 CARMINUM PROVERBIAL.

Dum stertit cattus, nunquam sibi currit in os mus.

Item.

Factus non multus fit, ager si non bene cultus.

Item :

Qui cupit in lecto lucem videre diei,
Honor & divitiæ rarò dabuntur ei.

Item.

Rus nolens colore, fructu solet ille carere.

Item.

Segnis, asellis, homo, velut est ingratus : honesti
Cui quicquam sapiens credere nemo cupit.

Item.

Si dormit lupula, non currit in os ovis ulla.

Ocium malorum mater.

Est animæ cultura labor : caro nuda labore
Fit sterilis, spinis obsita, mentis inops.

Item.

Hastula nulla cadit, dum sector ad ocia vadit.

Item.

Non sunt pellifices, cretata veste carentes.

Item.

Ocia devita, si vis bona sit tibi vita.

Ocia qui stupidè multas producit in horas,
Formicam quærat, consiliúmque dabit.

Item.

Ocia si quis amat, vix, vix mihi postea clamat.

Item.

Pisciculos capere plus approbo quàm resudare.

Item.

Præteriti nullus revocabit temporis horas :

Desidia quicquam foedius esse potest ?

Ocia dant vitia.

Miles amat bellum, Venus ocia, cultor agellum.

Item.

Ne noceat, carnem compesce labore : labora,

Languescet vitium : nil age, morbus adest.

Item.

LOCI COMMUNES.

Item :

Ocia dant vitia : fugias ergo procul illa.

Item.

Ocia qui sequitur, sine crimine vix reperitur.

Qui domi suae compluitur, hujus ne Deum quidem miseret.

Est piger agnellus, qui non gestat bene vellus.

Qui non laborat, non manducet.

Cattus edet piscem, sed non vult tangere flumen.

IGNIS

Aequè pars ligni curvi ac recti valet igni.

Ex fissis lignis componitur optimus ignis,

Fervidior locus est, cui propior focus est.

IGNORANTIA.

In nihil sapiendo jucundissima vita.

Ludere qui nescit, ludum spectando quiescit.

Præterita veniam dabit ignorantia culpa.

Ignorans facinus, pecco sciente minus.

IMPERITIA.

Cæcus cæco dux.

Cæcus ducens cæcum facit ipsum sternere secum.

Item.

Si cæcus cæcum conatur ducere secum,

In foveam ductor cadit, atque deinde secutor.

Corpus sine pectore.

Est quasi vile pecus ignorans, & quasi cæcus.

Item.

Nil sapit, & nil scit, quid dicet quando procus sit?

Imperitus nisi quod ipse facit nihil rectum putat.

Fabello tantum dabitur, fabro, scio, quantum.

Item.

Multi sunt, qui scire volunt, & discere nolunt :

De numero non sunt, qui sapienter agunt.

Item.

Nemo placet stultis, nisi dicat quod libet illis :

Infatuat sciolos littera sola suos.

Verbis pugnare, non re.

Indocti dictis non certant, sed maledictis.

IMPOSSIBILIA.

Illud si fieret, ad tympana mox lepus iret.

Multa non possunt simul fieri.

Haud facile est, animum multis inflectere rebus,

Ut res oppositas mens ferat una duas :

Sic duo sunt quæ non possunt intrare cor unum,

Vanus amor mundi, verus amorque Dei.

Nudus nec à centum viris spoliatur.

Nolo pilos trahere, cum toto crine carente.

Item.

Nudum privare grave sit, vel re spoliare.

IMPOSTURA. Vide Simulatio.

Dolus omnis absit à Christianis.

Est nimis impia res, si dives fallit egentes.

Item.

Est scelus immensum, si dives fallit egenum.

Dolosi ut vulpes fugiendi.

Cui dolus est gratus, sit Rabbi in fraude vocatus.

Item.

Ex improvise fallitur omnis homo.

Item.

Fallitur ex facili, qui caret arte doli.

Item.

Inveni saccum non plenum sæpe ligatum.

Item.

Respice quæso bene, non sunt cervisia spumæ.

Item :

Sub specie veri, nos fallunt sæpe severi.

Fallentem fallere licet.

Astutus nequam per causam fallitur æquam.

Item :

Qui fallit mille, à solo fallitur ille.

Melle litus gladius.

Decipiuntur aures per cantus sæpe suaves.

Item.

Item :

Dulcia præfatur, qui fallere præmeditatur.

Item :

Hi sunt fallentes, plus iusto blanda loquentes.

Item :

Non bene creduntur, nimium qui blanda loquuntur.

Item.

Proditor illudit verbis, dum verbera cudit.

Item :

Sunt tibi vitandi sermones undique blandi.

INCERTA.

Currens per prærata, non est lepus esca parata.

Firmiter ad dubium scit nemo legare caballum.

INCONSTANTIA.

Tibi contrarius ne sis.

Inconstans animus, oculus vagus, instabilis pes,

Sunt tria vitanda, de quo mihi nulla boni spes.

Item :

In luctu rides, intra convivium luges,

Urbem rure cupis, laudas bona ruris in urbe.

Item :

In tota vita discors tibi vivere vita.

INGRATITUDO.

Gratia pluma levior est.

Clauditur ad dandum vola, panditur ad capiendum.

Item :

Verna fit ingratus, dum mox opus est operatus.

Ingrato homine terra pejus non creat.

Dedecus est semper sumere, nilque dare.

Item.

Est gallina mala, quæ vicinis parit ova.

Item :

Hic malus est hospes, per quem depellitur hospes.

Item.

Lex & natura, cælum, Deus, omnia jura,

Damnant ingratum, moerent illum quoque natum.

H 3

Item,

Item.

Qui benefactorum non vult memor esse tuorum,
Non est laudari dignus, nec dignus amari.

*Qui canem alit externum, huic præter
funem nihil sit reliqui.*

Ingrato quod agis hoc semper & undique perdis.

Item.

Littus aro, lateremque lavo, dum servio pravo.

Item.

Quod facis ingrato, certo perit undique fato.

INIMICITIA.

Plus quis honoratur, hostis si multiplicatur.

Inimicum quamvis humilem ne despicias.

Corporis exigui vires contemnere noli.

Item.

Plus canis appeterem plausum, quàm fortè furorem.

Item.

Quamvis fit modicus, timet hunc sapiens, inimicus.

INJURIA ET VIOLENTIA.

Pulvere qui lædit: sed læsus, marmore scribit.

Jus est in armis.

Imber quando cadit, nix deperit & citò perit.

Item.

Tunc jus calcatur, violentia dum dominatur.

Satius injuriam pati, quàm facere.

Iras injustas Dominus non finit inultas.

Item.

Quo duplices lateres, exurget tempore Moses.

Vim vi pellere licet.

Cogimus interdum cum gladio gladium.

Item.

Non desit baculus, si vult mordere catullus.

JUSTITIA. Vide munera.

Dat veniam corvis, vexat censura columbas.

Gratia fit pluris, quàm tota scientia Juris.

Item.

Irreti

Irretit muscas, transmittit aranea vespas.

Item.

Lances dissimiles, faciunt oculos mihi tristes,

Item.

Parvus pendetur, fur magnus abire videtur.

Malè parva, malè dilabuntur.

Congeries lapidum, variis constructa rapinis,

Corruet, aut alter raptor habebit eam.

Item.

Qui malè lucratur, malè perdit & annihilatur.

Item.

Quod malè lucratur, nunquam benè fructificatur,

Nec habet effectus sordida præda bonos.

Item.

Usuratum, prædonum, presbyterorum

Castigatorum, minorum, canonicorum

Natam vel viduam ne ducas: his quia dantur

Res malè quæsitæ, quæ justius annihilantur.

Item.

Vult malè finiri, sordida præda viri.

INSIDIÆ.

Astu subtili lupo insidiatur ovili.

Item.

Dat lupo intuitum reliquis spretis, super agnum,

Dic mihi, sub cauda quis te percussit alauda?

INVIDIA ET ÆMULATIO.

Edentulus vescantium dentibus invidet.

Uni quando cani cocus il dat, displicet altri.

Fertilior seges est alieno semper in arvo.

Est tua plus crassa pinguedine, quàm mea massa.

Figulus figulo invidet.

Ante fores stantem fastidit egenus egentem.

Invidia ulcus est anima.

Invidus invidia comburitur intus & extrà.

Item.

Nil aliud, nisi se, valet ardens Ætna cremare:

H 4

Sic

104 CARMINVM PROVERBIAL.

Sic se, non alios, invidus ipse cremat.

Una domus non alit duos canes.

Dum canis os rodit, socium quem diligit, odit.

Item.

Sæpè gerunt bella juvenes pro virgine bella.

Item :

Væ sibi, quando canes veniunt os rodere plures.

INUTILIA.

Inutilia spernenda.

Laus sordet vadii, domino quo non licet uti.

Item :

Non, laudo florem, qui nullum præbet odorem.

Item :

Nullius pretii fons est, aqua si datur illi.

Item :

Qui sitis ardorem non pellit, non probo fontem.

Item :

Rarò laudatur fons, in quem lymp̃ha feratur.

Oleum & operam perdere.

Balnea cornici non profunt, nec meretrici :

Nec meretrix munda, nec cornix alba fit unda.

Item :

Computo cur strictè, si tu vis solvere fictè ?

Item :

Non tenet anguillam, qui per caudam tenet illam.

Item :

Quid pestunt illi, quibus absunt fronte capilli ?

Item :

Qui procul excurrit, & nil mercatur ibidem,

Si via longa fuit, rediens tristatur hic idem.

Item :

Qui volucrem nutrit, pro munere stercus habebit.

Item :

Si baculus fit equus, tunc sentiet undique væ crus.

Item :

Surdo nemo duas præsumit psallere missas.

LOCUS.

LOGI COMMUNES.

LOCUS.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.
Dum jocus est verus, malus est jocus atque severus.

Item :

Ludicra per verba, res sapè notatur acerba :
Ludo sive joco, vir vera refert aliquando.

Item :

Læta decet lætis pascere corda jocis.

IRA.

Amantium ira. Vide Discordia.

Ira furor brevis est.

Cesset vindicta, donec pertranseat ira.

Item.

Fit citò commotus, cui sors contraria, totus.

Item.

Impedit ira animum, ne possit cernere verum.

Item.

In mundo mira faciunt duo, munus & ira.

Mollificant dura, pervertunt omnia jura,

Item :

Iratus rerum nescit discernere verum.

Item.

Multa facit dira, si non compefcitur ira.

Item :

Res loquitur diras, cum quis fervefcit ob iras.

Ira non fit diuturna.

Dilue ferventes, quas fel tibi commover, iras.

Nam præceptis quemvis dedepet ira virum.

Item :

Ira brevis melior magnis damnis, ut opinor.

Omnis homo tardus fit ad iram.

Ira facit litem, lis prælia, prælia mortem.

Item :

Ira nocet cordi, præbet fomenta dolori :

Ira nocet vitæ, mortis acerba parens.

Item :

Iratum

Iratum sine re cor nullus debet habere.

Item.

Multum deliras, si cuivis porrigis iras.

Item.

Si mordent pulices, mordentibus excute dentes.

Sic non mordebunt, nec acuta dente nocebunt.

Responsio mollis frangit iram.

Frangitur ira gravis, cum sit responsio suavis.

Item :

Iras sustollis, si sit responsio mollis.

Item.

Sermo levat mollis, sed durus suscitatur iram,

Sermo nocet durus, mollis ubique juvat.

JUDICIUM EXTREMUM.

In die judicii Dominus illustrabit occulta tenebrarum, &

patefaciet consilia cordium : dabitq; unicuiq;

secundum opera sua

Judicis in lite brevis est vox, Ite, Venite,

Dicetur reprobis Ite, Venite bonis.

Isti gaudebunt, illi sine fine dolebunt :

Nemo potest fari, nec cernere, nec meditari

Gaudia justorum, nec non tormenta malorum.

Item.

Judicium veniet, & flebilis ultio fiet,

Cum gens justorum gemmis stellata nitebit,

Et reprobata cohors ardens in sulphure flebit.

Item.

Pœna malos, sed vita honos æterna capeſcet :

Pœna malis, sed vita bonis per sæcula crescet :

His mors, his vita, perpetuatur ita.

Item.

Plurima quæ fugiunt modò nos, in fine patebunt,

Cum veniet mane quod sine fine manet.

Item.

Quod sibi quisque feret præſentis tempore vitæ,

Hoc sibi messis erit, cum dicitur, Ite, Venite.

Item:

Item,

Tempus iudicii vitam pandet peregrini :
Hujus terrorem timeamus, amemus honorem,
Quo se noscendum plenè Deus atque videndum
Justus præbebit, secreti nilque latebit,
Quod non cernatur, ac in Deitate sciatur :
In qua gaudebunt, qui purâ mente nitebunt,
Et benè gaudebunt : quia gaudia fine carebunt.

DAMNATIO ÆTERNA.

*Damnatorum vermis non moritur, & ignis
non exstinguitur.*

Acrius est felle, pœnam sentire gehennæ :
Sunt ibi serpentes flammæ ex ore vomentes,
De flatu quorum pereunt animæ miserorum :
Sunt ibi tortores, serpentibus horridiores.
Deformes, nigri, sed non ad verbera pigri.
Ad mala serventes sunt, ad pœnâsque recentes,
Semper inardescunt, nec cessant, nec requiescunt.

Item.

Charorum tristis discessus, tristior istis,
Corporis & animæ, tristissimus à Deitate.

Item.

Semper in æternum nox obscurabit avernum :
Est ibi densarum mala congeries tenebrarum.
Nec sol, nec luna, nec stella videbitur una.
Sunt ibi prolignis hominis miseri cibus ignis :
Hic reprobî cuncti quasi fasciculi sibi juncti,
Esuriunt, sitiunt, deformes corpore fiunt :
Sævi tortores, omni gladio graviores :
Hic dolor atque metus, per omnia sæcula fletus,
Sæcula per mille dolor innumerabilis ille :
His in tormentis, non est spes ulla salutis.
Nec venit ad metas mortis miserabilis ætas,
Talia luera feret, qui mundi fordibus hæret.

Item.

Væ vano mundo, veneris cum Christe secundò.

VITA

108 CARMINUM PROVERBIAL.

VITA ÆTERNA.

Fusti fulgebunt ut sol, in regno patris sui.

Est iter angustum, quod ducit ad æthera sursum,

Item :

Omne bonum, summūmq; bonū, mercésq; bonorum
Est Deus, hoc confert visio sola Dei.

Item.

Quantum gaudebunt, quos gaudia summa replebunt,

Quos illustrabit, quos semper lætificabit

Visio sancta Dei, splendorque suæ faciei.

• Mens tua pascetur, si jugiter hæc meditetur.

Item.

Regnum coelorum requies est plena bonorum,

Pax, pietas, bonitas, lux, virtus, splendor, honestas.

Gloria, laus, requies, amor, & concordia dulcis.

Gaudia, lætitia, dulcedo, vita perennis.

Hic non algores, nebula, nox atra, calores :

Hic viget æternum tempus sine turbine rerum :

Hic omnes iusti juvenes formæque venusti,

Ut sol fulgebunt, Domino similésque manebunt :

Nil ibi decrescit, nil languet, nilque senescit :

Nil deformatur, nil transit, nil variatur.

Cuncta manent verè, sunt omnia plena quiete :

Est ibi solennis, jucunda, diésque perennis :

Unanimes cuncti, velut uno corpore juncti,

Omnia cernentes sunt, & sua corda videntes.

Nil ibi deficiet, Deus omnibus omnia fiet.

Huc gressus urge, mundi de stercore surge, •

Mundo ne credas : quia nescis quando recedas.

JURAMENTUM.

Non juretis omnino.

Qui leviter jurat, Christum crucifigere curat,

Item.

Qui nunquam jurat, nunquam perjurus habetur.

JUS.

Summum jus, summa injuria.

Expedit

Expedi interdum sancita remittere legum.
Ne pereat feritate mala clementia regum.

Item.

Serva dulcorem, iuris moderando rigorem.

Item.

Ut confortetur jus, sæpe necesse videtur.

JURISTÆ ET CAUSIDICI.

Stercus & urina, medicorum fercula prima,
Sunt medicis signa, Juristis fercula digna.

Causidicorum avaritia.

Diligo Rhetoricos, equitant quia sæpe caballos,
Dum genus, & species cogitur ire pedes.

Item :

Nulli confidico reor esse fidem neque dico,
Hosti pro modico fit amicus, & hostis amico.

Item.

Væ tibi Causidice, quia linguam venditis ære :
Vos vocat infernus, vos destruit ordo supernus.

IUSTITIA.

Boni honoribus, mali pœnis afficiendi.

Detur terra malis, ubi nullus honor specialis:

Iustitia in se virtutem complectitur omnem.

Est dignus laude, qui cuncta facit sine fraude.

Stateram ne transgrediaris.

Cui lanx longinqua, sunt illi damna propinqua.

Item.

Judicis est recti, nec munere nec prece flecti.

JUVENTUS ET PUERITIA.

Hic juvenis crescit, velut hoc quod crescere nescit.

Nati prudentes sunt, qui novêre parentes.

Doctrina in tenera ætate acquisita indelebilis.

Qui non assuescit virtuti, dum invenescit,

A vitiis nescit desuescere, quando senescit.

Item.

Quod nova testa capit, inveterata sapit.

Juvenilis ætas non est inutiliter terenda.

Bis

110 CARMINUM PROVERBIAL.

Bis duo notavi, quæ non possunt revocari :
 Virginitas, tempus, dictum verbûmque, juventus.

Item :

Cum juvenes estis, cum tempus habere potestis,
 Cur non proficitis, ne tanquam bestia sitis ?

Item :

Disce puer, dum tempus adest ævo juvenili :
 Ut quo te recrees, habeas ætate senili.

Item.

Ingenium & mores animo succrescere debent,
 Amplior ut membris forma subindè venit.

Item :

Nocte dièque cave, tempus consumere pravè.
 Ut flos vel ventus, transibit nostra juventus.

Item :

Per pisces & aves multi periere scholares :

Item :

Quando puer crescit, & non metiendo pavescit,
 Tunc sibi decrescit honor omnis, quando senescit.

Item :

Si studuisse velis, tria cauta mente tenebis,
 Sis humilis, castus, parvòque cibamine pastus.

Item :

Transit sine brevi juvenilis flosculus ævi.

Læitia Juvenem, frons decet tristis senem.

Gaudia semper amat, & ludicra verba juventus.

Item :

Mente quidem læta decoratur florida vita.

Noli subtrahere à puero disciplinam.

Currere cogit equum sub milite calcaturum :
 Sicque facit pueros aspera virga bonos.

Item.

Ni castigetur, petulans mox clunis habetur,
 Verberibus tactus probus est, virgâque coactus.

Item.

Non amat hic pueros, qui rarè corrigit illos.

Item.

Item :

Qui parcit virgæ, puerum non diligit ille,
Nam virga tactus pravos exterminat actus.

Item.

Quòd fleat, est melius, puer unus quàm vir adultus.

Item.

Si quis icit puerum benè virgis diligit ipsum.

Pueri puerilia trahant.

Pupas fer tecum, si tu vis laudare mecum.

Item.

Sunt pueri pueri, vivunt pueriliter illi.

Item :

Velle valet pueri nihil, & sic debet haberi.

Pueris nulla secreta commitenda.

Si secretarum seriem vis noscere rerum :

Ebrius, insipiens, pueri dicunt tibi verum.

Pueritia semper amabilis.

Dum se non noscunt, vituli se lambere poscunt.

Item :

Oscula nutrici pueri dant ejus amici.

Item :

Sæpe datur nato varium nomen bene grato.

Ut quisque filium suum vult esse, ita est.

Curvetur truncus citò, qui tibi post erit uncus.

Item :

Dum curvare potes & curvam reddere virgam,

Faxis ut ad libitum stet tua planta tuum.

Item :

Mollia sunt juvenum cunctorum rostra volucrum.

Item.

Sicut ager colitur, sic fructibus hic redimitur.

LABOR ET INDUSTRIA.

Vide Ignavia.

Dum caput infestat, labor omnia membra molestat.

Dii bona vendunt laboribus.

Abque labore gravi, non possum magna lucrari.

Item.

Item.

Esto laborator, & erit Deus auxiliator.

Item.

Extendenda manus fuerit, curisque vacandum :

Non tibi per ventos assa columba venit.

Item.

Frangere nucis tegmen, si cupis esse nucem.

Item.

Ignavi valeant : virtus labore paratur,

Et sua divendunt dona labore Dii.

Item.

Ipse laborato, nec dicas Dat Deus aurum :

Dat Deus omne bonum, sed non per cornua taurum.

Item.

Lingere mel cupiens, apibus pungi patiatur.

Item.

Magna venit nulli sine magno fama labore,

Et vaga sudorem gloria semper habet.

Item :

Non præsepe bovem,, sed bos præsepe requirit.

Item :

Non volat in buccas assa columba tuas.

Item :

Per candam propriam tu debes tollere vaccam.

Item :

Quando fatigatur, equitis pes rectificatur.

Item.

Res benè quisque gerens, lucra fit inde ferens.

Item :

Sicut ager colitur, sic fructibus hic redimitur.

Juendi alii labores.

Charius est charum, si prægustatur amarum.

Item.

Dulcia non meruit, qui non gustavit amara;

Estque serena dies post longos gratior imbres,

Et post triste malum gratior ipsa salus.

Item.

Item.

Dulcius hærescunt humano mella palato:

Si malus hoc ipsum mordeat antè fapor.

Fitque inali gustu dulcius omne bonum.

Item.

Non nisi post multas succedunt gaudia clades:

Gaudia quæ multo parta labore placent.

Item:

Non te pœniteat, juvenis tolerasse labores.

Deposito magis est pondere, grata quies.

*Labor inanis. Vide Inutilia.**Labor omnia vincit improbus.**Vide assiduitas.*

Ignis de lapide surgit, mediante labore.

Mercenarius dignus mercede.

Adscribas plura, quando nimis est via dura.

Item.

Omnis equus quòd edat, hoc jus est quando laborat.

Item:

Si tibi servierit aliquis, tua præmia tecum.

Ne retinere diu cures, si diligis æquum.

LAUS.

Famam incontaminatam servans, dives sat est.

Dulcius est ære, preciosum nomen habere.

Laudari appetunt omnes.

In quo laudatur, tibi quisque libens operatur.

Item:

Nullus tam gnarus, qui non sit laudis avarus.

*Non laudibus alienis, sed propria conscientia**credendum.*

Falso, fraude, dolo, non tibi plaudat homo:

Si laus vana perit, gloria risus erit.

Item:

Laudat adulator, sed non est verus amator.

Item:

Noli laudari, cum possis vituperari.

I

Item:

114 CARMINUM PROVERBIAL.

Item.

Plus laudatori, quam tu tibi, credere noli.

Principibus laudari viris, laus maxima.

Opro placere bonis, pravis odiosus haberi,
Queis nisi sit pravius, nemo placere potest.

LEGES.

Decem præcepta.

Sunt præcepta decem, poscunt quæ plurima : pauca
Nos facimus : mitis sis Deus, oro, tuis.

Item.

Unum crede Deum, nec vanè jura per ipsum,
Sabbata sanctifices, habeas in honore parentes.
Non sis occisor, fur, mœchus, testis iniquus,
Alterius nuptam, nec rem cupias alienam.

Inde data leges, ne fortior omnia posset.

Ut pax servetur, legis moderamen habetur.

Legibus parendum.

Exlex qui vivit, meritò sine lege peribit.

Item.

Nemo est exemptus, & legibus undique demptus.

LIBERTAS.

In cavea minus bonè canit lusciniæ.

Alterius non fit, qui suus esse potest.

Item.

Ditior est liber mendicus divite servos

Item :

Est proprius panis super omnia mella suavis.

Item :

Libertas animi cibus est & vera voluptas,
Qua qui dives erit, ditior esse nequit.

Item.

Libertas perdulce bonum bona cetera condit,
Qua nisi conditur, nil sapientia mihi.

Item.

Malo macer liber, quàm pinguis servus haberi.

Item.

Non

Non bene pro cuncto libertas venditur auro.

Item.

Nolo velle meum pro turpi vendere lucro :

Has qui vendit opes, hoc agit ut sit inops.

Item.

Venditur arbitrium, dum vivitur ex alieno

Sumptu : pane tuo vescere, liber eris.

Sapiens, sibi que imperiosus, liber est.

Non liber natus, qui dæmonibus propriatus.

LUCRUM.

Malum lucrum, aequale dispendio.

Non est lucratum totum lucrum reputatum.

Pecuniam in loco negligere, interdum maximum est lucrum.

Hic as laudatur, qui libram sæpe lucratur.

LUDUS.

Ludere si quæres, nummos opponere debes;

*Ludere cum potentioribus,
periculosum.*

Damna reportabit catulus qui cum cane ludit.

Item.

Dum ludit fortis, trudit me cuspide mortis.

Item.

Ludi stultorum, dominorum, sive luporum

Non bene luduntur, quia seria sæpe sequuntur.

Ludus multorum malorum causa est.

Alea, Bacchus, amor mulierum, reddit egenum;

Nunquam qui sequitur hæc tria, dives erit.

Item.

Dives eram dudum, me fecerunt tria nudum.

Alea, vina, Venus : tribus his sum factus egenus.

Item.

Fœmina dum plorat, dum rusticus ebrius orat,

Dum lusor jurat, nil hic devotio durat.

Item.

Ludens taxillis bene respice quid sit in illis.

116 CARMINUM PROVERBIAL.

Res tua, spes tua, sors tua, mors tua, pendet in illis.

Item.

Ludo falluntur, ludum qui sæpè sequuntur.

Item.

Rarò doctus erit, qui semper ludere quærit.

Item.

Sum nudus ut passer, facit hoc mihi tessera & asser.

LUX.

Lux depellit tenebras.

Prævia lux scire dat eunti, quò valet ire.

Item.

Ut melius cernam, porto de nocte lucernam.

MALUM.

In proclivi mala.

Non citò decrescit mala planta, sed usque virescit.

Item.

Ollæ contritæ satis inveniuntur ubique.

Item.

Prava quidem citò fructificant, at fertilis arbor

Tardiùs : urtica crescere semper habet.

Malum benè conditum non movendum.

Irritare canem noli dormire volentem,

Nec moveas iram post tempora longa latentem.

Item :

Litis præteritæ noli maledicta referre.

Item.

Res satis est nota, plus scetent stercora mota.

Malorum duorum minus est eligendum.

Est melius bellum pro collo, sive duellum.

Item.

Luscus præfertur cæco, sic undique fertur.

Item.

Quo crus salvus erit, ocrea sæpè perit.

MARIA.

*Benedicta tu inter mulieres, & benedictus
fructus ventris tui.*

Ambo

Ambo boni, Deus & sua mater, quos homo laudet.

Item.

Incluta, pura, pia, sanctissima virgo Maria,
Esto salutata semper cum prole beata.

Ecce virgo concipiet, & pariet filium.

Virgo Deum pariens, partus symptomata nescit.

Nam quasi non pariens integra virgo manet.

Item.

Ut sol non lædit vitrum, per quod tamen intrat :

Sic de prole pia manet inviolata Maria.

MARTYRIA.

Apostolorum Martyria.

Occumbit sursum pedibus, manibúque deorsum,
In cruce portensus Petrus : Paulum necat ensis,
Andreas stratus est in cruce fune ligatus,
Christi cognatus Jacobus fit ense necatus,
Non oleum læsit Johannem, in pace quievit,
Sed procumbente Thomas occiditur ense,
Concors cum Christo datur in cruce pœna Philippo.

Occumbit pravè Jacobus sub vulnere clavæ,
Fit cute privatus veluti bos Bartholomæus,
Virga plagatus ergo fit & ense Mathæus,
Nulla parte reus occiditur ense Thadæus,
Christo consortem Simon patitur cruce mortem,
Matthiæ mortis pœnam dat ipsa bipennis.

Pœnis indignis Pauli comitem necat ignis,
Marcus obit tractus & mortis vulnere tactus.

*Qui perdidit animam suam mea causa,
inveniet eam.*

Occubuerunt viri sancti pro nomine Christi.

MEDICINA.

Fingunt se medicos, omnes, idiota, sacerdos,
Judæus, monachus, histrio, rasor, anus,
Miles, mercator, cerdo, nutrix & arator.
Stercus & urina, medicorum fercula prima :
Sunt medicis signa, juristis fercula digna.

Honora medicum.

Cum fueris felix, medicorum quare salutes :
Ut tibi succurrant, quando salute cares.

Item.

Maximus in morbis medico promittitur orbis ;
Mox fugit à mente medicus, morbo recedente.

Item.

Si non vis ladi, medico tu crede fideli.
Sanat languorem, faciens medicina dolorem.

Medicina maximos requirit

sumptus.

Empta solet carè multum medicina juvare :
Cùmque datur gratis, nil confert utilitatis.

Item.

Est medicinalis medicorum regula talis,
Ut dicant Da, da, cum dicit languidus, Ah, ah.

M E D I C A M E N T A.

Vide Cibi.

Morbi & Sanatos.

Allia, ruta, pyra, & raphanus, cum theriaca, nux,
Præstant antidotum contra lethale venenum,
Scrophæ, tumor, grandes, ficus, cataphasmate cedunt,
Junge papaver ei, confracta foris trahit ossa.

M E D I A.

Sine mediis ad summa vix pervenitur.

Cernitur uberior prope fontem quælibet arbor.

Item.

Cum cattis plures venans capit undique mures.

Item.

Est similis stulto, qui mandere vult sine cultro.

Item.

Haurit aquas cribro, qui discere vult sine libro.

Item.

Nil valet in bellis vir inermis, & absque libellis,
Clericus est mutus, licet ingenio sit acutus.

Item.

Plus satis ingenio fidit, qui spernere libros

Audet :

Audet : & ambiguo singula marte capit.

Item.

Si manus est vacua, non accipitrem capit illa.

Item.

Ut vulgus fatur, malè eos sitiens operatur.

MEMORIA.

Firmiter obtusum tenet ingenium sibi fufum.

Memoriam qua labefactent.

~~Ebrietas~~, somnus, tempus, dementia, morbus,

Tollunt de cista mentis, quæ noverit ista.

MENDACIUM.

Cur non nugatur, licet os mendacia fatur.

Sæpè fufurrantes, mendacia sunt cumulantes.

Mendacii pater diabolus.

Improbus est ille, qui fcit mendacia mille.

Item.

Omne genus pestis vincit mens diffona verbis.

Item.

Sunt tria quæ verè Solomoni displicuère :

Os mendax, fatuusq; senex, paupérq; superbus.

Omnis homo mendax.

Est mens nostra fuis contraria sæpè loquelis.

Item.

Qui vult nugari, miranda potest nova fari.

MERCATIO.

Non benè mercatur, qui nulla merce lucratur,

Non est meretor pretii nisi fit mediator.

MERETRIX.

Balnea cornici non profunt, nec meretrici :

Nec meretrix munda, nec cornix alba fit unda.

Meretrix, bellua impudica.

Omnis revera meretrix est dicta Chimæra,

Parte leo prima, media capra, anguis in ima,

Si careas donis, pars prima dicta leonis :

Non te delectet media capra quia foetet :

Anguis & extremum, quia porrigit omne venenum.

Item.

Scurra, vel scorta, veniunt benè non vocitata.

Meretrices Deum non verentur.

Curfus asellorum celer, atque fides monachorum,

Lex baptisimalis meretricis, amor monialis,

Desistunt esse tunc, quando sit esse necesse.

*Meretrices fugienda, quoniam bona quaque
ab homine auferunt.*

Alea, Bacchus, amor mulierum, reddit egenum :

Nunquam, qui sequitur hæc tria, dives erit.

Item.

Clerice sis fortis, ne des tua munera scortis.

Item :

Dives eram dudum, me fecerunt tria nudum,

Alea, vina, Venus : tribus his sum factus egenus.

Item :

Evitare picem debes, simul & meretricem :

Nam pix te tangit, meretrix te turpiter angit.

Item.

Pisces, perdices, vinum, nec non meretrices,

Corrumpunt cistam, vel quicquid ponis in istam.

Item.

Scribatur portis : meretrix est janua mortis.

Meretrices insatiabiles sunt.

Cum cessas dare, meretrix te cessat amare.

Item.

Mos meretricis erit, quòd semper munera querit.

Item.

Scorto nemo placet, nisi dextram munere pacet.

METEORA.

Cælum rubens.

Nocte rubens cælum, cras indicat esse ferenum :

Atque rubens mane tempus signat pluviale.

Cometa.

Flat, siccat, cometa peccat, & tempora curat.

Luna.

Pallida

Pallida luna pluit, rubicunda fiat, alba serenat.

Nubilum.

Non stillant omnes, quas cernis in aëre, nubes.

Ventus.

Rarò venit ventus, nisi cum pluvia, violentus.

MIMI.

Scurrilitas vitanda.

Muscae, canes, mimi, sunt ad convivia primi,

Non invitati veniunt prandere parati.

Item.

Qui sua dat mimis, fallitur ipse nimis.

Item.

Scurrae vel scorta veniunt benè non vocitata.

Item.

Stultior est fictus fatuus, quàm non ita dictus.

MINÆ. *Cælum territare.*

Det se terribilem, qui vult inferre timorem.

Item.

Horrida voce sonet, si quis dæmonia terret.

Mina speruenda.

Non stillant omnes, quas cernis in aëre, nubes.

Item.

Si moriere minis, afini tumulabere bombis :

Item :

Si non morderis, cane quid latrante vereris ?

MISERICORDIA.

Estote misericordes.

Dura iustitia, gravior est venia.

MODUS ET NIMIUM.

Omne nimium vertitur in vitium.

Dum ludus bonus est, ipsum dimittere fas est.

Item.

Illum nullus amat, qui semper, Da mihi, clamat.

Item.

Immodicis brevis est ætas & rara senectus.

Deteriôrque solet finis ad illa sequi.

Item.

Item.

Ludus sæpe bonus, esse potest nimius.

Item.

Multoties dictum mox displicet auribus unum.

Item.

Omne nocet nimium : mediocriter omne gerendum.

Item :

Omne quod est nimium, cerebrum fordescit ob usum.

Item :

Optimus est quando ludus, non ludere mando.

Item :

Per multos gressus homo fortis fit citò fessus.

Item :

Quod leve, valde grave fit onus, dum porto remotè.

Item.

Quod nimium est fugito, medio gaudere memento :

Item :

Sæpe fit ingratus, qui quærere sæpè paratus.

Omnibus adde modum, modus est pulcherrima virtus.

Est mihi vix grata res, quæ non est moderata.

Item :

Est vibex testis, quòd percussi satis estis.

Item.

Esse nimis justus, prudens nimis esse cavebis.

Omnia summa nocent, sed moderata juvant.

Item.

Iussa paterna pati medium tenuère beati.

Item.

Laudandi parcus, culpandi parcius esto.

Peccatur, si non adsit uterque modus.

Item.

Paulatim trahere non forti, consulo, recte.

Item :

Prævalet in cunctis discreta modestia punctis.

Item :

Serva mensuram, semper multum valituram.

Item.

Item :

Sicut ad omne quod est, mensuram ponere prodest :

Sic sine mensura deperit omne quod est.

Item.

Stat medio virtus, extrema tenet loco virus :

Tu medium retine, modus est servandus ubique.

Tuo te metire pede.

Sic tibi sint usus, ne rerum fiat abusus.

Item.

Ultra quàm vestes non extendas tua crura :

Nec nimis expendas, si vivere vis sine cura.

MORBI.

Non intellecti nulla est curatio morbi.

Non omnis morbus ad mortem.

Longius invalidi vivunt sapissimè catti.

Item.

Non perdas puerum nunc ægrum, pòst valiturum.

Auditus, gravitas.

Ex mox post escam dormire, nimisque moveri,

Ista gravare solent auditus, ebrietasque.

Aurium tinnitus.

Motus, longa fames, sonitus, percussio, casus,

Ebrietas, frigus, tinnitum causat in aure.

Capitis dolores.

Cum doleo capite, tunc membra dolent mea quæque.

Item.

Si capitis dolor est ex potu, lympa bibatur,

Ex potu nam febris acuta creatur.

Si vertebrae, vel frons æstu tribulentur,

Tempora usq; simul moderatè sæpè fricentur,

Morella cocta nec non calidæque laventur :

Istud enim credunt capitis prodesse dolori.

Dentium dolor.

Sic dentes serva, porrorum collige grana.

Ure cum hyoscyamo, adjuncto quoq; thure, decenter.

Per sicchonion, & fumum cape dente remotum.

Fistula.

Fistula.

Auripigmentum, sulphur miscere memento,
His decet opponi calcem, conjunge saponi :
Quatuor hæc misce, commixtis quatuor istis
Fistula curatur, quater ex his si repleatur.

Oculorum hebetatio.

Balnea, vina, Venus, ventus, piper, allia, fumus,
Porrum cum cœpis, faba, lens, fletûsque sinapi.

Ista nocent oculis, sed vigilare magis.

Rheuma.

Jejuna, vigila, caleas dape, tûque labora,
Inspira calidum, modicum bibe, comprime flatum :
Hæc benè tu serva, si vis depellere rheuma.

Item.

Jejuna, vigila, si vis depellere rheuma.

Item :

Jejunes, vigiles, sities & rheumata pelles.

Item.

Si fluat ad pectus, dicatur rheuma catarrhus.
Si ad fauces, branchos : si ad nares esto coryza.

Sanguinis profluvia.

Cum fluxum pateris, hæc ni caveas, morieris :
Concubitum, potum, nimium cum frigore motum.

Item.

Si cruor emanat, spodium sumptum citò sanat.

Scabies.

Dum cutis prurit, quanto plus scalpitur, urit.

Item.

Vir quem tormentat scabies, persapè cæcat.

Vocis raucedo.

Nux, oleum, frigus capitisque, anguillæque, potus,
Ac pomum crudum, faciunt hominem fore raucum,

MORS, VIDE VITA.

In malis rebus morte nihil est melius.

Morte mori melius, quam vitam ducere mortis.;

Me mortuo, terra misceatur incendio.

Dum

Dum morior, moritur mundus simul, & sepelitur.

Memorare novissima tua. Vide Mundus.

Cerne quid es, quid eris, humilis sic efficieris :

Vile cadaver eris, hoc ergo frequens mediteris.

Item :

Disce quid es, quid eris : memor esto, quòd morieris.

Item :

Esto memor mortis, quo vivis tempore fortis.

Item :

Fœlix ut hora sit ultima, perpetuò ora.

Item.

Non melius poterit hominis caro viva domari,

Mortua qualis erit quàm semper præmeditari.

Non igitur cesses ea quæ bona sunt operari,

Nam mors non cessat tibi nocte dièque minari.

Item :

Pauper & exiguus exhibis nudus ad umbras,

Quamvis perspicuus auro gemmisque nitescas.

Item.

Peccatum, tua mors, mors Christi, pœna gehennæ,

Judicium, vita, tibi sunt hæc sex memoranda.

Item.

Pensa quid es, quid eris, cinis in cinerem gradieris :

Hoc si corde geris, levius bona facta sequêris.

Item.

Pervigili cura semper meditare futura,

Semper habens memori mente necesse mori.

Item :

Quære necessaria, sed non cumulare labora,

Sed cumules, ubi suprema statuêris in hora.

Item :

Regia majestas, omnis terrena potestas,

Prosperitas rerum, series longinqua dierum.

Transiet absque mora, mortis cum venerit hora.

Item :

Sæpe recorderis, bone frater, quòd morieris :

326 CARMINUM PROVERBIAL.

Si memor es mortis, felix eris citò sortis.

Item.

Tu modica fossa clauderis pellis & ossa :

Nil secum gestat moriens, nil tunc sibi restat.

Mori omnibus communis.

Est commune mori; mors nulli parcit honori.

Item :

Mors dominum servo, mors sceptrum ligonibus æquat,

Diffimiles simili conditione trahens.

Item :

Mors est ventura, transitus ad altera jura :

Est nostræ sortis, transire per ostia mortis :

Et grave transire, quia transitus absque redire.

Item :

Mors juvenes rapit atque senes, nulli miseretur.

Illa fremit, genus omne tremit quod in orbe movetur.

Item :

Mors minus est nequam quia nulli parcit, & æquam

Dat cunctis legem, recipit cum paupere regem.

Item :

Mors refecat, mors omne necat quod carne creatur,

Magnificos premit & medicos, cunctis dominatur :

Nobilium tenet imperium, nullumque veretur,

Tam ducibus quam principibus communis habetur.

Item :

Ne metuas mortem, communem despice sortem :

Communis fors est, quod cunctis debita mors est.

Item.

Nemo vitare mortem valet, aut superare :

Nam clausis portis, intrat loca singula sortis.

Item :

Nullus tam fortis, cui parcant vincula mortis.

Item :

Occidit injustus, nec non sine crimine justus.

Item :

Omne quod exoritur, terra sit & moritur,

Item.

Item.

Omnes maiores mors occupat atque minores,
Æqua falce secat, humilem majoribus æquat.

Item.

Omnia mors tollit, quam nulla potentia mollit.

Item.

Omnia peribunt, sic ibimus, ibitis, ibunt.

Item.

Ortus cuncta suos repetunt matrêmque requirunt,
Et redit ad nihilum, quod fuit ante nihil.

Item.

Pelles quot pecorum, tot venduntur vitulorum.

Item.

Tollit mors cunctos, nulli mors impia parcit,
Non evadit inops, nec qui marsupia farcit.

Item.

Ultimus ad mortem post omnia fata recursus:
Omnia mors delet, omnia morte cadunt.

Mors solvet amorem.

Post mortis morsum, vertit dilectio dorsum.

Mortis hora incerta.

Ah homo si sciret, quando mors atra veniret,
Non sic dormiret, sed cœli regna sitiret.

Item.

Atropos ante fores astat, reliquæque sorores.

Item.

Non tibi confidas, quod multo tempore vivas;
Nam quod quisquis abit, mors post vestigia vadit.

Item.

Nunquam promittas tibi longæ tempora vitæ:
Nam quocunque datur gressus, te mors comitatur.

Item.

Quando placet Christo, de mundo tollimur isto,
Nemo potest scire, quis primo debet abire:
Nam venit absq; mora mors, qua non credimus hora,

Item.

Scis

Scis ó mortalis, quòd mors levibus volat alis,
 Quæ subito absque mora, te tristi supprimit hora:
 Item.

Vermis adhuc spiro, moriturus forè sub horam,
 Mors etenim certa est, funeris hora latet.

Mortis memoria amara.

Cum venerit lethum, neminem vidi fore lætum:
 Item.

Me piget intrare feretrum, dico tibi quare:
 Qui jacet in feretro, vix valet ova duo.

Item.

O mors, quàm dura, quàm tristia sunt tua jura?
 Si mors non esset, quàm lætus quilibet esset?

Mortem optare malum, timere pejus.

Linque metù lethi, nam stultū est tempore in omni.

Item:

Mortis linque metus, si tu vis vivere lætus.

Item.

Multum venturi ne cures tempora lethi.

Item.

Non mihi fit durum, quod novi me moriturum:
 Nec mortem flebo, quia tecum Christe manebo.

Item:

Non tibi fit curæ mortis formido futuræ.

Ne dii quidam à morte liberant.

Contra vim mortis, non est medicamen in hortis.

Item:

Mors properat, fuga nulla potest mortale tributum
 Solvere, naturæ lege tenetur homo.

Item:

Nullus homo lachrymis unquam revocatur ab umbris.

Item:

Per nullam sortem poteris depellere mortem.

Item:

Quis redimit, cum mors perimit? pia fœdera nunquā,
 Nec precium, nec servitium, mors recipiet unquam.

Nil

LOCI COMMUNES.

119

Nil refert ubi, modo benè moriaris.

Quo moriare loco, nil refert: ad Jovis aulam.

A terra spatium semper habebis idem,

MORE S. Vide Virtus.

Mores mensa. Vide convivium.

Si steteris coram dominis, hæc quinque tenebis:

Junge manus, compone pedes, caput erige, visum

Non dispergas, nisi jussus, pauca loquaris.

MULIER ET CONJUGIUM.

Portantes dominæ claves, sunt undique multæ.

Æqualem tibi quære uxorem.

Fœmina vult juvenem thalamo, sperniq; senilem.

Item.

Rustice callose cunctis populis odiose;

Cur te formosæ vis sociare Rosæ?

Item.

Vir nimis antiquus, non est mulieris amicus.

A muliere initium factum est peccati.

Dante creatore dum sic homo fulget honore:

Surgit ab uxore tentatio plena dolore.

Item.

Fœmina, quæ clausit, portam vitæ referavit.

Item.

Prima virum primum mulier dejecit ad imum.

Fœmina nihil pestilentius.

A fumo, stillante domo, & nequam muliere

Te remove: quia sunt quæ possunt valdè nocere.

Item:

Bestia crudelis, est, cor pravæ mulieris.

Item:

Fœmina, corpus, opes, animam, vim, lumina, voces,

Destruit, annihilat, necat, eripit, orbat, acerbat.

Item:

Fœmina dæmonio tribus assibus est mala peior.

Item:

Fœmina fax Satana, rosa scetans, dulce venenum;

¶

Semper

*unleavened
paste*

Semper prona rei quæ prohibetur ei.

Item.

Fœmina fraus Satanæ: mala serò, non bona mane.

Item.

Fœmina quem superat, nunquam vivit sine pœna,
Libertate caret, turpi constrictus habena.

Fœlices illi, quos non capit illa sagena,
Heu, nisi mors facit, vix rumpitur illa catena.

Item.

Hunc fatuum fateor, quam calceus urget & uxor.

Item.

Mentiri, nere, lachrymari, nilque tacere,
Decipere, hæ verè dotes sunt in muliere.

Item:

Rebus in humanis tria sunt pejora venenis:
Perversus socius, mala fœmina, falsus amicus.

Item.

Sunt tria gaudia: pax, sapientia, copia rerum:
Hæc tria diluit, hæc tria destruit ars mulierum.

Item.

Sunt tria mala, domus, imber, mala fœmina, fumus,
Quartum, cum mane surgunt pueri sine pane.

Item.

Væ tibi fœmineo quisquis es apte iugo.

*Malum est videre mulierem: pejus, alloqui:
pejimum tangere.*

Colloquium, risus, contactus, oscula, visus,
Hæc faciunt verè concumbere cum muliere.

Item.

O mulier, verte te de me, ne lædar à te:

Nam tua formositas, est mea calamitas.

Item.

Post visum risum, post risum venis ad tactum,

Post tactum factum, post factum venis ad usum:

Ergo cave tactum, nè factum ducat in actum.

Item.

Sit tibi consultum, mulieris spernere vultum,
Est verè venenum, nobisque videtur amœnum,
Attrahit ut viscus, interficit, ut Basiliscus.

Mobilior ventis fœmina.

Brumales tenebræ, favor aulæ cum muliere,
Sicut vertebræ, sunt in vertigine crebræ.

Item.

Fœmina non meminit post partum, quæ benè sensit.

Item.

Fœmina nulla bona : sed si bona, digna corona :
Pectore fœmineo vernalis certior aura.

Item.

Quid pluma est levius? flamen: quid flamine? ventus:
Quid vento? mulier: quid muliere? nihil.

Item.

Sub longis tunicis brevis est animus mulieris.

Mulier turture loquacior.

Crescunt sermones, ubi conveniunt mulieres.

Item.

Est quasi grande forum, vox alta trium mulierum.

Mulieris blanditia viscus est illaqueans animam.

Cur mittis violas? nempe ut violentius uras,

Et violer violis, ô violenta, tuis.

Item.

Fœmina donabit, donec virum superabit.

Item.

Fœmina res fragilis, res lubrica, res puerilis,

Cor rapit & tollit, & ferrea pectora molli.

Item.

Reddunt delirum, fœmina, vina, virum.

Item.

Si Dominum quæris, fuge colloquium mulieris,

Colloquium quarum nihil est nisi virus amarum,

Præbens sub mellis dulcedine pocula fellis :

Nam decor illarum laqueus fallax animarum,

Cum verbis blandis, fallacibus atque nefandis.

K 2

Illaqueat

Illaqueat stultos, & fert ad tartara multos.

Mulieres ad lachrymas sunt proclives.

Fœmina dum plorat, dum rusticus ebrius orat,
Dum lusor jurat, nihil hæc devotio durat.

Item :

Fœmina dum plorat, virum superare laborat.

Mulieres dolis plene sunt.

A muliere cave quamvis sit religiosa,
Quanto plus simplex tanto plus luxuriosa.

Item :

Adam, Sampsonem, Loth, Davidem, Solomonem,
Fœmina decepit : quis modo tutus erit ?

Item :

Fœmina dum jurat, errat qui credere curat.

Item.

Fœmina res ficta, res subdola, res maledicta.

Item.

Fœmina ridendo, flendo, fallitque canendo.

Item.

Fœmina fallere, falsaque dicere quando cavebit,
Sequana piscibus ac mare fluctibus antè carebit.

Item :

Ille lavat laterem, qui custodit mulierem.

Item.

Logeat in fine, quem decipit ars Catharinæ.

Item :

Tu caveas, quòd non subeas caveas mulierum;
Si caveas ut non habeas dispendia rerum.

Item :

Vincit sæpè virum fœmellæ astutia dirum.

Mulierum avaritia.

Dum habes dare, solent te mulieres amare.

Item :

Fœmina donabit tibi nil, sed cuncta rogabit.

Item :

Fœmina pro dote nummorum dicit, Amo te.

Item.

Item :

Post casum rerum, cessabit amor mulierum.

Qui non litigat, cœlebs est.

Linque malam Græcam, vitam capiēsque quietam.

Item :

Qui capit uxorem, capit absque quiete laborem,
Longum languorem, lachrymas, cum lite dolorem.

Item :

Qui caret uxore, lite caret atque dolore.

Item :

Uxorem duxi, sed sentem postea luxi.

Silentium ornat fœminam.

Dulcibus & modicis ornatur fœmina verbis.

Item :

Ex hoc laudatur mulier, si pauca loquatur.

Uxor bona optima possessio.

Dulcius est melle, jungi cum lege puellæ.

Item.

Nil melius muliere bona, nil est mala pejus :

Omnibus ista bonis præstat, & illa malis.

Item.

Rusticus est verè, qui turpia de muliere

Dicit : nam verè sumus omnes de muliere.

MULTITUDO.

Multa manus onus levius reddunt.

Si fuerit multus benè tractat singula vulnus.

Multitudo Imperatorum Cariam perdidit.

Segniùs expediunt commissa negotia plures.

Multitudini cedendum.

Ingenti turba franguntur fortia castra.

MUNDUS.

Mundi duratio.

Sex possunt signare dies, sex secula mundi.

In quibus est operans ille creator adhuc.

Lux septena diem venturum denotat, in quo

Sol sine nube micat & sine nocte dies.

144. CARMINVM PROVERBIAL.

Hæc tunc una dies multorum milia vincens,
 Luce micans, nubis nescia, fine carens.
 Istam mirè diem benedictio sancta venustat,
 Quam stabilem reddit, fine carere facit.
 Tunc sol fulgoris septemplex igne nitescet,
 Et lunæ species æmula solis erit.

Mundana non curanda.

A re terrena { procedunt mille venena;
 requies removetur amœna.
 sanctorum mens aliena.

De re terrena { non sit tibi gloria vana.
 non sit tibi plena crumena.
 tua mens non fiat amœna.

In re terrena { labor eminet atque catena.
 nec lex, nec juris habena.
 nihil est aliud nisi pœna.

Item.

Ambitiosus honos, & opes, & scæda voluptas :
 Hæc tria pro trino numine mundus habet.

Item :

Amplius in rebus noli sperare caducis;
 Sed cupiat tua mens æternæ gaudia lucis.

Item :

Desere festinus, mundum transi peregrinus,
 Curras absque mora, citò transit, nec redit hora :
 Ad patriam sospes veniet, qui transit ut hospes.

Item :

Dic homo quid speres, qui mundo totus adhaeres ?
 Tecum nulla ferēs, licet omnia solus haberes.

Item.

Dum tumulum cernis, cur non mortalia spernis ?
 Tali namque domo clauditur omnis homo.

Item :

Effuge

Effuge res viles, Christi fortissime miles,
Effuge jucundi laqueos & retia mundi.

Item :

Errat homo verè, qui cum bona posset habere,
Spontè subit pœnas infernalèsque catenas.

Item :

Esse, fuisse, fore, tria sunt florida sine flore :
Nam simul omne perit, quod fuit, est & erit.

Item :

Forma, genus, mores, sapientia, res & honores,
Morte cadent subita : sola manent merita.

Item :

Fortuna fragilis fiat tibi copia vilis.

Item :

Gaudia terrena non esse queant sine pœna :
Gaudia divina semper sunt absque ruina.

Item.

Gaudia vera petas, quæ nunquam terminat ætas,
Ut careas pœna, læteris in æde suprema.

Item.

Gazæ terrenæ magno cruciamine plenæ.
Nam miser est & erit, qui mundi prospera quærit.
At dives verè, qui non ea curat habere.

Item.

Gloria mundana non est nisi visio vana.

Item.

Heu stolidæ mentes pereunt peritura sequentes.
Sed sapiens spernit, quicquid mutabile cernit.

Item.

Luctum depone pro rerum perditione.

Item.

Mundus non mundat, sed mundus polluit : ergo
Qui manet in mundo, quomodò mundus erit ?

Item.

Nil solidi mundus, nisi omni possidet ævo :
Omnia prætereunt præter amantem Deum.

K 4

Item.

Item.

Non cœlum quæret, qui mundo totus adhæret,
Quem mundana ligant, quem curæ mille fatigant.

Item :

Non est ridendum, sed in isto tempore flendum :
Nam qui non flebit, non flendi tempus habebit.
Æterno luctu lugebit tunc sine fructu.

Item.

Nōne vides mundum miserum nimis & furibundum
Sub gladio diræ mortis languendo perire ?

Item.

O genus humanum, tibi consulo mente fideli,
Linque quod est vanum, ne amittas gaudia cœli.

Item.

Omne bonum velox : fugitivæque gaudia mundi,
Monstratur terris, & citò lapsa ruunt.

Item.

Omnia sunt mundi vaga, fluxa, caduca rotundi :
In pratis ut flos, sic perit omnis honos.

Item.

Pervigili cura pete gaudia non peritura.

Item.

Plus amat exilium miseri miser orbis amator,
Quàm patriam, semperq; cupit vagus esse viator.

Item :

Prædia terrarum, possessio divitiarum,
Fabrica murorum, grandis structura domorum,
Gloria mensarum, cum deliciis epularum.
Resplendens vestis, quæ moribus obstat honestis,
Grex armentorum, spatiosus cultus agrorum.
Fertile vinetum, diversa vite repletum,
Gloria natorum, dilectio cordis eorum,
Cuncta relinquentur, ne posthac invenientur.

Item :

Qui bona perpetua perdit propter peritura,
Ipsum se fallit, & se dæmonibus addit.

Item.

Item.

Quicquid formosum mundus gerit aut pretiosum,
Floris habet morem, cui dat natura colorem.

Item.

Quicquid habes hodie, cras te fortasse relinquet,
Aut modò dum loqueris, desinet esse tuum.

Item.

Quicquid vita dedit, tollit cum vita recedit,
Nec tecum tolles, plenos rubigne folles.

Item :

Quid genus aut species, quid opes, quid fama valebit,
Quando nil dives, sed totum pauper habebit ?

Item.

Quid valet hic mūdus, quid gloria, quidve triumphus?
Post miserum funus, pulvis & umbra sumus.

Item.

Quod breviter durat, quis prudens querere curat ?
Vive Deo soli, quod amat caro querere noli.

Item.

Si quis amat Christum, mundum non diligit istum,
Æstimat obscœnum, quod mundus credit amœnum,
Totum vilescit, quicquid in orbe nitescit.

Item.

Stant modica puncta, mundana negotia cuncta.

Item.

Stare diu nec vis, nec honor, nec forma, nec ætas,
Sufficit in mundo : plus tamen ista placent.

Item.

Tempora transibunt, & gaudia vana peribunt,
Et parient fructum, tristem per secula luctum.

Item.

Tu quoque frater ita carnis contagia vita,
Ut placeas Christo, mundo dum vivis in isto,
Nec tibi sint cura, res ad nihilum reditura.
Quæ citò labuntur, magnòq; labore petuntur.

Item.

Vir

138 CARMINUM PROVERBIAL.

Vir bone, quid curas res viles, res perituras,
 Nil profuturas, damno quandoque futuras?
 Nemo diu mansit in culmine, sed citò transit:
 Est brevis arque levis in mundo gloria quævis:
 Qui fuit hic imus, illic erit ordine primus.

MUNERA. VIDE

Beneficentia.

Aurum expugnat omnia.

Accusativus si venerit ante tribunal,
 Atque vocativus, quamvis fuerit peregrinus,
 Proficit in nihilum, si venerit absque dativo.

Item.

In mundo mira faciunt duo, munus & ira,
 Molliciant dura, pervertunt omnia jura.

Item:

Lex est defuncta, quia judicis est manus uncta,
 Propter id unguentum, jus est in carcere tentum.

Item.

Munera lascivas corrumpunt sæpe puellas:
 Quasque preces nequeunt flectere, dona queunt.

Item.

Munera per gentes corrumpunt undique mentes.

Item.

Qui spernat munus, non est in millibus unus.

Item.

Si dare multa potes: quicquid avebis habes.

Nik recusandum quod donatur.

Si quis dat mannos, ne quære in dentibus annos.

Vulpes haud corrumpitur muneribus.

Nolens accipere, non solet ille dare.

Item.

Spernens omne datum, non se facit esse ligatum.

MUSICA.

Ad sonitum musæ, ducuntur sæpe choreæ,
 Maxima luxuries, longa ætas, & brevis ira,
 Hæc tria sunt madidis semper cantoribus apta.

Musæ

Musæ quando sonant, sonitum bene tympana donant.

MUTUUM.

Mutuo dans, aut amicum aut rem perdit.

(los.

Cum rogo quem nummos, sine pignore non habet ul-

Qui suis infensus, det mutuo.

Uxor, equus, vestis, & calceamenta, inhonestis

Dum conceduntur, cum damno restituuntur.

MATURA.

Natura paucis contenta est.

Parva manus pueri, modico solet esse repleti.

Item.

Qui non curaret plus quam natura rogaret,

Dives sic esset, quia res sibi nulla deesset.

Item.

Vir unus more veteri solo cibatur ore.

Naturæ propagatio, vide Origo.

In tali tales capiuntur flumine pisces.

Item.

Nomen abest picæ, nisi quid varii tenet in se.

Item.

Ordine perpetuo currit natura beata,

Obsequiis Domini stat statione dara.

Item.

Si quæris quorsum verrit gallina? retrorsum.

Naturam expellas furca, tamen usque redibit.

Vide diversa studia.

Balnea cornici non profunt, nec meretrici,

Nec meretrix munda, nec cornix alba fit unda.

Item.

Duc propè vel longè taurum, taurus redit ipse.

Item.

It lupus ad caulam citius quàm regis ad aulam.

Item.

Licet per multos cuculus cantaverit annos,

Pfallere nescit adhuc alium cantum, nisi Gug, gug.

Item.

Item :

Non comedit lardum sic cattus ut æstimat ipsū.

Item.

Pinguis amore leves lambunt candelabra feles.

Item.

Rana petit saltum, quamvis ponatur in altum.

Item.

Rustica natura semper sequitur sua jura.

Item :

Rusticus ad villas habitare triumphat, & ollas.

Item :

Sus magis in cœno gaudet quàm fonte sereno.

Item.

Trans mare ducatur cattus, mau vociferatur.

*Protinus apparet quæ plantæ frugifera futura.
vide coniectura.*

Tu nihil invita dices faciēsve Minerva.

Cantat avis quævis, sicut collum sibi crevit.

Item :

Quod natura negat, nemo foeliciter audet.

NECESSITAS ET COACTUS.

Sunt quasi non facta Domino juranda coacta.

Valde coactus homo, qui bombum servat in agro.

Faxis ut libeat quod est necesse.

Est indulgendum, quod non aliter faciendum.

Piſta citò recidunt in naturam suam.

Decrescit factus color, ac amor ipse coactus.

Item :

Non durant actus, homo quos facit ipse coactus.

Necessitas ingeniosum facit.

Quæritat in cinere scintillas, qui caret igne.

Necessitas moras recusat.

Fundo stans unda, jacitur de nave profunda.

Non liberat à podagra calceus.

Nulla valet diplois contra suspendia furis.

Si bovem non habes, asinum agas.

Affabis

Affabis nidum, si non inveneris ovum.

NIHIL.

Ex nihilo nil fit.

Ex nihilo nil fit, summus Philosophus inquit.

Item :

Ex ovis pullus non natis quando fit ullus ?

Item :

Panem Justina non conficit absque farina.

NOBILITAS ET OBSCURITAS.

Antiqua aris possessio nobilitas.

Auri nobilitas luteam si vestiat ollam,

Non ideo sequitur, hanc minus esse lutum.

Item.

Nobilis est ille, quem nobilitant bona villæ.

Nobiles naturaliter sunt omnes, nullisque degener,

nisi vitiiis qui deditus est.

Adam fodiente, quis nobilior Eva nente.

Item :

Postquam degeneres cœperunt nobilitari,

Nobilitas cœpit in multis degenerare.

Nobilitas sola est atque unica virtus. Vide virtus.

NOVITAS.

Est quoque cunctarum novitas gratissima rerum.

Dum clypeus splendet, sub alta fornice pender :

Sed cum vilescit, sub scamno sæpe quiescit.

Item :

Omne novum charum, vilescit quotidianum.

Item.

Sunt nova grata tria : Medicus, meretrix, melodia.

NOX ET TENEBRÆ.

Si tibi lumen abest, manibus res tangere prodest.

Tenebrarum opera mala sunt.

Dæmon ipse crucem fugit, ut malus undique lucem.

Item :

Nocte laboratum non est opus undique gratum.

NUNTIUS.

NUNTIUS.

Parva revelare si vis, noli propetare.

OBEDIENTIA.

Obedientia felicitatis mater.

Audit carnificem, spernens audire parentem.

Item :

Doctori pare, sunt artes si tibi curæ.

OCCASIO.

Ad calamitatem quilibet rumor valet.

Sæpe lupi modica fit ovis cibus undique causa.

Ex minimis grandia. Vide Origo.

Occasio facit furem.

Fur, obstante sera, non furta facit nisi sera.

Item :

Hora, locus faciunt, quod fures non sua tollunt.

Occasio non omittenda.

Dum satis est calidum, debemus cudere ferrum.

Item.

Dum sus præbetur, tunc saccus promptificetur.

Item.

Est citus ille cocus, cum calet igne focus.

Item.

Ferrum quando calet, cudere quisque valet.

Item.

Fronte capillata, post est occasio calva.

Item :

Remigo sub velo, benè dante notum mihi velo.

Tollenda mali occasio.

Ardet de facili stramen, cum jungitur igni.

Item :

Cultum comburit, qui fervida balnea quærit.

Item.

Fervidior locus est, qui propior focus est.

Item :

Filo captus eris, ancillis si socieris.

Item :

Non affectatur, oculus quod non speculatur.

Item :

Non intret molam, qui vult vitare farinam.

Item :

Perpetuò lignis crescit crescentibus ignis.

Item.

Tutius est verè, morsum fugiendo cavere,
Quam prope serpentem procumbere virus habentem.

Item.

Ut cessent lites, illudentem tibi vites.

OFFICIUM.

Spartam quam nactus, bene orna.

Alterius noli in messem tu ponere falcem.

Item.

Linque coax ranis, cras corvis, vanaque vanis.

Item.

Orator verbis valeat, vir bellicus armis.

Item.

Quod non es, non esse velis : quod es, esse fatere.

Item.

Tu supplex ora, tu protege, túque labora.

OPERA.

Arbor ex fructibus cognoscitur, vide conjectura.

Non ex operibus salvamur, sed Dei dono.

Nil Deus in nobis, præter sua dona, coronat.

Item.

Qui vult sanctè mori, cœlesti fidat amorì :

Quos verò solantur opera, non justificantur.

*Sex opera misericordia corporalia, & septem
spiritualia.*

visito, potò, cibo, redimo, tego, colligo, rumbo :

Corripe, suade, doce, dimitte, solare, ser, ora.

ORIGO.

E squilla non nascitur rosa.

Arbor naturam dat fructibus, atque figuram.

Item :

Non

Arbor

144 CARMINUM PROVERBIAL.

Arbor quæquæ bona, producit dulcia poma :
A radice mala nascuntur pessima mala.

Item.

Cattorum nati sunt mures prendere nati.

Item.

Dat pullus tales, qualis dignoscitur ales.

Item.

Ex pravo pullus, bonus ovo non venit ullus.

Item :

Ex vili vacca vitulus vilis generatur.

Item.

Filia mœchatur, quæ mœcha matre creatur.

Item.

Filius ut patri similis, sic filia matri.

Item.

Naturam vitis sequitur vinum, benè scitis :

Item.

Sæpè solet similis filius esse patris.

Item.

Si genitrix castè, castè quoque filia vivet :

Si mater meretrix, filia talis erit.

Ex minimis grandia.

Antè fuit vitulus, qui jam fert cornua taurus.

Item.

De rebus minimis fit sæpè molestia grandis.

Item :

Ex nuce fit corylus, ex glande fit ardua quercus.

Ex pravo puero sæpè peritus homo.

Item :

Fit lis ex minimis interdum maxima verbis.

Item :

Sila scintilla perit hæc domus, & ruit illa.

P Æ D A G O G I A.

Docens utilia desistere non debet.

Honor est magistro, bonos habere scholares,

Cæcos & claudos non imitare duces.

Item.

Item :

In sterili sterilis aratrum facit aggere sulcos,
Et labor in miseris est sine fruge scholis.

PARENTES.

Honora patrem tuum, & matrem tuam.

Audit carnificem, spernens audire parentem.

Item :

Esto pius verè super his qui te genuère.

Item :

Ut vaccam vitulus comitetur, res jubet, & jus.

Liberorum pietas delectat parentes

Gaudet uterque parens, dum filius est benè parens.

Item.

Lætitiam patri generat sapientia nati.

Item :

Ut bona sit nata sua, vult mater violata.

Mali corvi malum ovum. Vide Origo.

Parentum est nutrire liberos.

Cattus habens plures pullos capit undique mures.

Item.

Est puer alendus à patre, simulque tuendus.

PATIENTIA.

Feras, non culpes, quod mutari non potest.

Fer patienter onus, ferri quodcunque necesse est :

Vincere nam poteris non meliore via.

Furor fit læsa sæpius patientia.

Ranula calcatur tantum quòd vociferatur.

Leniter, ex merito quicquid patiare, ferendum est.

Non animo tristi fer pœnam quam meruisti.

Item.

Quam pateris dignè, patiare pœnam benignè.

Item.

Quod pateris meritò, patienter ferre memento.

Sustine & abstine.

Audi, cerne, tace, si cum vis vivere pace.

Item.

L

Disce

146 CARMINUM PROVERBIAL.

Disce pati, si vis victorum tu fore civis.

Item :

Nobile vincendi genus est patientia : vincit,
Qui patitur : si vis vincere, disce pati.

Item.

Tempore si mœsto vexaris, fortior esto,
Nam post adversa Deus bona dat vice versa.

Item.

Tripliciter morior : adversa ferens patienter,
Compatiens passus, meliora volens inimicis.

P A T R I A.

Nemo propheta acceptus est in patria sua.
In patria natus, non est propheta vocatus.

Item.

Nemo propheta sua magnus erit patria.

Patriæ fumus alieno igne est luculentior.

Dulcius est patrius alieno cæspite cæspes.

Item.

Mollius ossa cubant, manibus tumultu suorum.

Item.

Vult lepus esse loco semper generatus erat quo.

P A U P E R T A S, M E N D I C I T A S.

Semper inops habui, sed habens dives volo dici.

Achrematia docet parsimoniam.

Bursa carens ære, vetat inter vina sedere.

Item.

Esurit atque fitit pauper qui lauta requirit.

Item.

Expensas fugere solet omnis qui caret ære.

Item :

Impedit omne forum defectus denariorum.

Item :

Pauper tu spernas semper intrare tabernas,
Fons ubi fit cernas, ibi te cum corpore sternas.

Item :

Pauperis est gentis, tenui plus farre carentis.

Item.

Item :

Si tibi deficit æs, miser es, præpinguia non es.

Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.

Vide Fortuna.

Paupere ditato nil acrius esse putato.

Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.

Collige fragmentum, quod pauperis est alimentum.

Item.

Cum sis in mensa, primum de paupere pensa.

Item :

Ostia cur claudis, si vocem pauperis audis ?

Fac quæ Christus amat, dum pauper ad ostia clamat.

Item :

Pauperis in causa non auris sit tibi clausa.

Item.

Pauperis in specie dum Christus venerit ad te,

Impertire sibi, quod dedit ipse tibi.

Item.

Per miseros quique sancti ditantur ubique.

Item.

Qui dat pauperibus, thesauros colligit astris,

In quos nil fures juris habere queunt.

Item.

Si sum semper egens, non debet spernere me gens,

Christus pauper erat, qui nunc super omnia regnat.

Item :

Si vis gaudere, semper miseri miserere.

Item :

Spernit cœlorum regem spreto miserorum.

Item.

Tunc benè prandetur, cum Christus adesse videtur :

Si des, ipse dabit ; si non des, ipse negabit.

Item.

Vivas prudenter, gazas habeas sapienter :

Non abscondendo, sed egenis distribuendo.

148 CARMINUM PROVERBIAL.

Haud facîle emergunt pauperes.

Infortunatus, at tres obolos generatus,
Nunquam nummorum dominus fit ille duorum.

Item.

Pauper homo rarò vivit cum nomine claro.

Item.

Pauper pauperiem per totum sustinet orbem.

Item.

Pauper pejorem restis tenet undique partem.

Item.

Pauper ubique jacet, dum sua bursa tacet.

Item.

Pauperis in capite pereunt bona dogmata sapè.

Item :

Profectum faciunt rarum, quos debita stringunt.

Item :

Sint nova vel vetera, pauper sua cealcementa,
Rumpit palpando citius quàm dives eundo.

Mendico ne parentes amici.

Cum moritur pauper, sequitur vix unus & alter.

Item.

Dum pauper clamat, janua limen amat.

Paupertas aquanimiter toleranda est.

Exiguo pulchram ducit solertia vitam :

Pauperis in specie nam sapè Deus latet ipse.

Item :

In paupertate multi pollent bonitate.

Item :

Non miser est hic mas, cujus in sapè coquina.

Mucidus est panis, caro rucida, pendula vina.

Item :

O bona pauperies, nisi te Deus ipse tulisset,
Tunc tua durities multis ingrata fuisset.

Item :

Pauperior census non fit turbatio sensus.

Item :

Tempus

Tempus adhuc veniet, quod dives qui modo gaudet,
Assidue flebit, dum pauper in corde ridebit.

Paupertas ridiculos homines reddit.

Dum dives loquitur, verbum Solomonis habetur.

Dum pauper loquitur, tunc barbarus esse videtur.

Item:

Multa licet sapias, re sine nullus eris.

Item.

Pauper vitatur, miser & vilis reputatur.

Item:

Pauper & absque pilis, est sponsa nimis mihi vilis.

Item.

Si careas ære, cupiet te nemo videre.

Item.

Utilis & sapiens vix toleratur inops.

Paupertas sapientiam sortita est.

Pauper mercator, bonus hic fertur mediator.

Item.

Paupertas cautas quarit ubique vias.

Prosperitas est, prosperitate carere.

Abs re qui vadit, res sibi nulla cadit.

Item:

Dives nil audet, paupertas libera gaudet,

Tutus in exiguo gramine dormit inops.

Item:

Est ubi res nulla, scio quod non res cadit ulla.

Item:

Illico sternetur, ubi nil nisi saccus habetur.

Item.

Pauca gubernare, pacem solet hoc generare.

Item:

Perdere quid valeo, dum nihil obtrineo?

Item:

Si brevis est baculus, brevior fiet tibi saltus.

Item.

Si tibi pauca res, est tibi magna quies.

H 3

Item.

Item.

Vivit securus, paupertas, est sibi murus.

Rebus semper pudor absit in arctis.

Ex veteri more, pauper caret ecce pudore.

Item.

Iustus laudatur quod inops Cunrad vocitatur.

Satius est non fuisse divitem, quàm pauperari.

Post zephyros plus lædit hyems, post gaudia luctus :

Unde nihil melius, quàm nil habuisse secundum.

P A X.

Pax optima rerum.

Dormiet illæsus melius, quam verberare cæsus.

Item.

Dum cutis est plena, fiet dormitio sana.

Item.

Pax plenum virtutis opus, pax summa laboris,

Pax belli exacti pretium est pretiûmque pericli.

Item :

Præcedens pactum, bellandi disjicit actum.

Item.

Si dat oluscula mensa minuscula pace quieta,

Non pete grandia lautæque prandia sæce repleta.

PECCATA, MALITIA, VITIA.

Canis reversus ad vomitum.

Quando languebat, monachus bonus esse volebat,

Sed cum convaleuit, mansit ut antè fuit.

Item.

Scandala sæpè nova peccata movent veterata.

Compendiaria res improbitas, virtus longa.

Labitur ex mente citò res bona, sed mala lentè.

Etiam mali quandoque bene agunt.

Declinans navis relevatur in æquore pravis.

Item.

Lædere qui potuit, prodesse aliquando valebit.

Ex transgressione Adam omnia mala.

Adam primus homo damnavit sæcula pomo.

Item,

• LOCI COMMUNES.

451

Item.

Lucem pro pomo perdidit omnis homo.

Item.

Mala, mali, malo, mala contulit omnia mundo.

Item.

Omnis origo malo, processit ab arbore mali.

Gloria peccati nulla petenda tui est.

Dupliciter peccat, qui se de crimine jactat.

In malitia perseverantes pereunt.

Fine mali claudi, mala vita meretur iniqui.

Item.

Pejus currendo vitium fit, quàm residendo.

Item.

Qui nunquam cecidit, hunc nullus surgere vidit.

Lupus pilum mutat, non mentem.

Stans, aut scurra sedens, est tamen æquivalens.

Mali ad nocendum assidue proni sunt.

Nequam nequitiam monstrat ubique suam.

Item.

Semper iniquorum scelus impedit acta bonorum.

Mali sunt homines, qui bonis dicunt malè.

Autumat hoc in me, quod novit perfidus in se.

Item.

Mos est stultorum, reprehendere facta bonorum.

Malis bene est.

Gaudia stultorum cumulant augmenta dolorum.

Item.

Passere sub tecto remanente, vagatur hirundo.

Item.

Quo nequam pejor, tanto fors est sibi major.

Item.

Sæpe mali florent, ut post ea gaudia plorent.

Nullus est quem non pudeat peccasse.

Claudatur os hujus, sunt publica crimina cujus.

Omnis malus, servus est, etiamsi rex sit.

Non liber natus, qui dæmonibus propriatus.

L 4

Omne

Omne in præcipiti vitium stat.

Causidicis, Erebo, fisco, fas vivere rapto :
 Militibus, medico, tortori, occidere ludo :
 Mentiri astrologis, pictoribus atque poëtis.

Item :

Ecclesias Domini quas fundavêre parentes,
 Perdere nituntur nati pietate carentes.

Item.

Iliacos intra muros peccatur & extra.

Item.

Nummus est iudex, fraus est mercator in urbe,
 Nec lex in dominis, nec timor in pueris.

Item :

Quas sacras ædes pietas construxit avorum,
 Has nunc hæredes devastant more luporum.

Item :

Virtus, iustitia, clerus, mammon, Symonia,
 Cessat, calcatur, errat, regnat, dominatur.

Omnia prætendimus quàm malitiam nostram.

Ardea culpat aquas, cum nescit ipsa natare.

Item.

Neptuno Satanas nunc vult imponere culpas.

Item.

Quòd puer est casus loquitur, non cur ita læsus.

Peccati gravitas ex circumstantiis æstimanda.

Aggravat ordo, locus, mos, causa, scientia, tempus,
 Lucta pusilla, modus, culpa, genus, status altus,
 Conditio, numerus, ætas, & scandala sexus.

Peccata in principio refecanda sunt.

Nemo nimis properè didicit nociva cavere.

Item.

Prorsus & absque mora, vitium remove labora.

Peccatores odit Dominus.

Degeneri vita vitam corrumpere vita.

Ne vitæ merita demeritaris ita,

Item.

Nunquam

Nunquam cœlesti Domino placuere scelesti.

Item :

Omnis homo verè debet peccata timere :
Tempora transibunt, sed non malefacta peribunt.

Qui semel malus, semper.

Infamis verè debet vix semper habere.

Item :

Qui semel es furans, furis nomen cape durans.

Item.

Vili parcat, ne vilior efficiatur.

Qui sibi malus nemini bonus. Vide Proprium.

Turpe quid ausurus, te sine teste time.

Non manet occultum, quod latro facit, nec inultum.

Unicuique dedit vitium natura creato.

Jam vix sunt visi, qui caruere nisi.

Item :

Non aliquem potuit sine culpa gignere mundus,
Solut homo Christus fuit inter millia mundus.

Item.

Nullus in Ecclesia vivit sine sorde viator :
Sed fuit absque nota solus mundi Dominator.

Item.

Omne bonum quod habes, contaminat unica labes.

Item.

Quadrupes in plano quandoque cadit pede sano.
Non mirare bipes, si labitur tibi pes

Item.

Quis sine peccato? credite, nullus homo.

Item.

Qui sint absque nisi, non sunt homines mihi visi.

Item.

Si nisi non esset, perfectus quilibet esset.

*Voluntatem Domini sciens, nec faciens, plagis
vapulabit multis: & contra.*

Ignorans facinus, pecco sciente minus :

Tu quia scis quid agis, est tibi culpa magis.

POENA

154 CARMINUM PROVERBIAL.
POENA MALEFACTI.

Adsit regula peccatis, quæ poenas irroget aquas.
Ad facinus duplex, non sufficit ultio simplex.

Ægypti decem plaga.

Prima rubens unda, ranarum plaga secunda.
Inde culex tristis, post musca nocentior istis,
Quinta pecus stravit, vesicas sexta creavit :
Inde subit grando, post bruchus dente nefando,
Nona tegit solem, primam necat ultima prolem.

Item.

Sanguis, rana, culex, muscæ, pecus, ulcera, grando,
Bruchus, caligo, mors, obtinere necando.

Canis peccatum sus dependit.

Quod sus pecavit, fucula sæpe luit.

Mali puniendi

Iusti vexantur, nisi pravi corripiantur.

Item.

Ultio tarda fovet crimina, damna movet,
Crimina non fieri, regia poena facit.

Mala malis eveniunt.

Bestia dicetur, qui te non Christe veretur :
Quique malignus erit, mox sine fruge perit.

Serò Jupiter diptherum inspexit.

Ad mala patrata, sunt atra theatra parata.

Item.

Ad vada tot vadit urna, quod ipsa cadit.

Item.

Ante Dei vultum nihil unquam restat inultum.

Item.

Nostra Deus subitis non damnat crimina poenis :
Compensat longas sed gravitate moras.

Item.

Pœna venit serò, veniens à iudice vero.

Item.

Sentit adhuc proles, quod commiserè parentes :
Et quæ sera venit, magna ruina venit.

Item.

Item :

Seu plebs, seu princeps, poenas dabit impius omnis :
Effugiet nemo vindicis arma Dei.

Item.

Stat scelus occultum, sed non remanebit inultum :
Ultio iusta Dei digna refundit ei.

PEREGRINUS.

Delinquit citius ignotus, non bene visus.

PEREGRINATIO.

Cælum, non animum mutant, qui trans mare currunt.
Duc propè vel longè taurum, taurus redit ipse.

Item :

Parthifios stolidum si quis transmittat asellum,
Si fuit hic asinus, non ibi fiet equus.

Item.

Stultus iens mille leucas, stultus redit ille.

Item :

Trans mare ducatur cattus, mau vociferatur.
Non semper domi manendum.

Est puer in patria, quasi bos nutritus in aula.
Regredi præstat quàm malè currere.

Circumiens valida non dicetur via curva.

Item :

Non errat totum,, faciens in calle regressum.

Item.

Si quis calle malo fuerit, festinet ab illo.
Virtus, fida peregrinantis custos.

Osque manûsq; serva, nec non genitalia membra,
Sic transire loca poteris quæcunque remota.

PERICULUM.

Addiscens altè suspendi, strangulor antè.
In periculoso negotio non est dormitandum.

Non stat securus, qui protinus est ruiturus.
Ovem lupo committere.

Non est consultum, super ova ponere stultum.

Item.

Nunc

356 CARMINUM PROVERBIAL.

Nunc est auricipi commissus caseus ipsi.

Item.

Stultior est stulto, fatuum ponens super ova.

Namque superpositus frangere quæque solet.

PERSEVERANTIA.

*Qui perseveraverit usque ad finem
salvus erit.*

Insta, ne cesses, aderunt post semina messes :

Post lachrymas risus, post exilium paradisus.

Item.

Præmia victorum perdent à fine laborum :

Ut Scriptura sonat, finis non pugna coronat.

Proximus sum egomet mihi.

PHILAUTIA.

Esto bonus charis, ne tu damnum patiaris.

Item :

Si fueris quarum divisor particularum.

Hanc discas artem, majorem sumito partem.

Item.

Te primò benedic, nam presbyter ipse facit sic.

Suum cuique pulchrum.

Excæcat stolidas ventosa philautia mentes.

Et vanis inflat corda superba notis.

Tunica pallio propior.

Mittimus interdum, quò nolumus ire, catellum.

PICTURA.

Qui pingit florem, non pingit floris odorem.

PIETAS. Vide Virtus.

Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo,

& proximum tuum sicut te ipsum.

Corde Deum toto cole, dilige: consule fratri :

Hæc fidei summa est, hic pietatis apex.

Item.

Cur alios lædis, qui lædi forsan ab ipsis

Nolueris? contra teque Deumque facis.

Item.

Dilige

Dilige sic alios, ut te quoque Christus amavit :

Et grates toto pectore psalle Deo.

Item.

Hac desiderii Deus est pietate colendus,

Iustitiæ ut merces tota sit ipse Deus.

Item.

Hic est legis apex, hæc Vatum dogmata : charus

Primùm sit Dominus, proximus inde tibi.

Item.

Hoc facias homini, quod cupis ipse tibi.

Item.

Inprimis venerare Deum, sed & inde propinquum

Dilige : in hoc coeunt omnia iussa Dei.

Item.

Ipsè Deus primas sibi vindicat, ipse secundas

Proximus : id vates summæque Legis habent.

Item :

Iussa Dei sunt hæc : Benefac, malefacta relinque :

Sic facias aliis, sicut fieri cupis in te.

Item :

Nunquam peccares, Dominum si semper amares.

Item :

Primo Deo pietas debetur, proxima fratri :

Prima Deo, fratri cura secunda vacet.

Primus amor Domino, fratri sed congruit alter :

Sic lex, sic omnis namque Propheta jubet.

Item :

Quod sibi quis nolit fieri, non inferat ulli :

Quin aliis faciat, cum cupit ipse sibi.

Item.

Quod tibi vis fieri, mihi fac : quod non tibi, noli :

Sic potes in terris vivere jure poli

Item :

Summa Deo pietas debetur, at altera fratri :

Idque chorus Vatum, Lexque verenda docent.

Pietas ad omnia utilis est.

Atria

Aria sunt cœli menti patefacta fideli.

Item.

Christo junguntur, sua qui mandata sequuntur.

Item.

Crimina devita, nam famam dat bona vita.

Item.

Fle, si solari : jejuna, si saturari :

Da, si ditari : servi, si vis dominari.

Item :

Mente Deum gerere, peccata futura cavere,

Mundum despiciere, cœlestia corda tenere.

Hæc est sincera mentis sapientia vera.

Item.

O quàm ditantur, qui cœlica regna luçantur :

Quantum gaudebunt, quos gaudia summa replebunt !

Ergo fide pura te Christo subdere cura,

Auxilio cujus fugies mala temporis hujus.

Item.

Pro paucis justis, multis parcetur iniquis.

Item.

Semper gaudebit, Domini qui iussa tenebit.

Item.

Si quis salvari vult perpetuóque beari,

Christo devotum studeat se tradere totum.

Item.

Vivo tibi, moriórque tibi dulcissime Jesu :

Mortuus ac vivus sum, maneóque tuus.

Item.

Vive Deo gratus, toti mundo tumulatus,

Pectore pacatus, semper transire paratus.

Item.

Vive Deo soli, quod amat caro quærere noli.

Item.

Vive Diu, sed vive Deo : nam vivere mundo,

Mortis opus : vera est, vivere, vita Deo.

Item :

Vivere

Vivere coneris benè, nam benè sic morieris :
Vix benè viventem vidi pravè morientem.

Item :

Utilis est pietas, plus quàm terrena potestas,
Nemo potestate salvatur, sed pietate.

Probitas laudatur & alget

Multos audivi sapientia verba movere,
Stultorum verè mores actúsque tenere.

POENITENTIA.

*Pœniteat vos erroris, ut deleantur
peccata vestra.*

Cor compungatur, os dicat, opúsque sequatur.

Item :

Fle pro peccatis, in cœlum scandere si vis.

Item :

Nemo dolet verè, causas fugiat nisi culpæ.

Item.

Nunc locus est flendi, nunc est peccata dolendi :
Postea gaudebunt, qui nunc sua crimina flebunt.

Item.

Nunc tempus est flendi, locus & peccata luendi :
Postea gaudebunt, qui nunc sua crimina flebunt.

Item :

Peccatum verè faciat te sæpè dolere.

Item.

Plange, dole, pia corde leva, veniámque precare !

Sic vult offensus te lacrymare Deus.

Item.

Post peccata pudor prodest, post balnea sudor.

Item.

Si malè fecisti, tunc respice vulnera Christi,
Flecte genu, plora, Christum sapienter adora.

Item.

Si vis delere peccatum, dic miserere :

Per miserere mei, tollitur ira Dei.

Pœnitentia sera. Vide Prudentia.

Quæ nimis est sera, non est confessio vera.

POSSIBILIA.

Forſan currit aqua, quò quondam currere viſa.

PRÆSENTIA.

Domini oculus ſaginat equum.

Ex viſu domini fit pulchritudo caballi.

Item :

Quæ tua ſunt cerne, pigris committtere ſperne.

Item.

Viſus heri pulchrum facit ornatùmque caballum.

PRÆCATIO ET VOTUM.

Crede, quòd optantes ſunt divitias cumulantes.

Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles.

A macula ſordis munda precor intima cordis.

Item.

Caſta Deus mens eſt, caſta vult mente vocari,
Et caſtas juſſit pondus habere preces.

Item.

Chriſtus rex regum, qui non dormitat in ævum,
Protegat hanc ædem, nec non ſine crimine plebem.

Item :

Dignus adorari non eſt Moyſes nec Helias.

Hæc ſalvatori gloria ſola datur.

Item.

Langueo amore tui, Jeſu, dulciſſime Jeſu,

Tu mihi cor recrea : langueo amore tui.

Item.

Mane precare Deum, quòd læta dies tibi plaudat :

Vespere, quòd tutus tempora noctis agas.

Item :

Orandum eſt ut ſit mens ſana in corpore ſano :

Cætera pro patrio faxit amore Deus.

Item :

Qui priùs implorat Chriſtum, ſæliciter orat.

Item.

Item.

Quisque roget Christum, veniens ut liberet ipsum.

Item.

Sancta Columba super requiescis vertice Christi,

Sancta Columba etiam me requiesce super.

Item:

Te precor omnipotens, ut me tua gratia gratum

Ad finem ducat, navigantem per mare latum.

Item:

Ut contra Stygium pugnemus fortiter hostem,

Suggere tu nobis pectus & arma Deus.

Non quidvis continget quod optaris.

Cœlos non penetrat oratio, quam canis orat.

Item:

Fert ut plebs fatur, saccus, quod quisque precatur.

Item:

Tu petis, & rogit, saccus tamen est quasi virgo.

Orabo spiritu, sed orabo & mente.

Corde fluens humili, fidæque precatio mente,

Ardua perruptis nubibus aspera subit.

Item:

Dum cor non orat, nequicquam lingua laborat.

Item:

Non vox, sed votum: non musica carmina, sed cor:

Non clamor, sed amor, psallit in aure Dei.

Item:

Ut sit grata Deo, penetræque oratio cœlum,

Corde sit ex puro, sit brevis atque frequens.

Petitio justa facilisque esse debet.

Exige rem justam, si non cupis inde repulsam.

Item:

Illum nullus amat, qui semper, Da mihi clamat:

PRINCIPIUM

Boni principii bonus finis.

Gratia principii semper respondet honestis.

Principium, dimidium totius.

Dimidium facti, qui benè cœpit, habet.

M

Satinus

Satius est initiis mederi, quàm fine.

Principiis obsta, serò medicina paratur,
Cum mala per longas convaluère moras.

PROCERES.

Est procerùm verè, procerum corpus habere.

PROCRASTINATIO.

Bona procrastinanda non sunt.

Cras do, non hodie : sic nego quotidie.

Item :

Esse bonus propera, nunquam nimidum properabis.

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Item :

Noli per cras cras, longas tibi ponere metas :

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Item.

Per multum cras cras, semper dilabitur ætas.

Item.

Quando dies unus differtur, sæpè fit annus.

Item.

Tunc moritur mannus, dum gramina potrahit annus.

PROFUSIO.

*Cui largior est copia rei cuiusdam, ea
profusus licebit uti.*

Copia cui piperis, hoc vescitur ipse polentis.

Facilius est prodigere, quam colligere.

Perditur exiguo, quæsitum tempore longo.

Item.

Res quæsitæ mora, parva consumitur hora.

Prodigalitatem sequitur indigentia.

Expendens plura, quàm locri det sibi cura,

Non est delictum, si talis perdit amictum.

Item.

Parca manus, labor assiduus, designat habere.

Larga manus, labor insolitus, desistit habere.

Item.

Perdens cuncta bona, religatur brachia zona,

Item.

Item.

Prodiga res totum tollit cum semine saccum.

Item.

Qui nimis expendit, alienum postea rependit,

Item :

Qui plus expendit, quàm rerum summa rependit,
Non admiretur, si paupertate gravetur.

Item.

Qui sua demergit, mendicus ad ostia pergit.

Item :

Quisque coquens multum, solet hic consumere multũ.

PROMISSIO.

Charetis pollicitationes.

Bursa manet vacua, vox licet ampla tua.

Item.

Promissis dives quilibet esse potest

Item :

Promittit largè, qui certo jam caret are.

Promissis standum.

Bis non spondebis, quod mox præstare valebis.

Item.

Fas est implere promissa decetia verè.

Item :

Res mala, res stulta, dare nil, promittere multa.

Sponde, noxa adest.

Rem tibi promissam, nulli promiseris unquam.

PROPRIUM.

Dum me titillo, rideo quando volo.

Bis vicit, qui se vincit.

Fortior est qui se, quàm qui fortissima vincit

Oppida : quique potest cor domuisse suum.

Item :

Linguam frænare, plus est, quàm castra domare.

Item :

Qui scit frænare linguam, sensúsque domare,

Fortior est illo qui frangit viribus urbes.

M 2

Item.

Item.

Vincere cor propriū, plus est, quàm vincere mundum

*Consilium malum consultori pessimum.*Infontem fontes cenantur pendere : verū,
Pœna retorquenda est in caput ipsa suum.

Item.

Sæpè suum proprium facit puer ipse flagellum.

Propria domus omnium optima

Est quasi, qui proprius, aureus ipse focus.

Propria vineta cadere.

Unus non alium, vetus annus non docet annum.

Qui sibi malus, nemini bonus.

Est avis ingrata, quæ descendat sua strata.

Item :

Non bonus est ulli, qui malus ipse sibi.

Item.

Si tibi non fueris, nec mihi rector eris.

Tunica pallio propior.

Nunquam privatis alienos anteferas :

Nam privata sedent, aliena casibus hærent.

Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

Castigans alios, te castiga prius ipsum,

Ut castigatus sis castigare paratus.

Item.

Exemplum detis, alios quicumque docetis :

Si non servatis quæ præcipitis, taceatis.

Item.

Me malè castigat, proprio qui crimine sordet.

Item.

Nosce tuas maculas, si noscere vis aliorum.

Item :

Qui me deridet, non sua facta videt.

Item.

Qui vult alterius oculorum tergere labem,

De proprio citiùs eruat ipse trabem.

Item :

Si

Si culpæ velis, culpabilis esse cavebis.

Item :

Si quis damnavit, quod primitus esse probavit :
Talis laudator levitans habetur amator.

Item :

Tunc alios culpa, cum tu fueris sine culpa.

Tute hoc intraſti, omne tibi exedendum eſt.

Quæ fecit ſibi met mala quiſque, pati quoque debet.

PRUDENTIA, SOLERTIA.

Deliberandum ante opus.

Cum tibi ſit cura, patrare negotia plura :
Tu primò cura, cujus mora plus nocitura.

Item :

Effundens eſcas, rarò benè colligit illas.

Item.

Eſt tardè nimium, poſt bombum claudere culum.

Item.

Fœmineus verè dolor eſt, poſt facta dolere.

Item :

Investigetur res quæ ſuſpecta videtur.

Nam ſolet verè res indiſcuſſa nocere.

Item.

Nescit prodeſſe, qui nescit providus eſſe.

Item.

Nil citò mutabis, donec meliora videbis.

Item.

Non plus maſtabis, quàm tu condire valebis.

Item :

Palmas præviſas habeas tu quando chorifaſ.

Item :

Prævigili cura, ſemper meditare futura.

Item :

Præviuſ in calle fiat, benè qui inquit ire.

Item :

Primò ſternatur equuſ qui tarduſ habetur.

Item :

M 3

Quic-

Quicquid agas, sapienter agas, & respice finem.

Item :

Res quæ sparguntur, totæ non sæpè leguntur.

Ingenium vires superat.

Magis consiliis, quàm armis, bella geruntur.

Illa quidem faciunt iussa, sed ista jubent.

Mus non uni fidit antro.

Mus miser est, antro qui tantùm clauditur uno.

Omnia probate, quod bonum est tenete.

Nidificans caveas vult passer visere multas.

Item :

Omne, licet charum, tibi quod fore putas amarum

Ejice, nec retine, ne sit tibi causa ruinæ.

Item :

Qui videt utilius, & simile deteriora,

Absit ei radius luminis absque mora

Prudentia est, de iis quæ ad bene beatèque viven-
dum conducunt, benè consultare posse.

Corrige præteritum, præsens rege, cerne futurum,

Hoc enim sapiens vir tenuisse solet.

Item :

Doctor erit, semper qui vivere scit sapienter.

Item :

Principium finemque simul solertia spectat.

Item :

Quis, quid, ubi, quando, cui, quantum, quomodo, quare,

Ista notanda diu respice, quicquid agas.

Item.

Rem præcedentem videas, & cerne sequentem.

Sapiens non eget.

Providus est plenus, improvidus extat egenus.

Tela prævisa nocent levius.

Improvisa magis vulnera sæpe nocent.

Item.

Non de ponte cadit, qui cum sapientia vadit.,

Item.

Se minus afflictum sentit, qui providet istum.

Item.

Tela nocent levius, visa volare prius.

PUDOR.

Ubi pudor, ibi honor.

Dum cernit quasi flens, veniam petit ipse rubescens.

Item.

Jure coronetur, quicumque pudore repletur.

Item.

Virtutum florem perdis, perdendo ruborem.

PARITAS.

Rarum charum.

Fit, quod contemptis, peto nigram, panibus albis.

Item.

Omne boni precium nimio vilescit in usu.

Item.

Omne rarum charum, vilescit quotidianum.

Item.

Qui peccit raro, cum peccine peccit avaro.

Item.

Quod procul affertur, hoc dulcius esse refertur.

Item.

Quod sapit insipidum vitiosa frequentia reddit.

REQUIES.

Quod caret alterna requie durabile non est.

Istibus assiduis fiet hebes quæque securis.

Item.

In matutinis quicumque cupit vigil esse,

Is cum gallinis habet ire cubare necesse.

Item.

Stare diu nescit, qui non aliquando quiescit.

RISUS.

Fatuus in risu exaltat vocem suam.

Hunc homo deridet, qui multum vel citò ridet.

Item.

Per risum multum, debes cognoscere stultum.

RUSTICI.

Rusticus rogatus intumescit.

Collum curvatur villano, quando rogatur.

Item :

Rusticus inflatur, nimis si sæpe rogatur.

Item :

Villicus elatus solet esse nimis rogatus.

SANITAS.

Sanitatis tuenda remedia quadam generalia.

Lote cale, sita pranse, vel I, frigesce minute.

Item.

Mingere cum bombis, est res sanissima lumbis.

Item.

Si tibi deficient medici, medici tibi fiant

Hæc tria : mens hilaris, requies, moderata diætâ.

Item.

Si vis incolumem, si vis te reddere sanum,

Curas tolle graves, irasci crede profanum,

Parce mero, cœnato parum, non sit tibi vanum

Surgere post epulas, somnum fuge meridianum,

Ne mistum retine, nec comprime fortiter anum :

Hæc benè si serves, tu longo tempore vivis.

Aer.

Ludicus ac mundus sit ritu habitabilis aer,

Infectus neque sit, nec olens fœtore cloacæ.

Balnea.

Balnea corporibus prosunt, sed visibus obsunt.

Item.

Balnea sunt grata, sed potio sit moderata.

Atque novellarum fuge potum cervisiarum.

Item.

Post ferrum frigus, post balnea quære calorem,

Post ferrum vigila, post balnea quære soporem.

Item :

Quantumcunque potes, medicum post balnea potes.

Item.

Item :

Rheuma, dolor capitis, oculus, dens, vulnera febris,
Impletus venter, hæc septem balnea vitent.

Cerebri confortatio.

Lunina mane, manus surges gelida lavet unda,
Hæc illæc modicum purgat modicum sua membra
Extendat, crines pectus, dentes fricet, ista
Confortant cerebrum, confortant cætera membra.

Edendi atque bibendi ratio.

Abstineas pransus potu : quoniam calefactus
Frigescit stomachus, si sit potus madefactus.
A primis annis istud quicumque tenebit,
Non erit hydropicus, nec non mala multa cavebit.

Item :

Ex magna cœna, stomacho fit maxima pœna :
Ut sis nocte levis, si tibi cœna brevis.

Item :

Inter prandendum, sit sæpè parùmque bibendum :
Ut minùs ægrotes, non inter fercula potes :
Ut vites pœnam, de potibus incipe cœnam.

Item :

Omnibus assuetam jubeo servare diætã :
Approbo sic esse, ni sit mutare necesse :
Hippocrates testis, quoniam sequitur mala pœllis.
Fortior hæc meta medicinæ est, certa diætã :
Quam si non curas, fatuè regis, & malè curas.

Item.

Quale, quid & quando, quantum, quoties, ubi, recta
Debent hæc medico in victus ratione notari,
Nè malè conveniens ingrediatur iter.

Item :

Quantumcunque potes, inter tua prandia potes.
Et non ægrotes, si mea dicta notes.

Item :

Salvia cum ruta faciunt tibi pocula tuta :
Adde rosæ florem, minuuntq; potenter amorem.

Item,

Item.

Tu nunquam comedas, stomachum ni noveris esse
Purgatum, vacuūque cibo quem sumpseris antè.
Ex desiderio id poteris cognoscere certò :
Hæc sunt signa tibi subtilis in ore diætæ.

Flatuum retentio.

Quatuor ex vento veniunt in ventre retento : (ipsa,
Spasmus, hydrops, colica, & vertigo, hoc res probat

Lotio manuum.

Lotio post mensam tibi confert munera bina,
Mundificat palmas, & lumina reddit acuta.

Item.

Si fore vis sanus, ablue sæpè manus.

Nausea marina.

Nausea non poterit quemquam vexare, marinam
Undam cum vino mixtam qui sumpserit antè.

Phlebotomia

Denus septenus vix phlebotomon petit annus,
Spiritus uberiùsque exit per phlebotomiam.
Spiritus ex potu vini mox multiplicatur,
Humorūque cibo damnum lentè reparatur.
Lumina clarificat, sincerat phlebotomia.
Mentes & cerebrum, calidas facit esse medullas;
Viscera purgabit, stomachum ventrēque coërcet,
Puros dat sensus, dat somnum, tædia tollit,
Auditus, vocem, vires producit & auget.

Item.

Exhilarat tristes, iratos placat, amantes,
Ne sint amentes phlebotomia facit.

Item.

Ex salvatella tibi plurima dona minuta,
Splenem, hepar, pectus, vocem; præcordia purgat,
Innaturalem tollit de corde dolorem.

Item.

Fac plagam largam mediocriter, ut citò sumus
Exeat uberiùs, liberiùsque cruor.

Item.

Item.

Frigida natura, & frigens regio, dolor ingens,
Balnea, post coitum, minor ætas atque senilis,
Morbus prolixus, repletio potus & esca,
Si fragilis, vel subtilis sensus stomachi sit,
Et fastiditi non sunt phlebotomandi.

Item.

Hæc facienda tibi, quando vis phlebotomari.
Vel quando minuis, fueris vel quando minutus,
Unctio, sive lavacrum, & potus, fascia, motus,
Debent non fragili tibi singula mente teneri.

Item.

In plena luna non tangatur tibi vena.

Item.

Martini, Basili, Philippi, Bartholomæi,
His festis minuas, ut longo tempore vivas :
Philip. Barth. dextras, Martin. Blasique sinistras.

Item.

Omnia de lacte vitabis ritè minutus.

Et vitet potum phlebotomatus homo,
Frigida vitabit, quia sunt inimica minutis.
Interdictus eritque minutis nubibus aer,
Spiritus exultatque minutis luce per auras,
Omnibus apta quies, & motus sæpè nocivus.

Item.

Principio minuas in acutis perper acutis,
Ætatis mediæ multum de sanguine tolle.

Sit puer atque senex, tollet uterque parum.
Ver tollat duplum, reliquum tempus tibi simplum.

Item.

Qui scindunt venas, minuunt de corpore pœnas.

Item.

Sanguine substracto, sex horis est vgilandum,
Ne somni fumus lædat tibi sensile corpus :
Ne nervum lædas, non sit tibi plaga profunda,
Sanguine purgatus, ne carpas protinus escas.

Item.

Item.

Tres insunt istis, Maius, September, Aprilis.

Et sunt Lunares, sunt velut Hydra dies :

Prima dies primi, postremâque posteriorum,

Nec sanguis minui, nec carnibus anseris uti.

Sit senium atque iuventa licet, si sanguis abundat,

Omni mense probè confert incisio venæ.

Hi sunt tres menses, Maius, September, Aprilis.

In quibus eminuas, ut longo tempore vivas.

Item

Ver, æstas, dextras : autumnus hyemsque sinistras.

Quatuor hæc membra, hepar, pes, cophæ, cor, vacuâda :

Æstas hepar habet, ver cor, sicque ordo sequetur.

Quatuor anni tempora.

Temporis æstivi jejunia corpora ficcant :

Quolibet in mense & confert, vomitus quoq; purgat,

Humores nocuos, stomachus quos continet intus.

Ver, autumnus, hyems, æstas, dominantur in anno.

Tempore vernali calidûsque aër madidûsque,

Et uellum tempus melius est phlebotomiæ.

Ufus tunc homini Veneris confert moderatus.

Corporis & motus, ventrisque solutio, sudor,

Balnea, purgentur tunc corpora per medicinas.

Æstas more calet sicca, & noscatur in illa.

Tunc quoque præcipuè choleram rubram dominari.

Humida, frigida fercula dentur, sit Venus extrâ,

Balnea non prosunt, sint raræ phlebotomiæ,

Utilis est requies, sit cum moderamine potus.

Item.

Temporibus veris modicum prandere iuberis,

Sed calor æstatis dapibus nocet immoderatis.

Autumni fructus caveas ne sint tibi luctus,

De mensa sume quantum vis tempore brumæ.

Sermus.

Sanat, sanctificat, dicit, te surgere manè

Item.

Sit

Sit brevis aut nullus tibi somnus meridianus.
Febbris, pigrities, capitis dolor, atque catarrhus,
Hæc tibi proveniunt ex somno meridiano.

Item.

Surgere manè citò, spatium peragrarèque ferò.
Hoc faciet pulchros homines, sanòsque, jocundos.

Sudor.

Sub qua veste sudas, caveas hanc ferre frequenter.

Usus recreatio.

Fœniculus, verbena, rosa & chelidonia, ruta,
Subveniunt oculis dira caligine pressis :
Nam ex istis æqua fit, quæ lumina reddit acuta.

Item.

Fons, speculum, gramen, hæc dant oculis relevamen,
Manè igitur montes, sub iterum inquirito fontes.

S A P O R E S.

Hi fervore vigent tres, falsus, amarus, acutus :
Alget acetosus, sic stipans, ponticus atque :
Unctus & insipidus, dulcis, dant temperamentum.

S A T I E T A S.

Satietas ferociam parit.

Angulus erigitur in sacco, quando repletur.

Item.

Cattus sæpè satur, cum capto mure jocatur.

Item.

Dum satur est venter, gaudet caput inde libenter.

Item.

Luxurians asinus saltando comminuit crus.

Item.

Non vult scire satur, quod jejunus patiatur.

Item.

Repletus venter non vult sudare libenter.

Item :

Tunc caput est lætum, dape corpus quando repletum.

Satietas nauseam facit.

Mus satur insipidam dijudicat esse farinam.

Item.

Item.

Stat equus & curat, cibus illum quando saturat.

SCRIPTURA SACRA.

*Cælum & terra transibunt, verba autem mea
non transibunt*Æquor, humus, cælum, vacuas labentur in auras :
Vox autem Domini vivida semper erit.

Item.

Æquora, terra, polus, pariter resoluta liquefcent :
Syderei verbum durat at usque patris.

Item.

Æther, campus, aquæ, recident discrimine eodem :
Per seculum Domini verba perenne virent.

Item.

Arva, solum, stellæ, casu solventur eodem :
Verba tamen stabunt tempus in orane Dei.

Item :

Astra, solum, pelagus fugiunt : divina per ævum
Perpetuum vivæ dicta salutis erunt.

Item.

Cum rebus transit mundi fugitiva figura :
Sed per cuncta Dei secula sermo viget.

Item.

Omnia prætereunt in cœlis, æquore, terra &
Sed sermo tempus vivit in omne Dei.

Item :

Omnia sunt hominum subito fluitantia motu,
Tempus in æternum vox viret una Dei.

Item :

Pontus, olympus, agri, simili ratione peribunt :
At Domini cunctis verba diebus erunt.

Item.

Rus, polus, oceanus, eadem patiuntur eandem :
Sed Domini semper viva statuta manent.

Item :

Terra, polus, pontus pereunt : cœlestia solum,

Verba

Verba pet æternos sunt benè firma dies.

Ex verbo Dei ratio vivendi petenda.

Vitam quærenti dat iter sacra lectio menti.

Evangelistæ quatuor.

Est Lucas vitulus, Joannes avis, leo Marcus;

Atque homo Matthæus, quatuor ista Deus.

Ordo librorum sacrorum.

Genesis, Exo. Levit, Numerorum, Deuteronomi,

Pòst Josue, Judicum, Ruth, Regum, Paralip. Esdræ,

Tobias, Judith, Hester, Job, Davidicusque,

Verba dat Ecclesi. Cantat. Sapit, Ecclesiastic.

Esaïas, Jeremi, Baruch, Ezech, Daniélque,

Oze, Joël, Amos, Abdi, Jonas, Miche, Naum. Aba.

Sophon. Aggæus, Zacha, Malachias, Machabæus,

Matthæus, Marcus, Lucas, Postremò Joannes,

Roma, Corint. Galat Ephe Philippen. Colossenses,

Thessal. Timotheus, Titus, Philemon, Hebræus,

Et Actus, Jacob, Petrus, Joan, & Judas, Apoc.

SECURITAS.

Dum manet in nemore lupus, est plebs absq; timore.

Securitas gignit lasciviam.

Bella gerunt mures, ubi cattum non habet ædes.

Item.

Dum vult dormire cattus, vult mus resiliere.

Item.

Mus salit in stratum, cum scit abesse cattum.

SENECTUS.

Ætate prudentiores reddimur.

Amplior in senibus est experientia sensus.

Item.

Prudens consilio vetus est vir, tardus eundo.

Item.

Sunt tria quæ verè Solomoni displicuère :

Os mendax, fatuúsque senex, paupérque superbus.

Item.

Ut nequeas lædi, majori semper obedi.

Item.

Hand be a Good old

Item :

Utere consilio, vir amice, senum, tibi mando.

Antiquis debetur veneratio.

Ante senex juvenem meritò captabit honorem.

Item.

Vis ut honoreris ? semper canos venereris.

Seneſſus ipſa morbus eſt.

Cornix ſæpè lupum non effugit inveteratum.

Item.

Cum ſe curat anus, retrò malè ſibilat anus.

Item.

Fortè manet juvenum quis, ſed nullus ſeniorum.

Item.

Indiget arvina ſæpè ſenex ocrea.

Item.

Optamus ſenium, dum venerit eſt malè ventum.

Hoc eſt gibboſum, ſurdum, cæcùmque moroſum.

Seneſſus loquax eſt.

Burſa vetus more veteri patet ac hîat ore.

Item.

Ex veteri more, vas eſt vetus abſque liquore.

Item.

Utribus antiquis noli committere vina,

Nec ſenibus ſenſum quem retinere velis.

Senes communiter avari ſunt.

Quando ſenex fueris, tibi plus amor imminet aris.

S E R M O.

Dicere facilius quàm facere.

Diſce bona fari, bona ſi nequeas operari.

Item.

Omnibus eſt nomen, ſed non eſt omnibus omen.

Item :

Sermo datur cunâis, ànîmî ſapientia paucis.

Eloquentia vis maxima.

Chriſtus vim verbis, vim gemmis, vim dedit herbis :

Verbis majorem, gemmis herbisq; minorem.

Item:

Item :

Excitat & nutrit facundia dulcis amorem.

Item :

Lingua facundi, sectantes lubrica mundi,
Candida denigrant, & nigra loquendo dealbant :
Cum dissolvuntur, nec nigra, nec alba loquuntur.

Item.

Litis lingua parens, os terit osse carnes.

Item.

Stellis ac herbis vis est, sed maxima verbis.

Grata brevit as.

Est Domino gratum, verbum verum breviatum.

Item.

Est sermo tanto melior, brevior scio quanto.

Levissima res oratio.

Bis duo notavi, quæ non possunt revocari :
Virginitas, tempus, dictum verbûmque, juventus.

Item :

Vox audita perit, sed litera scripta manebit :
Et semel emissum non est revocabile verbum.

Qui moderatur labia sua, prudentissimus est.

Nec nimium taceas, nec verba superflua dicas,
Affectes medium, sic turus habebis usque.

Item.

Non sis verbosus, nec in omni fame mutus :

Item :

Nunc est dicendum, nunc est ratione silendum.

Item.

Omnis homo, quacunque domo, qua sede moratur,
Provideat quando taceat, vel quando loquatur.

Item.

Os unum natura, duas formavit & aures :

Ut plus audiret, quam loqueretur homo.

Item :

Pauca loqui, sua verba coqui vult providus : ô qui
Talia consuescit, semper cum laude senescit.

N

Item.

Item.

Principium verbi, finem quoque respice verbi,
Ut melius possis præmeditata loqui.

Item :

Qui benè vult fari, benè debet præmeditari.

Item :

Scire loqui decus est, decus est & scire tacere :
Hæc duo si poteris scire, peritus eris.

Item.

Si sapiens fore vis sex serva quæ tibi mando,
Quid loqueris, & ubi, de quo, cur, quomodo, quando.

Sermo hominis index.

Ex verbis fatuos, ex aure tēnemus asellos.

SERVITUS.

Dominis duobus servire nemo potest.

Deficit ambobus, qui vult servire duobus.

Item.

Nan vult verna probus Dominus servire duobus.

Item.

Vix placet ambobus, qui vult servire duobus.

*Mendacitas, superbia & pigritia in servis
maximè detestanda.*

Non habeas servum, mendacem sive superbum.

Item :

Non retine servum, quem noveris esse protervum.

Item.

Sæpe prophetizat servus quicumque pigrescat.

Item.

Servi plebani sunt omni tempore tardi :
Dum comedunt, sudant : frigesunt, quando laborant.

Servi Dominis pareant, fidem ostendentes bonam.

Servi servite Dominis vestris sine lite,
Nè dicant ritè vobis, Nunc nunc procul ite.

Item.

Si fueris verna, probitate sis undique verna.

LOGI COMMUNES.

179

SIMILITUDO.

Æquè pars ligni curvi ac recti valet igni.

Æqualitas non parit bellum.

Æqualis nullum dirumpit sarcina collum.

Item.

Disparibus bobus raro trahitur benè currus.

Item :

Dividit iniquè, nolens partem dare cuique.

Malo nodo malus cuneus.

Asperior sanat graviores potio morbos.

Nauta nauta.

Duleia pro dulci, pro turpi turpia reddi

Verba solent, odium lingua fidemque parit.

Item :

Durior immanem succendit sermo furorem.

Item :

Est mirum bellum, quòd asellus culpat asellum,

Pondera succorum nam portat quilibet horum.

Par præmium labori.

Pro cupreis cupreas nummis lege clerice missas.

Item.

Si modicum valet æs, missæ sunt pauca valentes.

Si vis inter se convenit ur sis.

Quando lupum lupula vorat, esurit undique sylva.

Item :

Quando lupus est lupulum, nunquam prius est mihi
visum.

Item.

Sunt benè concordēs iterum, Pilatus, Herodes.

Simile simili gaudet.

Cœtus iniquorum gaudet semper acta malorum.

Item :

Consonus esto lupis, cum quibus esse cupis.

Item.

Dum similis simili sociatur, pax datur illi.

Item :

N 2

Eligat

Eligat æqualem prudens sibi quisque sodalem.

Item :

Gaudens gaudenti, stultus placet insipienti.

Item.

Ni mihi sis ut ego, non eris alter ego.

Item.

Prudens prudenti, stultus placet insipienti.

Ridens ridenti, flens flenti, pauper egenti.

Item :

Quale forum fuerit, vestigal tale requirit.

Item :

Sæpius est hospes talis, qualis suus hospes.

Item.

Semper adest similis simili, licet undique vilis.

Item.

Se quærunt & amant similis, simul undique clamant.

Item.

Sic fuit, est, & erit : similis similem sibi quærît.

Vulpinari cum vulpe.

Difficile est vulpi, sociam decipere vulpem.

Item.

Fur malè furatur, si fur domui dominatur.

Item.

Hoc est difficile, vulpem comprehendere vulpe.

Item :

In domibus furum furari fit tibi durum.

Item.

Res miranda, nova picæ fur abstulit ova.

SIMPLICITAS.

*Estote prudentes veluti serpentes, & simplices
sicuti columba.*

Est bona simplicitas, est mala simplicitas.

Simplicibus facîle imponitur.

Est facilis falli mens falli nescia, falli

Simplicitas facili credulitate solet.

Item :

Fallitur

Fallitur ex facili, qui caret arte doli.

SIMULATIO, DISSIMULATIO.

Ficla cita recidunt in naturam suam.

Empta fides, radice carens, est nescia stare.

Sed perstat verum, rumor & ipse cadit.

Melle litus gladius.

Mel potas ore : sed fel latitat tibi corde.

Item :

Pelle sub agnina latitat mens sæpe lupina.

Item :

Simplex apparet, simplicitate caret.

Item.

Simplicitas extrà est, residet sub pectore vulpes.

Non omnes qui habent citharam, sunt citharædi.

Auri natura non sunt splendentia plura.

Item.

Fac tibi devites sub falso nomine mites,

Nec credas undam placidam non esse profundam.

Item.

Flos in pictura non est nisi sola figura.

Item:

Naso stertentes interdum sunt vigilantes.

Item.

Non cocus ex cultro longo nec virgo probatur.

Dependente coma, non clericus ampla corona.

Item.

Non est in speculo res quæ speculatur in illo.

Item :

Non infirmatur, quisquis væ, væ, tibi fatur.

Item :

Non omnes discunt, qui scholas undique quærunt,

Sed plures veniunt, ut videantur ibi.

Item :

Non omnes sancti, qui calcant limina templi.

Item.

Non orat semper stans intra templa frequenter :

N 3

Sed

180 CARMINVM PROVERBIAL.

Sed quoque lascivas interdum quærit amicas.

Item.

Non teneas aurum totum quod splendet ut aurum,

Nec pulchrum pomum quodlibet esse bonum.

Item.

Omne quod est rubeum, nomen non impetrat auri :

Omne quod est nitidum, non imitatur ebur.

Item :

Quisque coronatus non presbyter esse vocitatus.

Qui nescit dissimulare, nescit imperare

Nescit regnare, qui nescit dissimulare.

SOLUTIO.

Dum malè computo, sicque recedo, tunc benè solvo,

Solve libens vina, vel non dic, vina propina.

SOMNIUM.

Somnia diuturnas animi cogitationes quandoque referunt.

Ad tribulos asinus, semper sua somnia vertit.

Item.

Somnia de filiis suis cernit, quando quiescit.

Somnia falsa veris miscent.

Deludunt multos nunc somnia, quod vetus est mos.

Item :

Interdum veram prætendunt somnia causam.

Item :

Somnia ne cures, nam fallunt plurima plures.

SOMNUS.

Somnus modum non excedat.

Est sanum planè de lecto surgere manè.

Item.

Longa quies somni, vitio fit fomes in omni.

Item.

Sanat, vivificat, dirat quoque surgere manè.

S P E S.

Dominus adjutor & protector est sperantium in se.

Cum pascat corvos Deus, & non deseret orbos.

Item :

In

In Domino dirum mortificabo virum.

Item.

In solo sperare Deo, tutissima res est :

Spem fidam nunquam non jubet esse ratam.

Item.

Spes confisa Deo, nunquam refusa recedet :

Magnanimo interea pectore damna feram.

Dum spiro spero.

Impositis galeis tractantur fœdera pacis.

Item.

Manè sub aurora res vertitur ad meliora,

Lumine participat, qui modò cæcus erat.

Item.

Multum delirat, non sperans dummodo spirat.

Item.

Rebus in adversis melius sperare superis.

Spes pretio emenda non est.

Plus valet in manibus passer, quàm sub dubio grus.

Spes servat afflictos, sed & multos decipit.

Cum spes frustratur, non spes, sed pœna vocatur.

Item.

Est spes in dubiis semper comes optima rebus.

Item.

Qui furnum superat hiando, diu puer hiscet.

Item.

Spes reficit Dominum, fallit & ipsa suum.

Item.

Spes servare solet, sublata sorte secunda,

Spe sola solor, spes superesse finit.

STULTITIA.

Ob res portandas aſini vocitantur ad aulas.

Dulce est, deſipere in loco.

Esſe loco ſtultum, eſt ſæpius utile multum.

Inſipientia eſt, quæ abundat in malo.

Linguam cum manibus nescit compescere ſtultus:

Item.

N 4

Fac

186 CARMINVM PROVERBIAL.

Fac male, dic multum, si te vis reddere stultum.

In ore fatuorum, cor illorum.

Insipiens satur subito, quicquid meditatur.

Item :

Si secretarum seriem vis noscere rerum,

Ebrius, insipiens, pueri, dicunt tibi verum.

Item :

Stultus nil celat, quod habet sub corde revelat.

Stultus nescit uti felicitate.

Cujus mens stulta, pro paucis vult dare multa.

Item :

Stultus habens pura, vorat hæc vivens sine cura.

Stulto homine nihil intrastabilius.

Argue consultum, te diliget : argue stultum,

Avertet vultum, nec te dimittet inultum.

Item.

Cum fatuis, chari pueri, nolite joculari.

Item :

Cum forti fatuo certatim ludere nolo.

Item :

Mori morantur, quocunque sub axe morantur.

Item :

Offendit multum, qui corrigit ad bona stultum.

Item :

Quo plus superstat fatuus, eo stultior extat.

Item.

Unus blax multos faciet per secula stultos.

Stulti facile letantur & tristantur.

Lætatur stultus, dum sermo datur sibi cultus.

Item.

Latificat stultum dives promissio multum.

Item.

Stultus quandò videt, quod pulchra puellula rider,

Mox fatuus credit, se quòd amare velit.

Item.

Stultus ridere solet, & pro gramine flere.

Stulti improvidi sunt.

Insipiens

Inspiciens curam malè gestat corde futuram.

Item.

Stultus les sua mi calcaria viscitur obli.

Stulti magis ex sermone, quàm aspectu cognoscuntur.

Æstimo quod multi sunt irrisi, quasi stulti.

Item :

Ex verbis fatuos, ex aure tenemus asellos.

Item.

Irrisos multos invenimus undique stultos.

Item :

Multi sunt asini nunquam faccis onerati.

Item.

Sunt asini multi, solùm bino pede fultri.

TACITURNITAS.

Non semper silendum, vide Sermo.

Qui tacet ut mutus, rarò fit munere tutus.

Qui tacet, annuere videtur.

Non contradicens, dicitur esse sequens.

Silentii tutissimum praesidium.

Nil melius verè, quàm cum ratione tacere.

Item.

Sæpe carent multa responsis verba stulta.

Item.

Ut mala vitentur, aliquando verba tacentur.

Tacere qui nescit, nescit loqui.

Perdo filere bonum, dum loquor ipse malum.

Item.

Qui modicum fatur, sapiens hic esse probatur.

TARDITAS.

Sat citò, si sat benè.

Est multum factum, si sit benè quodque peractum.

Tardè venientes, malè sedentes.

Pòst teneat sedem, qui post me construit ædem.

Item :

Qui tardus fuerit, & fercula sumere quærit,

Aut malè prandebit, aut sedis honore carebit.

Item.

184 CARMINUM PROVERBIAL.

Item.

Sæpe domum propriam vir reperit undique clausam.
TEMPERANTIA. Vide Ebrietas.

Nos qui sumus Dei, sobrii sumus.

Non ut edas, vivas : sed edas, ut vivere possis.

Item.

Visne coronari, vis deliciis saturari ?

Istud tibi præsto dictum breve : Sobrius esto.

Temperantia sanitatem tuetur.

Cui charus venter, cibatur hunc tractatque decenter.

Item.

Esse cupis sanus ? sit tibi parca manus.

Item.

Gulæ pone metas, ut sit tibi longior ætas.

Item.

Non tibi sit venter Dominus, sed vive decenter,

Ut medicus satur, parcus de morte levatur.

Item.

Parcito sæpe cibus, & sic annosior ibis.

Item.

Parcus vescendo, parcissimus esto bibendo.

Item.

Pauca voluptati debentur, plura salutis.

Item.

Sanior esse potes, si cum moderamine potes.

Item.

Si vitare velis morbos, & vivere sanus,

Non bibe non sitiens, & non comedas fatiatus.

Item.

Sume cibum modicè, modico natura fovetur :

Crapula vitetur, nè corpus mēsq̃ue gravetur.

Item.

Vix erit intercus tibi, si scis mandere parcus,

TEMPUS.

Accomoda te tempori.

Et toga sis talis, ventus sit borealis.

Item,

LOCI COMMUNES.

185

Item.

Simonis Judæ non debes currere nudè.

Item :

Tunc bonus est ignis, cum pendent stiria tignis.

Fugit irreparabile tempus.

Bis duo notavi, quæ non possunt revocari :

Virginitas, tempus, dictum verbúmque, juvenus.

Item.

Damna fleo rerum, sed plus fleo damna dierum :

Quisque potest rebus succurrere, nemo diebus.

Item.

Ludis & indulges genio, sed labitur ætas :

Labitur, & nunquam, quæ fuit, illa redit.

Item.

Non stat per menses septem Maius redolentes.

Item.

Quàm brevis est hora, quæ labat absque mora !

Item.

Tempora transibunt, & gaudia vana peribunt.

Item.

Transit ut unda fluens, tempus & hora ruens.

Omnia fert tempus.

Cum sunt matura, breviter pyra sunt ruitura.

Item :

Cuncta trahit secum vertitque volubile tempus,

Nec patitur certa currere quæque via.

Item :

Incipe spe, melius dedit, & dabit omnia tempus.

Item.

Ipsa etiam veniens consumit saxa vetustas,

Et nullum est quod non tempore cedat opus.

Item.

Mulcet longa dies sævum indomitumque leonem.

Item.

Non sibi, sed rebus, peritura tempora currunt,

Quæ vel erant, vel erunt, vel sunt, vel origine surgunt,

Crescunt

nulla res ita brevis
ut non periret
ut non periret
ut non periret

Crescunt, aut pereunt, semper aguntur, agunt.

Item.

Tempore mitescunt, posita feritate, leones :

Tempore leniri tygris & ursa solet.

Item :

Tempore sanatur, quod ratione nequit.

Temporum notatio.

Clara dies Pauli, bona tempora denotat anni,

Si fuerint nebulæ, pereunt animalia quæque.

Si fuerint venti, nascuntur prælia genti :

Si nix aut pluvia, designat tempora cara,

Dat Clemens hyemem, dat Petrus ver cathedratus,

Æstuat Urbanus, autumnat Bartholomæus.

Item.

Ver Petro detur : æstas exinde sequetur.

Hanc dabit Urbanus : autumnum Symphorianus :

Festum Clementis caput hyemis est venientis.

Longè clarescit, quòd hyems algore rigescit.

Luna crescente, tu carpere poma memento :

Nam dum decrescit si carperis, inde putrescit.

Pocula Janus amat, sed Febrius Algeo clamat,

Martius arva fodit, sed Aprilis florida prodit.

Flos & fons nemorum sunt Maio fomes amorum,

Dat Junius scæna, Julio refecatur avena,

Augustus spicas, September colligit uvas,

Seminat October, spoliat virgulta November.

Quærit habere cibum, porcum mactando December.

Si ploit in festo processus Martiniani,

Quinquaginta solet continuare dies.

T E R R A.

Terra mater est omnium.

Alti volans volucris, tamen escam quærit in imis.

T E S T I M O N I U M.

Non loqueris contra proximum tuum

falsum testimonium.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama.

Et

Et fortuna, fides, in testibus ista require.

Item.

Inveniet falsos testes, qui quærirat illos.

TIMOR.

Prona est timori semper in pejus fides.

Pessimus in dubia sorte propheta timor.

Quantum quisque timet, tantum fugit.

Sic adstat socio, sicut lepus ipse molosso.

Item :

Si timor in mente, currit vetus ipse repente.

Res est imperiosa, timor.

Quatuor ista, timorque, odium, dilectio, census.

Sæpè solent boni rectos pervertere sensus.

Timidi nunquam statuere trophæum.

Ne se mutat, qui se mutari desperat.

Item :

Non mare transisset, pavidus si nauta fuisset.

Item.

Non venit ad silvam, qui cuncta rubeta veretur.

Item.

Ramum quemque timens, malus est venator & amens.

Ubi timor, ibi pudor.

Debet adesse timor, vel perit omnis honor.

Item.

Quando puer crescit, & non metuendo pavescit.

Tunc sibi decrescit honor omnis, quando senescit.

VALETUDO.

Si non ægrotat, benè mingit qui benè potat.

VENATIO

Dum canibus cervus capitur philomelâque niso,

Dum volat accipiter, quasi tunc sumus in paradiso.

VE N U S. Vide Amor, & Meretrix.

Curis arctatur, si quis Veneri sociatur.

VERITAS.

Loquimini veritatem unusquisque proximo suo.

Verbum laudatur, si factum tale sequatur.

Veritas

Veritas odium parit.

Displicet omni hero, qui vult intendere vero.

Item.

Hic offendit herum, qui vult nimis edere verum.

Item.

Ostia clausa sera mihi sunt, quia profero vera.

VESTITUS ET

Ornatus.

Vestēs scēminē benē nocte regunt, quia longæ.

Simia est simia, etiamsi aurea gestat insignia.

Cinge caput lauro, tege gemmis corpus & auro.

Si fueris prudens, remanebis asinus idem.

Item.

Est in persona pudor insipiente corona.

Vestis virum facit.

Hunc homines decorant, quem vestimenta decorant.

Item.

In vili veste, nemo tractatur honestè.

Item.

Si careas veste, nec sis vestitus honestè,

Nullius est laudis, quamvis sapias omne quod audis.

Item :

Si te non amicis, nunquam placebis amicis.

Item :

Vestēs, non homines, omnis honorat homo.

Item :

Vir benè vestitus, in millibus esse peritus

Creditur, in mille quamvis idiota sit ille.

Veste decenti tegatur corpus.

In curta tunica, saltat miles quasi pica.

Item :

Invidiam nimio cultu vitare memento.

Item :

Non cures juvenis multum, qua veste tegaris :

In vestimentis non est sapientia mentis.

Item.

Qui nimium cultus amat, sit pauper adultus.

V E X A T I O .

Est misero pejus derisio, quam dolor ejus.

V I C I N I T A S .

Proximus Ecclesiae semper vult ultimus esse.

Qui se non noscat, vicini jurgia poscat.

Melior est vicinus juxta, quam frater procul.

Non homines tribules, quos tu scis esse tribules.

Item.

Sit benè, sit ne malè, cum vicinis teneas te.

V I R T U S .

Deus operatur in vobis virtutes.

Virtutum munus præstare potest Deus unus.

In via virtuti nulla est via.

Ire bonus sanguis quò nescit, repit ut anguis.

Virtus auro nobilior est.

Collige thesaurum, qui gemmas vincit & aurum :

Nempe bonos mores, thesauros interiores,

Tollere quos fures nequeunt nec rodere mures.

Item.

Gazas congestas præcellit mentis honestas.

Item.

Hic benè se ditat, qui semper noxia vitat.

Item :

Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.

Virtus fuga est vitii.

Est virtus verè, semper malefacta cavere.

Virtus gloriam parit.

Dedecus est natis, claros habuisse parentes,

Ni studeant illis moribus esse pares.

Item :

Disce bonos mores, sic te comitantur honores.

Item.

Filius ancillæ moratus plus valet ille :

Quam regis natus, qui non est morigeratus.

Item :

Illustrem

Quid. De A mor. R d

Qui

XUM

Illustrem gentem satis hic habet atque parentem;

Qui virtute suam nobilitat patriam.

Item.

Malle pater tibi sit Therfites, dummodò tu sis,

Æacida similes, Vulcaniâque arma capeffas,

Quàm te Therfitæ similem producat Achilles.

Item.

Mitemur potius, quos munera mentis adornant,

Quàm qui corporeis enituère bonis.

Item.

Nobilitas morum plus ornat, quàm genitorum.

Item :

Nobiliter vivens & agens, hæc nobilis est gens.

Item :

Non pater aut mater puero dant nobilitatem,

Moribus & vita nobilitatur homo.

Item :

Scire bonos mores, dat divitias & honores :

Donabim scire miseros cum regibus ire.

Item :

Virtus nobilitat hominem : virtute remota,

Migrat in exilium nobilitatis honor.

Virtus omnia in se habet bona.

Dilige virtutem, si vis retinere salutem.

Item :

Fac benè, dic parum, si te vis reddere charum.

Item :

Nulla valet vita, nisi sit virtute polita.

Item.

Vir bonus est pluris, quàm tota scientia juris.

Item.

Vir sine virtute, semper manet absque salute.

Virtus post num. ros.

Ad lucrum mores multi sunt, non ad honores.

VITA.

Vita aeterna. Vide Judicium extremum.

Vita

Vita brevis ac misera. Vide Homo.

Est hæc vita brevis, lubrica, poena, dolor.

Item.

Est hæc vita brevis, transit ut aura levis.

Item.

Est tua vita brevis, modo vivis, cras morieris.

Item.

Fallitur insipiens vitæ præsentis amore :

Sed sapiens benè scit, quantum sit plena dolore.

Item.

Heu patimur multas pro vili corpore multas.

Item.

Itur quò scitur : nescitur quando reditur.

Item.

Non potest sine vâ nunc vivere filius Evæ.

Item.

Omnis in hoc mundo fragilis stat sicut arundo.

Item.

Omnibus in terris dolor est, regionibus, aulis,

Urbibus, in cunctis cura laborque locis.

Item :

Quid prodest homini, si vivat sæcula centum ?

Cum moritur, vitam transisse putat quasi ventum.

Item :

Vita brevis, velut umbra, levis, sic annihilatur,

Sic vadit, subitoque cadit, dum stare putatur.

Item.

Vita quid est hominis, nisi res vallata ruinis

Item.

Vita quid est ? labor est, & habendi vana cupido.

Tristis ad extremum sollicitudo diem.

Vita magis in pretio est quam quaque temporalia bona.

Ut vitam redimas, vestes ac omnia vendas.

U N U S.

Vir unus, nullus vir.

Nusquam denarius auditur clangere solus.

Item.

Item.

Omni fine soli dominantur ibi duo soli.

Item.

Sermo solius est quasi dimidius.

Item.

Solus quando datur, tunc nullus homo reputatur.

Item.

Unus homo veram nunquam facit esse choream.

Vincens oculus charissimus.

Solus tergendus oculus fit & aspiciendus.

VOLUNTAS.

Deus operatur & velle & perficere.

Non est velle bonum mihi vel tibi perpetuum:

Volenti facile est imperare.

Quando libens graditur, crine vir attrahitur.

Volenti nihil est grave.

Hoc portat leviter, quod porrat quisque libenter.

Veluntem bovem ducito.

Bos ad aquam ductus, non vult potare coactus.

Item.

Invitis canibus nil venator capit ullus.

Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.

Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus,

Accipito placidè, & plenè laudare memento.

Item.

Hospitis in mensa vultum, non fercula pensa.

Item.

Pauperis in mensa vires, non fercula pensa.

VOLUPTAS.

Deliciis ad astra non itur.

Asper erit victus, asper labor, asper amicus,

Aspera cuncta tibi, si vis super æthera scribi.

Item.

Mentes corruptas excæcat blanda voluptas.

Item.

Sperne voluptatem, pulchram cole sobrietatem.

Hæc

Hæc quos proſtavit, virtutibus evacuavit :
Hæc quos ſubjecit, pecudes ſine robore fecit :
Hæc regit & munit, ſuperis conjungit & unit.

Item.

Spiritus inde perit, dum corpus dulcia quaerit.

U S U S.

Uſus facit artem.

Artem diſcamus, uſum verò reneamus.

Item.

Doctrinæ pater eſt uſus, doctrina ſcholaris :

Intercifa perit, continuata viget.

V U L G U S.

Vulgo inſtabili ſatisfacere nemo poteſt.

Pravo ſervit hero, qui vulgo ſervit iniquo.

CONCLUSIO.

O homo devita peccatum, totque pericla :

Nam ſi cæcus eris, nulloque dolore moveris,

Atque Deum ſpernes, animam cum corpore perdes.

Et niſi parebis, cœleſti ſede carebis.

Proverb. 20.

Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas : quicumque his delectatur, non erit ſapiens.

Proverb. 31.

Noli regibus ô Lamuel, noli regibus dare vinum : quia nullum ſecretum eſt, ubi regnat ebrietas. Ne forte bibant & obliviſcamur iudiciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis.

Eſaiæ 5.

Vae qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam, & potandum uſque ad vesperam, ut vino aſtuetis.

Ibidem.

Vae qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.

Esaia 28.

Verum hi quoque pra vino nescierunt, & pra ebrietate erraverunt. Sacerdos & propheta nescierunt pra ebrietate, absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt iudicium. Omnes enim mensa repleta sunt vomitu sordiumque, ita ut non esset ultra locus, &c.

Osee 4.

Fornicatio & vinum, & ebrietas auferunt cor.

Habacuc. 2.

Vae qui potum dat amico suo, mittens fel suum, & inebrians, ut aspiciat nuditatem eius. Repletus est ignominia pro gloria. Bibe tu quoque, & consopire: Circumdabit te calix dextera Domini, & vomitus ignominia super gloriam tuam, &c.

Ecclesiasticus 31.

Quam sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis illo, & non senties dolorem. Vigilia & cholera & tortura viro infortunato, somnus sanitatis in homine parce.

Ibidem.

LOCI COMMUNES

Ibidem.

Diligentes in vino noli provocare, multos enim exterminavit vinum, &c.

Ibidem.

Vinum in jocunditatem creatum est, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & corporis vinum moderate potum. Sanitas est animæ & corporis, sobriè potus. Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit, &c.

Ecclesiasticus 37.

Propter crapulam multi abierunt: qui autem abstinens est adicit vitam.

Mat. 17.

Hoc genus non ejicitur, nisi per orationem & jejunium.

Luc. 21.

Attendite vobis, ne fortè graventur corda vestra in crapula & ebrietate.

Rom. 13.

Abiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honestè ambulemus: non in comessionibus & ebrietatibus.

I Cor. 5.

Si is qui frater nominatur, ebriosus est, cum hujusmodi nec cibum sumite.

Gal. 5.

Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt ebri-

298 CARMINUM PROVERBIAL.

tates, comessationes & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

Ephes. 5.

Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.

1 Thes. 5.

Non sumus noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & ceteri: sed vigilemus & sobrii simus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Nos autem qui diei sumus, sobrii simus.

Ad Tit. 2.

Loquere quæ decent sanam doctrinam, ut severi sobrii sint.

1 Pet. 4.

Sat est nobis, quod antea vite tempore voluntatem gentium patraverimus, cum versaremur in lasciviis, concupiscentiis, vinolentiis, comessationibus, compotationibus, &c. Sitis igitur sobrii & vigilantes ad orandum.

1 Pet. 5.

Sobrii estote, vigilate: quoniam adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens obambulat, querens quem devoret.

IN-

INMENDACES OBTRACTORES.

In detractores malè qui furantur honores,
Atque bonos fictis cupiunt traducere dictis,
Hæc ediscatur, & cantio sæpe canatur.
Laus tibi sit Christe, quoniam liber explicit iste:
Dextræ scriptoris benè dic precor omnibus horis.

De detractores

id est

FINIS

hæc est

hæc est

hæc est

will be the end